

NR 3/2023

ISSN 1731-030X

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTORKA PROWADZĄCA I JĘZYKOWA

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr Mariusz Sorysz

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. UW r dr hab. Izabella Gil

Prof. ASzWoj dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Prof. UR dr hab. Anna Kościółek

Prof. UG dr hab. Anna Machnikowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Zgodnie z wykazem MEiN z dnia 1.12.2021 r. dotyczącym czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych z wynikiem 20 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Upreżmnie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 450 egz.

Sopot 2023

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl; www.czytelnia.currenda.pl

www.przegladprawaegzekucyjnego.pl

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 5 Koszty doręczeń elektronicznych jako wydatek komornika**
Cost of electronic Delivery Recognised as a Bailiff's Expense
dr hab. Marcin Uliasz, sędzia Sądu Rejonowego Lublin-Zachód w Lublinie
- 25 Ewolucja przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym a dewolutywny paradygmat postępowania zażaleniowego**
Evolution of the Provisions on Complaints in Judicial Enforcement Proceedings and the Devolutive Model of Complaint Proceedings
dr Joanna Derlatka, adiunkt w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Pracy WPiNS Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
- 57 Opłata egzekucyjna należna w razie upadku tytułu wykonawczego**
Enforcement Fee Payable if the Enforceable Title Fails
Mateusz Pietrzyk, sędzia Sądu Rejonowego w Chrzanowie

GLOSZY

- 91 Opłata egzekucyjna w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika. Glosa do uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22**
Enforcement Fee in Case of Initiation of Enforcement after the Debtor's Death. Gloss to the Resolution of the Supreme Court of 27 January 2022, III CZP 36/22
Piotr Blus, sędzia Sądu Rejonowego dla Warszawy-Woli w Warszawie, zastępca Przewodniczącego II Wydziału Cywilnego
dr Paweł Sławicki, sędzia Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie, zastępca Przewodniczącego I Wydziału Cywilnego

STRESZCZENIE **Koszty doręczeń elektronicznych jako wydatek komornika**

Doręczenia elektroniczne w sądowym postępowaniu egzekucyjnym są dokonywane w różnych systemach teleinformatycznych. Korzystanie z niektórych z nich wiąże się z koniecznością ponoszenia kosztów przez komorników sądowych, przy czym nie są stosowane jednolite standardy w zakresie tych rozliczeń. W artykule omówiono dopuszczalność zakwalifikowania kosztów doręczeń elektronicznych do wydatków z tytułu doręczania korespondencji. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy w ramach rozliczeń między komornikiem a operatorem systemu są z góry określone koszty jednostkowego doręczenia albo koszty doręczeń w jednej sprawie.

Słowa kluczowe: *doręczenia elektroniczne w postępowaniu egzekucyjnym, koszty komornicze, wydatki komornika sądowego*

SUMMARY **Cost of electronic Delivery Recognised as a Bailiff's Expense**

Electronic delivery in court enforcement proceedings is made via various ICT systems. The use of some of those systems is connected with costs incurred by bailiffs, however without uniform settlement standards. This article discusses the admissibility of the classification of electronic delivery costs as expenses related to the delivery of correspondence. It is possible only if the cost of a single delivery or the cost of delivery in a single case is defined in advance as part of settlements between the bailiff and system operator.

Keywords: *electronic delivery in enforcement proceedings, bailiff costs, expenses of a bailiff*

Koszty doręczeń elektronicznych jako wydatek komornika

I. Wstęp

Przepis art. 6 pkt 8 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych¹ przewiduje, że do wydatków komornika należą koszty doręczenia korespondencji z wyjątkiem kosztów doręczenia stronom zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, postępowania zabezpieczającego lub postępowania o wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym².

¹ Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 z późn. zm.); dalej: u.k.k. Ustawa ta weszła w życie z dniem 1 stycznia 2019 r.

² Analogiczny wydatek (mimo nieco innej redakcji przepisu) był przewidziany w art. 39 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309 z późn. zm.); dalej: u.k.s.e. Przepis ten zaliczał do wydatków gotówkowych komornika koszty doręczenia korespondencji, z wyjątkiem kosztów doręczenia stronom zawiadomienia o wszczęciu egzekucji bądź postępowania zabezpieczającego lub dokumentów doręczanych na podstawie art. 25 i art. 28 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiającego procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 189 z dnia 27 czerwca 2014 r., s. 59). Podobieństwo obu regulacji umożliwia wykorzystanie poglądów doktryny i praktyki ukształtowanych na podstawie poprzedniego stanu prawnego. Warto dodać, że z art. 52 ust. 1 u.k.k. wynika, iż do wydatków w postępowaniach wszczętych i niezakończonych przed dniem 1 stycznia 2019 r. należy stosować przepisy dotychczasowe, czyli art. 39 u.k.s.e. W art. 52 u.k.k. nie przewidziano żadnych wyjątków od tej reguły intertemporalnej.

Ogólne regulacje dotyczące kosztów doręczania korespondencji sprzyjają różnym kierunkom interpretacji i rozbieżnym praktykom. Wydatkowanie środków pieniężnych na poczet opłat należnych operatorowi pocztowemu nie wzbudza istotnych wątpliwości. Pojawiają się one natomiast w odniesieniu do finansowania tych sposobów doręczeń, które nie są realizowane bez pośrednictwa operatora pocztowego. Należą do nich doręczenia elektroniczne. Celem niniejszego opracowania jest omówienie zasadniczych zagadnień odnoszących się do finansowania tego rodzaju doręczeń dokonywanych w postępowaniach egzekucyjnych prowadzonych przez komorników sądowych.

2. Doręczenia dokonywane drogą elektroniczną – pojęcie i rodzaje

Doręczenie korespondencji w postępowaniu egzekucyjnym może odbywać się tradycyjnie (doręczenie przesyłki w postaci papierowej) albo drogą elektroniczną. W ramach tego drugiego rodzaju doręczeń można wyróżnić dwa sposoby doręczeń, czyli doręczenia elektroniczne (w znaczeniu ścisłym) oraz inne doręczenia dokonywane drogą elektroniczną³.

Doręczenia elektroniczne (*sensu stricto*) zostały zdefiniowane w art. 131¹ § 1 k.p.c. Dokonuje się ich za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe. Przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym, co oznacza, że chodzi o doręczenia dokonywane za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, który jest wykorzystywany do obsługi postępowania egzekucyjnego. Pojęcie „system teleinformatyczny” zostało użyte w art. 9 § 1 k.p.c. Z definicji nawiasowej zawartej w tym ostatnim przepisie wynika, że ilekroć przepisy k.p.c. odwołują się do zwrotu „system teleinformatyczny”, to należy przez to rozumieć „system teleinformatyczny obsługujący postępowanie sądowe”. System teleinformatyczny to zespół

³ Więcej na ten temat: M. Uliasz, *Doręczenia dokonywane drogą elektroniczną w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, Prawo Mediów Elektronicznych 2017, nr 1, s. 22–26 i cytowana tam literatura.

współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania zapewniający przetwarzanie, przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci telekomunikacyjnego urządzenia końcowego w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz.U. z 2022 r., poz. 1648 i 1933)⁴. Przepis art. 9 § 1 k.p.c. w zakresie dotyczącym systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe ma charakter abstrakcyjny (uniwersalny). Odnosi się on do każdego systemu, który umożliwia („obsługuje”) dokonywanie czynności (wszystkich albo tylko niektórych) w postępowaniu cywilnym. Odnosząc to do postępowania egzekucyjnego, należy przyjąć, że chodzi o każdy system teleinformatyczny, który jest wykorzystywany do dokonywania czynności w tym postępowaniu egzekucyjnym⁵.

Od doręczenia elektronicznego należy odróżnić inne doręczenia dokonywane drogą elektroniczną. Są to doręczenia dokonywane za pomocą środków komunikacji elektronicznej⁶. Z art. 131¹ § 1 k.p.c. wynika (*a contrario*), że wszelkie doręczenia dokonywane za pośrednictwem innych (niż system teleinformatyczny) narzędzi komunikacji elektronicznej należy wyłączyć z zakresu desygnatów pojęcia „doręczenie elektroniczne”. Zgodnie z art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną⁷ środkami komunikacji elektronicznej są rozwiązania techniczne, w tym urządzenia teleinformatyczne i współpracujące z nimi narzędzia programowe, umożliwiające indywidualne porozumiewanie się na odległość przy wykorzystaniu transmisji danych między systemami teleinformatycznymi, a w szczególności poczta elektroniczna.

⁴ Definicja ta ma charakter systemowy i jest zamieszczona w art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 57). Analogiczna definicja jest zamieszczona w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 344 z późn. zm.).

⁵ Por. K. Flaga-Gieruszyńska, *Pojęcie systemu teleinformatycznego w postępowaniu cywilnym*, PPE 2017, nr 2, s. 6 i n.; M. Uliasz, *System teleinformatyczny obsługujący postępowanie egzekucyjne – analiza pojęcia*, PPE 2017, nr 4, s. 100 i n.

⁶ M. Uliasz, *Doręczenia...*, *op. cit.*, s. 25–26.

⁷ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 344 z późn. zm.

Niektóre przepisy przyznają komornikowi możliwość wyboru spośród doręczeń elektronicznych albo doręczeń dokonywanych drogą elektroniczną. Komornik może wówczas doręczyć korespondencję za pośrednictwem systemu teleinformatycznego albo środków komunikacji elektronicznej. Jako przykład można wskazać przepis art. 759² § 1 k.p.c., który nakazuje komornikowi doręczanie pism administracyjnym organom egzekucyjnym, organom podatkowym oraz wierzycielom należności pieniężnych, których egzekucja została przejęta przez sądowy organ egzekucyjny w wyniku zbiegu egzekucji administracyjnej i sądowej, będącym podmiotami publicznymi obowiązany do udostępniania i obsługi elektronicznej skrzynki podawczej na podstawie art. 16 ust. 1a ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2021 r., poz. 670, 952, 1005 i 1641), wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego albo z użyciem środków komunikacji elektronicznej, w sposób określony w przepisach wydanych na podstawie art. 63a § 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2020 r., poz. 1427, z późn. zm.). Zbliżoną regulację zawarto w art. 902³ § 3 k.p.c., zgodnie z którą zawiadomienie o zajęciu nadpłaty i zwrotu podatku oraz inne związane z dokonaniem zajęciem dokumenty doręcza się dłużnikowi zajętej wierzytelności przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego albo z użyciem środków komunikacji elektronicznej, w sposób określony w przepisach wydanych na podstawie art. 67 § 2c ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Istnieją też regulacje, zgodnie z którymi doręczenia muszą być realizowane przez komornika za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Dotyczy to między innymi doręczeń dokonywanych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego (art. 893^{2a} k.p.c.) albo obsługującego sprzedaż w drodze licytacji elektronicznej (np. art. 879⁷ zd. 2 k.p.c. i art. 986⁵ § 4 zd. 2 k.p.c.). Obligatoryjne są też niektóre doręczenia

dokonywane za pośrednictwem konta w e-Urzędzie Skarbowym. Zgodnie z art. 759² § 1¹ k.p.c.⁸ doręczenia między komornikiem a naczelnikiem urzędu skarbowego w przypadku zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej są dokonywane za pośrednictwem konta w e-Urzędzie Skarbowym. Natomiast z art. 902² § 3 k.p.c. wynika, że korespondencja dotycząca zajęcia nadpłaty i zwrotu podatku (zawiadomienie o zajęciu i inne dokumenty związane z tym zajęciem) między komornikiem a naczelnikiem urzędu skarbowego jest doręczana za pośrednictwem konta w e-Urzędzie Skarbowym.

Doręczenia dokonywane przez komornika sądowego drogą elektroniczną zawsze wiążą się z koniecznością poniesienia przez komornika nakładów finansowych. Nie wszystkie te koszty należą jednak do grupy wydatków, które są zwracane komornikowi przez strony.

3. Pojęcie wydatku

Wydatki to rozchody komornika, które są przeznaczone na zakup dóbr lub usług koniecznych do przeprowadzenia postępowania albo dokonania innych czynności⁹. Nie wszystkie koszty ponoszone w tym celu są wydatkami w rozumieniu art. 5 i 6 u.k.k. W art. 5 u.k.k. przewidziano, że komornikowi przysługuje zwrot niezbędnych wydatków poniesionych w toku postępowania albo w trakcie innych czynności wyłącznie w zakresie określonym ustawą. Regulacja ta wyznacza ramy czasowe ponoszenia wydatków podlegających zwrotowi.

⁸ Przepis został dodany ustawą z dnia 8 czerwca 2022 r. o zmianie niektórych ustaw w celu automatyzacji załatwiania niektórych spraw przez Krajową Administrację Skarbową (Dz.U. z 2022 r., poz. 1301), która weszła w życie z dniem 1 września 2022 r. Zgodnie z art. 27 ust. 1 pkt 2 tej ustawy przepis stosuje się do doręczeń dokonywanych od dnia określonego w obwieszczeniu wydanym na podstawie ustawy zmieniającej. Według obwieszczenia Ministra Finansów z dnia 17 listopada 2022 r. w sprawie uruchomienia w e-Urzędzie Skarbowym usług związanych z udostępnianiem komornikom sądowym informacji objętych tajemnicą skarbową (Monitor Polski poz. 1113) omawiana usługa została uruchomiona z dniem 1 grudnia 2022 r.

⁹ J. Świeczkowski, *Komentarz do art. 39 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Lex/el. 2012; M. Uliasz, *Koszty komornicze, pojęcie i struktura* [w:] *Ars in vita. Ars in iura. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, pod red. A. Barańskiej, S. Cieślaka, Warszawa 2018, s. 561.

W art. 6 u.k.k. zamieszczono natomiast taksatywny (zamknięty, zupełny) katalog wydatków. Przepis ten nie może być wykładany rozszerzająco¹⁰.

Koszty ponoszone na zakup innych dóbr lub usług nie są wydatkami, ale należą do kosztów działalności egzekucyjnej komornika. Zgodnie z art. 152 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych¹¹ koszty działalności egzekucyjnej komornika obejmują koszty osobowe i rzeczowe ponoszone w związku z prowadzoną działalnością egzekucyjną; koszty ochrony zajętego mienia oraz ubezpieczenia mienia kancelarii i własnego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej; koszty przejazdów w miejscowości będącej siedzibą komornika, obrotu pieniężnego oraz przewozu drobnych ruchomości niewymagających transportu specjalistycznego; koszty korespondencji inne niż koszty doręczenia korespondencji w toku prowadzonego postępowania, o których mowa w art. 6 pkt 8 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych; obowiązkowe opłaty na samorząd komorniczy ponoszone zgodnie z przepisami ustawy; inne koszty niezbędne do wykonywania czynności egzekucyjnych oraz czynności przewidzianych przepisami ustawy, jeżeli nie są pokrywane w ramach wydatków gotówkowych w toku egzekucji, których zwrot należy się komornikowi na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych.

Porównanie katalogów kosztów zawartych w art. 6 u.k.k. i art. 152 ust. 1 u.k.k. prowadzi do wniosku, że koszty, które nie są wydatkami według art. 6 u.k.k., należą do kosztów działalności egzekucyjnej komornika. Zasadnicza różnica polega na tym, że wydatki podlegają zwrotowi na rzecz komornika (art. 5 u.k.k.), a koszty działalności egzekucyjnej

¹⁰ Zob. m.in. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 155; Z. Merchel [w:] A. Antkiewicz, Z. Merchel, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Sopot 2019, s. 37–38; J. Studzińska, *Koszty egzekucji sądowej w świetle ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018, s. 345. Identyczna metoda regulacji była stosowana w poprzednim stanie prawnym (por. np. J. Jankowski, *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 121; Z. Knypl, Z. Merchel, *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Sopot 2015, s. 396; A. Marciniak, *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 252).

¹¹ Dz.U. z 2022 r., poz. 2224.

komornik pokrywa z wynagrodzenia prowizyjnego oraz opłat komorniczych innych niż opłaty egzekucyjne (art. 152 ust. 2 u.k.s.).

4. Finansowanie wydatków z tytułu kosztów doręczenia korespondencji

Należny komornikowi „zwrot wydatków”, czyli sfinansowanie wydatków może odbywać się w różnym trybie. Można wyróżnić w tym zakresie finansowanie uprzednie albo następcze. Zasadniczo finansowanie odbywa się uprzednio przez uiszczenie komornikowi zaliczki, z której komornik pokrywa wydatki. Jeżeli czynność komornika powoduje wydatki, komornik uzależnia dokonanie tej czynności od uiszczenia zaliczki przez stronę, która wnosi o dokonanie czynności. Wezwanie do uiszczenia zaliczki jest obligatoryjne¹². Inny sposób uprzedniego finansowania wydatków dotyczy spraw, w których do uiszczenia zaliczki byłaby zobowiązana strona (wnioskodawca) zwolniona od kosztów komorniczych w zakresie wydatków. Z art. 46 ust. 1 u.k.k. wynika, że sąd, przy którym działa komornik, wypłaca tymczasowo komornikowi, na jego wniosek, sumy odpowiadające wysokości wydatków, od których zależy podjęcie czynności przez komornika, należnych od strony zwolnionej od kosztów komorniczych.

Następcze finansowanie wydatków ma miejsce wtedy, gdy wydatki tymczasowo pokrywa komornik. Dotyczy to sytuacji, w których zaliczka nie wystarcza na pokrycie wydatków albo taki sposób finansowania określonego wydatku wynika z przepisów¹³. W art. 7 ust. 5 u.k.k. przewidziano, że jeżeli zaliczka nie wystarcza na pokrycie wydatków,

¹² I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 50; A. Laskowska-Hulisz, *Wydatki komornika sądowego i zasady ich ustalania w świetle ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Komornicy sądowi i egzekucja w nowej rzeczywistości prawnej*, pod red. R. Kułskiego, Sopot 2019, s. 435.

¹³ Dotyczy to np. zryczałtowanych kosztów utrwalania czynności odbywających się poza kancelarią oraz przechowywania zapisu obrazu i dźwięku. Jeżeli wierzyciel domagał się utrwalenia czynności, ryczałt jest finansowany z zaliczki wpłaconej przez wierzyciela. W pozostałych przypadkach nie ma podstaw do wzywania wierzyciela do uiszczenia zaliczki na ten cel i koszty te są pokrywane następczo.

to wydatki (w części przekraczającej wysokość zaliczki) ponosi tymczasowo komornik. Komornik może wydać postanowienie o pobraniu brakującej zaliczki od strony, która żądała dokonania czynności powodującej wydatki, albo ściągnąć od dłużnika kwotę odpowiadającą wysokości wydatków, które nie zostały pokryte z zaliczki. Ściągnięcie tej kwoty od dłużnika nie wymaga wydania postanowienia. Jeżeli egzekucja jest w całości lub części bezskuteczna, to – zgodnie z art. 7 ust. 6 u.k.k. – komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela kwoty odpowiadającej wysokości wydatków, które nie zostały pokryte z uiszczonych przez niego zaliczek ani wyegzekwowanej części świadczenia i co do których nie wydano postanowienia o pobraniu brakującej zaliczki. Regulacje dotyczące finansowania wydatków są tak ukształtowane, aby w każdej sprawie (bez względu na jej przebieg i wynik) komornik mógł uzyskać zwrot wydatków.

Zgodnie z art. 7 ust. 2 u.k.k. zaliczkę na koszty doręczenia korespondencji uiszcza wierzyciel lub wnioskodawca i nie może ona jednorazowo przekroczyć 60 zł, chyba że planowane wydatki znacznie przekroczą tę kwotę. Regulacja ta spełnia dwojaką rolę.

Po pierwsze, wprowadza ona wyjątek od zasady wyrażonej w art. 7 ust. 1 u.k.k., zgodnie z którą zaliczkę na poczet wydatków uiszcza strona wnosząca o dokonanie czynności. W przypadku zaliczki na poczet kosztów doręczeń zobowiązany do jej poniesienia jest wierzyciel (wnioskodawca), czyli podmiot inicjujący postępowanie. Zgodnie z zasadą oficjalności doręczeń, doręczenia są dokonywane przez organ egzekucyjny z urzędu. Wniosek o wszczęcie egzekucji zawiera *implicite* także żądanie realizacji obowiązków związanych z doręczaniem korespondencji. Wyjątek ten jest zatem uzasadniony.

Po drugie, w art. 7 ust. 2 u.k.k. przewidziano ograniczenie jednorazowej zaliczki do kwoty 60 zł, czyli sumy opłat pocztowych za niecałe 10 przesyłek. W uzasadnieniu projektu ustawy o kosztach komorniczych¹⁴

¹⁴ Sejmu VIII kadencji, druk sejmowy nr 1581.

wskazano, że w ten sposób zostanie zrealizowany postulat zmniejszenia obciążenia stron kosztami egzekucyjnymi¹⁵. Prawdopodobnie chodziło o zapobieganie zjawisku pobierania przez komorników we wstępnej fazie postępowań bardzo wysokich zaliczek od wierzycieli. W uzasadnieniu projektu nie przytoczono jednak żadnych danych potwierdzających istnienie i skalę tego zjawiska, a zwłaszcza nieadekwatność tych zaliczek z punktu widzenia specyfiki poszczególnych spraw.

Obowiązujące ograniczenie dotyczy zaliczki jednorazowej, co oznacza, że w tej samej sprawie jest możliwe wielokrotne wezwanie wierzyciela do uiszczenia zaliczki na poczet omawianych wydatków. Bardziej efektywne jest jednak stosowanie końcowego fragmentu art. 7 ust. 2 u.k.k., który pozwala na pobranie jednej wyższej zaliczki, gdy planowane wydatki mają znacznie przekroczyć kwotę 60 zł. Ocena ta musi uwzględniać liczbę planowanych doręczeń, na co wpływ ma liczba podmiotów uczestniczących w postępowaniu (np. w razie wielości dłużników) oraz liczba planowanych czynności, z którymi wiąże się konieczność doręczenia korespondencji. Wzrost cen usług pocztowych już obecnie prowadzi jednak do coraz częstszego pomijania limitu 60 zł przy ustalaniu wysokości zaliczki. Jest to słuszna praktyka, gdyż ekonomia procesowa przemawia za zasadnością jednokrotnego wezwania do uiszczenia wyższej zaliczki, a nie wielokrotnego pobierania zaliczek w wysokości do 60 zł¹⁶.

De lege ferenda należałoby wyeliminować przedmiotowe ograniczenie, a sądowa kontrola wysokości żądanej zaliczki na poczet kosztów korespondencji może się odbywać według ogólnych reguł, które są stosowane w przypadku innych zaliczek w postępowaniu egzekucyjnym¹⁷.

¹⁵ W projekcie przewidziano dalej idące rozwiązanie, według którego zaliczka na poczet kosztów korespondencji nie może przekraczać 60 zł „w sprawie”. Nie dopuszczano możliwości pobierania wyższej zaliczki, a w uzasadnieniu projektu wskazano, że jeżeli wydatki na ten cel będą wyższe, to mogą być ściągnięte od dłużnika. Ostatecznie rozwiązanie to nie zostało przyjęte.

¹⁶ I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz...*, op. cit., s. 53.

¹⁷ Podobnie jak to ma miejsce w przypadku zaliczek na poczet wydatków sądowych w postępowaniu rozpoznawczym.

5. Ustawowe warunki zaliczenia kosztów doręczenia korespondencji do wydatków

Zgodnie z art. 6 pkt 8 u.k.k. wydatkami są koszty doręczenia korespondencji z wyjątkiem kosztów doręczenia stronom zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, postępowania zabezpieczającego lub postępowania o wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym.

Koszty te są wydatkami tylko wtedy, gdy spełnione są ogólne warunki uznania określonego kosztu za wydatek wynikające z art. 5 u.k.k. Należy do nich niezbędność wydatku i poniesienie go w toku postępowania albo w trakcie innych czynności.

Ograniczenie zwrotu wydatków do wydatków niezbędnych jest jedną z gwarancji zasady niezbędności kosztów postępowania egzekucyjnego¹⁸. Niezbędność wydatku podlega ocenie na dwóch płaszczyznach. Pierwsza z nich dotyczy zasadności wydatku. Wydatek zasadny to taki, który służy sfinansowaniu czynności celowej, czyli czynności potrzebnej do celowego prowadzenia egzekucji lub celowej obrony dłużnika¹⁹. Zbędny jest każdy wydatek przeznaczony na sfinansowanie czynności niecelowej (niezgodnej z prawem albo zbędnej z punktu widzenia celu postępowania)²⁰. Druga płaszczyzna oceny dotyczy wysokości wydatku, czyli odwołuje się do ekonomiki postępowania. Wydatek na sfinansowanie czynności celowych może być uznany za niezbędny albo zbędny. Ta ostatnia możliwość wchodzi w rachubę wtedy, gdy koszt dokonania czynności jest nadmierny, czyli istniała możliwość dokonania tej czynności przy zaangażowaniu mniejszego nakładu finansowego

¹⁸ J. Misztal-Konecka, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2019, s. 396. M. Uliasz [w:] *System postępowania cywilnego. Tom 9. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2019, s. 1540–1542.

¹⁹ Zasada niezbędności kosztów nie powinna być utożsamiana z celowością kosztów, gdyż ta ostatnia odnosi się do czynności (dochodzenia prawa albo obrony). Por. K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2017, s. 1365.

²⁰ T. Bukowski, *Rozstrzyganie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971, s. 91.

(nazywanego koniecznym²¹ albo minimalnym²²). Nadmierny wydatek, w części przekraczającej uzasadnioną (konieczną, minimalną) wysokość, jest kosztem zbędnym i nie podlega zwrotowi na rzecz komornika.

Koszty doręczenia korespondencji są wydatkami tylko w zakresie, w jakim doręczenie to było uzasadnione, czyli przewidziane w obowiązujących przepisach. Jeżeli komornik doręcza korespondencję określonym podmiotom²³ mimo braku takiego obowiązku, to koszty tych doręczeń są zbędne i nie są wydatkami komornika. Nie są też wydatkami nadmierne koszty doręczenia, czyli takie, które są wyższe niż minimalny (konieczny) koszt tej czynności.

Z art. 5 u.k.k. wynika kolejny warunek uznania kosztów doręczenia korespondencji za wydatki komornika. Muszą być one wydatkami poniesionymi „w toku postępowania albo w trakcie innych czynności”. Ten fragment przepisu wyznacza ramy czasowe ponoszenia zwracalnych wydatków. Nazwę „w toku postępowania egzekucyjnego” należałoby rozumieć jako synonim nazwy „w trakcie postępowania egzekucyjnego”. Chodzi o okres od wszczęcia postępowania (od chwili złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji) do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

Przepis ten nie jest precyzyjny, gdyż *verba legis* o zaliczeniu kosztów doręczenia korespondencji do wydatków decyduje ich poniesienie w trakcie postępowania. W zakresie kosztów doręczenia korespondencji może to prowadzić do nieracjonalnych skutków²⁴. Jak wskazano

²¹ M. Michalska-Marciniak, *Pobieranie i rozliczanie zaliczki na wydatki* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018, s. 452.

²² I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz...*, op. cit., s. 37.

²³ Jako przykład można wskazać doręczanie korespondencji współwłaścicielom w razie zajęcia ułamkowej części nieruchomości. Według art. 1005 k.p.c. o zajęciu ułamkowej części nieruchomości komornik zawiadamia także pozostałych współwłaścicieli. Współwłaściciele nie stają się jednak uczestnikami tego postępowania. Doręczanie im kolejnych pism w trakcie postępowania (co jest często spotykane w praktyce, a w niektórych postępowaniach dotyczy to kilkudziesięciu lub więcej współwłaścicieli) to czynności nieuzasadnione, a ich koszty są zbędne.

²⁴ W przypadku doręczeń tradycyjnych komornicy zazwyczaj rozliczają się z operatorem pocztowym (Pocztą Polską) w okresach miesięcznych lub dłuższych. Wydatki

w piśmiennictwie, w niektórych (krótkich) postępowaniach uniemożliwiłoby to w ogóle uwzględnienie tego wydatku w postanowieniu o kosztach postępowania²⁵. Należy przyjąć, że o zaliczeniu kosztów korespondencji do wydatków decyduje dokonanie doręczenia „w toku postępowania”, bez względu na to, kiedy komornik faktycznie poniesie koszty tego doręczenia.

W razie doręczenia korespondencji po prawomocnym zakończeniu postępowania egzekucyjnego koszty doręczeń nie są wydatkami komornika w rozumieniu art. 5 i 6 u.k.k.²⁶ Są to koszty korespondencji inne niż koszty doręczenia korespondencji w toku prowadzonego postępowania, o których mowa w art. 6 pkt 8 u.k.k., i wchodzi one w skład kosztów działalności egzekucyjnej komornika sądowego (art. 152 ust. 1 pkt 4 u.k.s.).

W art. 6 pkt 8 u.k.k. przewidziano jeszcze jedno wyłączenie. Do wydatków nie należą koszty doręczenia stronom zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, postępowania zabezpieczającego lub postępowania o wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym²⁷. Trafnie wskazuje się, że *ratio legis* wyłączenia kosztów tych doręczeń z zakresu wydatków podlegających zwrotowi jest niezrozumiałe i bezzasadne. Zwrot tych wydatków wydaje się szczególnie uzasadniony, ponieważ

na poczet doręczenia korespondencji w okresie, w którym dochodzi do prawomocnego zakończenia postępowania są faktycznie ponoszone przez komornika po prawomocnym zakończeniu postępowania (w ramach rozliczenia za dany okres). Również wystawienie faktury (przed zakończeniem postępowania) niczego nie zmienia w tym zakresie, gdyż wystawienie faktury nie jest „poniesieniem”, czyli zapłatą omawianych kosztów. Okoliczność ta nie może jednak uzasadniać wyłączenia tych kosztów z kategorii wydatków. Prowadziłoby to do nieuzasadnionego różnicowania wydatków w zależności od stosowanej przez komornika formy rozliczania się z operatorem pocztowym. Powyższe dotyczy też kosztów ponoszonych na poczet doręczeń elektronicznych, o czym niżej.

²⁵ T. Badura, *Rozliczenie kosztów doręczenia korespondencji w toku postępowania egzekucyjnego*, PPE 2021, nr 2, s. 92–93.

²⁶ Komornik nie ma prawa do uzyskania zwrotu np. kosztów doręczenia wierzycielowi tytułu wykonawczego (w razie konieczności zwrotu tego tytułu), kosztów doręczenia odpowiedzi na wnioski składane po zakończeniu postępowania, czy kosztów przesłania akt do sądu (np. w związku ze złożeniem spóźnionej skargi na czynności komornika).

²⁷ Podobne (mimo innej redakcji przepisu) wyłączenie było przewidziane w art. 39 ust. 2 pkt 6 u.k.s.e.

zachęciłoby to dłużnika do dobrowolnego uiszczenia należności, bez oczekiwania na wszczęcie egzekucji. Wierzyciela zaś odstraszyłoby od wszczynania postępowania egzekucyjnego w sytuacji, gdy jest wysoce prawdopodobne, że egzekucja będzie bezskuteczna. Rozwiązanie zawarte w art. 6 pkt 8 *in fine* u.k.k. narusza zatem funkcję odnoszącą się do samego postępowania i funkcję społeczną wydatków komorniczych²⁸. Celem tego wyjątku było zapewne zagwarantowanie sprawności postępowania egzekucyjnego w jego wstępnej fazie. Doręczenie zawiadomienia o wszczęciu egzekucji jest zawsze finansowane przez komornika i nie może być poprzedzone wzywaniem wierzyciela do uiszczenia zaliczki na ten cel ani wystąpieniem do sądu o wyasygnowanie sumy tymczasowej (w trybie art. 46 u.k.k.)²⁹. Jednak w większości spraw egzekucyjnych jednocześnie z zawiadomieniem o wszczęciu egzekucji jest doręczane zawiadomienie o zajęciu (np. wierzytelności z nadpłaty podatku dochodowego, rachunku bankowego lub wynagrodzenia za pracę), co i tak powoduje konieczność wezwania wierzyciela do uiszczenia zaliczki na poczet kosztów doręczeń (zawiadomienie o zajęciu musi być doręczone nie tylko stronom, ale też poddłużnikowi). Obawa ukrycia majątku uzasadnia praktykę doręczania dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji wraz z zawiadomieniem o zajęciu, a to powoduje, że omawiany wyjątek nie spełnia swojej roli³⁰.

6. Wysokość wydatków z tytułu doręczeń elektronicznych

Doręczenia elektroniczne nie powodują konieczności ponoszenia opłat na rzecz operatora pocztowego. Z tego punktu widzenia są one rozwiązaniem pozwalającym na zaoszczędzenie kosztów postępowania. W art. 6 pkt 8 u.k.k. nie ograniczono wydatków z tytułu kosztów

²⁸ I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz...*, op. cit., s. 44–45.

²⁹ Komornik nie może ściągnąć ich od dłużnika (art. 7 ust. 5 u.k.k.) ani pobrać od wierzyciela (art. 7 ust. 6 u.k.k.)

³⁰ Por też: M. Borek i G. Julke, *Koszty komornicze – uwagi na gruncie u.k.k.*, Nowa Currenda 2020, nr 12, s. 76.

doręczenia korespondencji do opłat na rzecz operatora pocztowego. Wydatek w rozumieniu tego przepisu to wszelkie koszty doręczenia korespondencji bez względu na rodzaj lub sposób doręczenia (*lege non distinguente*)³¹.

Należy dodać, że nie istnieje standard, według którego wysokość kosztów doręczenia korespondencji musi być określona w przepisach prawa powszechnie obowiązującego. Koszty te muszą być jednak rzeczywiste, czyli odpowiadać wysokości niezbędnych kosztów faktycznie poniesionych przez komornika.

Koszty elektronicznego doręczenia korespondencji można ujmować bardzo szeroko, jako wszelkie nakłady finansowe konieczne do realizacji tej czynności. W tym ujęciu koszty te obejmowałyby koszty rzeczowe ponoszone na zakup i utrzymanie urządzeń i środków technicznych potrzebnych do elektronicznego doręczania korespondencji (komputery, skanery, oprogramowanie potrzebne do edycji i digitalizacji dokumentów, koszty energii elektrycznej itd.). Nakłady finansowe konieczne do elektronicznego doręczania dokumentów to także koszty osobowe (np. koszty zatrudnienia pracowników wykonujących czynności związane z obsługą doręczeń, a nawet nakład pracy samego komornika sądowego). Do tak szeroko ujmowanych kosztów doręczeń należą też opłaty uiszczane przez komornika na rzecz operatorów systemów teleinformatycznych wykorzystywanych do obsługi doręczeń elektronicznych.

Z cytowanego wyżej art. 152 ust. 1 u.k.s. wynika jednak, że koszty osobowe i rzeczowe ponoszone przez komornika są kosztami działalności egzekucyjnej komornika i nie mogą być zaliczone do wydatków komornika w rozumieniu art. 5 i 6 u.k.k. Rozważenia wymaga ostatnia grupa kosztów, czyli opłaty należne od komornika na rzecz operatorów systemów z tytułu udostępnienia systemów teleinformatycznych obsługujących doręczenia elektroniczne.

³¹ R. Fronczek [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. J. Świeczkowskiego, M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, Warszawa 2020, s. 1050.

Należności te mogą być uiszczane przez komornika ryczałtowo albo nieryczałtowo. Ryczałtowe wynagrodzenie (opłata) za korzystanie z systemu teleinformatycznego to abonament za umówiony okres (np. miesięczny, kwartalny albo roczny) udostępnienia tego systemu. W tym przypadku opłata ma charakter abstrakcyjny, gdyż jest niezależna od liczby czynności dokonanych przez komornika w tym systemie. W systemie nieryczałtowym („jednostkowym”) rozliczenia między komornikiem a operatorem są dokonywane na podstawie liczby spraw, w których dokonano doręczenia (opłata za jedną sprawę) albo rzeczywistej liczby doręczeń, co do których są ustalone jednostkowe koszty (opłata za każde doręczenie). Należne wynagrodzenie za umówiony okres to iloczyn liczby spraw (odpowiednio: liczby doręczeń) i opłaty za czynności w jednej sprawie (odpowiednio: opłaty za każde doręczenie). Możliwy jest też system mieszany, w którym część wynagrodzenia ma charakter ryczału za dostęp do systemu teleinformatycznego, a pozostała część wynagrodzenia odpowiada sumie opłat jednostkowych za każdą czynność realizowaną w systemie albo za czynności w jednej sprawie.

Jedynie w razie stosowania systemu nieryczałtowego lub mieszane go zachodzi możliwość ustalenia rzeczywistego kosztu doręczeń elektronicznych dokonywanych w konkretnej sprawie. W tych przypadkach koszty te mają cechę „rozliczalności” pozwalającą na ustalenie rzeczywistej (faktycznie ponoszonej) opłaty za dokonanie konkretnego doręczenia w trakcie postępowania egzekucyjnego³².

W razie stosowania systemu ryczałtowego, co do zasady, nie jest możliwe dokonanie takiego rozliczenia. Obliczenie rzeczywistego kosztu doręczeń elektronicznych wchodziłoby w rachubę dopiero po upływie okresu, za który komornik uiszczył abonament operatorowi systemu teleinformatycznego.

³² Podobne warunki dotyczą wydatków za dostęp do systemów teleinformatycznych służących pozyskiwaniu informacji. Jeśli pozyskanie informacji za pomocą systemu teleinformatycznego wiąże się z koniecznością poniesienia opłaty od każdego zapytania, będą one stanowić wydatek konkretnego postępowania, jako koszty uzyskania dokumentów lub informacji niezbędnych do prowadzenia postępowania w rozumieniu art. 6 pkt 7 u.k.k. Tak: K. Gołaszewski, *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz do art. 152*, pod red. R. Reiwer, Legalis 2021, teza nr 7.

Jeżeli do zakończenia postępowania i związanego z nim rozstrzygnięcia o kosztach komorniczych dochodzi przed upływem tego okresu, to komornik nie jest w stanie określić rzeczywistego kosztu doręczeń elektronicznych w tym postępowaniu. Koszty te nie są wówczas wydatkiem (zwracanym na rzecz komornika) i mogą być jedynie zaliczone do kosztów działalności egzekucyjnej komornika na podstawie art. 152 ust. 1 pkt 4 u.k.s. Są one wówczas kosztami korespondencji innymi niż koszty doręczenia korespondencji w toku prowadzonego postępowania, o których mowa w art. 6 pkt 8 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych.

W razie stosowania systemu ryczałtowego istniałaby możliwość ustalenia kosztów doręczeń elektronicznych jedynie w takiej sprawie, w której dochodzi do zakończenia postępowania (i wydania rozstrzygnięcia o kosztach komorniczych), ale wszystkich doręczeń elektronicznych w sprawie dokonano już wcześniej, w zakończonym okresie rozliczeniowym. Na etapie orzekania o kosztach dałoby się wówczas rozliczyć koszty tych doręczeń (wysokość opłaty podzielona przez liczbę wszystkich doręczeń elektronicznych przy użyciu danego systemu).

Mankamentem tego rozwiązania (zwłaszcza w większej liczbie spraw) jest czasochłonność czynności związanych z obliczaniem kosztów jednostkowego doręczenia i uzasadnianiem postanowień kosztowych. Zgodnie z art. 3 ust. 2 u.k.k. uzasadnienie postanowienia w przedmiocie kosztów komorniczych zawiera szczegółowe wyliczenie powstałych kosztów komorniczych wraz z dokładnym określeniem sposobu ich obliczenia, określenie czynności lub zdarzeń stanowiących podstawę ich ustalenia oraz wskazanie podstawy prawnej. Dokładne określenie sposobu obliczenia kosztów doręczeń elektronicznych wymagałoby każdorazowego opisanie operacji rachunkowej koniecznej do obliczenia kosztu jednostkowego doręczenia elektronicznego i odniesienia tego kosztu do liczby tych doręczeń w danej sprawie. Jeżeli doręczenia te byłyby dokonywane w dłuższych postępowaniach (obejmujących dwa lub więcej okresów rozliczeniowych), nakład pracy konieczny do ustalenia kosztów tych doręczeń i sporządzenia uzasadnienia postanowienia o kosztach

należałoby uznać za nieproporcjonalny do rezultatu. Należy też zwrócić uwagę na wątpliwości natury konstytucyjnej związane z naruszeniem zasady równości wobec prawa (art. 32 Konstytucji RP). Opłata za doręczenie elektroniczne w razie stosowania systemu ryczałtowego jest uzależniona od liczby doręczeń elektronicznych dokonanych przez danego komornika w okresie rozliczeniowym. Strony postępowań (o identycznym przebiegu) prowadzonych przez różnych komorników byłyby obowiązane ponosić różne opłaty z tytułu omawianego wydatku. Model ten zachęcałby wierzycieli do kierowania wniosków wyłącznie do tych komorników, do których wpływa najwięcej spraw (większa liczba doręczeń elektronicznych to niższy koszt jednego doręczenia).

Powyższe wady modelu ryczałtowego przemawiają za uznaniem, że przy jego stosowaniu koszty doręczeń elektronicznych w postaci opłat na rzecz operatora systemu teleinformatycznego nie mogą być zaliczone do wydatków. W tym modelu nie jest możliwe prawidłowe ustalenie rzeczywistych kosztów doręczeń elektronicznych dokonanych w poszczególnych sprawach.

7. Podsumowanie

Koszty doręczenia korespondencji to wydatki komornika sądowego, które są finansowane przez strony. Chodzi tu nie tylko o koszty ponoszone przez komornika na rzecz operatora pocztowego za doręczanie tradycyjnych przesyłek pocztowych. Do wydatków tych należą też opłaty należne operatorom systemów teleinformatycznych obsługujących doręczenia elektroniczne. Opłaty te są wydatkami, jeżeli spełnione są warunki ustawowe określone w art. 5 i 6 u.k.k. (np. niezbędność wydatku i dokonanie doręczenia w toku postępowania lub czynności). Niezależnie od tego wydatkami są wyłącznie rzeczywiste koszty doręczenia korespondencji w danej sprawie. Prawidłowe ich ustalenie jest możliwe tylko wtedy, gdy w ramach rozliczeń między komornikiem a operatorem systemu są z góry określone koszty jednostkowego doręczenia albo koszty doręczeń w jednej sprawie. W razie rozliczeń ryczałtowych (abonamentowych) ustalenie kosztów

elektronicznych doręczeń w konkretnej sprawie jest niemożliwe albo zbyt czasochłonne i prowadzące do niepożądanych zjawisk.

Na obecnym etapie wykorzystywania doręczeń elektronicznych w sprawach egzekucyjnych opisane wyżej problemy wydatków na poczet tych doręczeń można uznać za marginalne. Proces informatyzowania postępowania egzekucyjnego nie jest jednak zakończony, a przepisy już od lat pozwalają na znacznie szersze stosowanie tego rodzaju doręczeń. W razie (oczekiwanego) wdrożenia systemów teleinformatycznych umożliwiających dokonywanie doręczeń elektronicznych wierzycielom (dłużnicy będą w mniejszym stopniu zainteresowani takim rozwiązaniem), możliwość i sposób finansowania kosztów doręczeń elektronicznych nabierze dużo większego znaczenia. Transparentne i ustandaryzowane metody rozliczeń między komornikami a operatorami systemów teleinformatycznych powinny określać koszt jednostkowego doręczenia elektronicznego realizowanego w określonym systemie teleinformatycznym. Dzięki temu zostanie zapewniona jednolita wysokość tych kosztów w poszczególnych postępowaniach, a samo ustalanie tych wydatków będzie proste i tanie.

*dr hab. Marcin Uliasz, sędzia Sądu Rejonowego Lublin–Zachód w Lublinie;
ORCID 0000-0001-6845-0153*

Literatura przedmiotu

- Badura T., *Rozliczenie kosztów doręczenia korespondencji w toku postępowania egzekucyjnego*, PPE 2021, nr 2.
- M. Borek i G. Julke, *Koszty komornicze – uwagi na gruncie u.k.k.*, Nowa Currenda 2020, nr 12.
- Bukowski T., *Rozstrzyganie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971.
- Flaga-Gieruszyńska K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2017.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Pojęcie systemu teleinformatycznego w postępowaniu cywilnym*, PPE 2017, nr 2.
- Fronczek R. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. J. Świeczkowskiego, M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, Warszawa 2020.
- Gołaszewski K., *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz do art. 152*, pod red. R. Reiwera, Legalis 2021, teza nr 7.

- Jankowski J., *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, Warszawa 2000.
- Knypl Z., Merchel Z., *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Sopot 2015.
- Kunicki I., *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Laskowska-Hulisz A., *Wydatki komornika sądowego i zasady ich ustalania w świetle ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Komornicy sądowi i egzekucja w nowej rzeczywistości prawnej*, pod red. R. Kulskiego, Sopot 2019.
- Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.
- Marciniak A., *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Merchel Z. [w:] A. Antkiewicz, Z. Merchel, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Sopot 2019.
- Michalska-Marciniak M., *Pobieranie i rozliczanie zaliczki na wydatki* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018.
- Misztal-Konecka J., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2019.
- Studzińska J., *Koszty egzekucji sądowej w świetle ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018.
- Świczkowski J., *Komentarz do art. 39 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Lex/el. 2012.
- Uliasz M. [w:] *System postępowania cywilnego. Tom 9. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2019.
- Uliasz M., *Doręczenia dokonywane drogą elektroniczną w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, Prawo Mediów Elektronicznych 2017, nr 1.
- Uliasz M., *Koszty komornicze, pojęcie i struktura* [w:] *Ars in vita. Ars in iura. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, pod red. A. Barańskiej, S. Cieślaka, Warszawa 2018.
- Uliasz M., *System teleinformatyczny obsługujący postępowanie egzekucyjne – analiza pojęcia*, PPE 2017, nr 4.

Akty prawne

- Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 17 listopada 2022 r. w sprawie uruchomienia w e-Urzędzie Skarbowym usług związanych z udostępnianiem komornikom sądowym informacji objętych tajemnicą skarbową (Monitor Polski poz. 1113).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiającego procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 189 z dnia 27 czerwca 2014 r., s. 59).
- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1427 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 344 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz.U. z 2022 r., poz. 1648 i 1933).
- Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2021 r., poz. 670, 952, 1005 i 1641).
- Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 57).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 czerwca 2022 r. o zmianie niektórych ustaw w celu automatyzacji załatwiania niektórych spraw przez Krajową Administrację Skarbową (Dz.U. z 2022 r., poz. 1301).

STRESZCZENIE Ewolucja przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym a dewolutywny paradygmat postępowania zażaleniowego

W niniejszym opracowaniu dokonano przedstawienia i oceny przyszłych zmian w Kodeksie postępowania cywilnego wynikających z ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Nowelizacja ta istotnie ingeruje w obecny kształt postępowania zażaleniowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Zasadniczym założeniem tej nowelizacji jest wprowadzenie zażalenia do sądu drugiej instancji w przypadku postanowień sądu o najpoważniejszym ciężarze gatunkowym. Ponadto, zarówno w postępowaniu rozpoznawczym, jak i egzekucyjnym, zażalenie będzie podlegało rozpoznaniu z uwzględnieniem stadialności postępowania. Niniejsze opracowanie stanowi przyczynek do oceny spodziewanej nowelizacji.

Słowa kluczowe: *postępowanie egzekucyjne, nowelizacja, postępowanie cywilne, zażalenie, instancja sądowa*

SUMMARY Evolution of the Provisions on Complaints in Judicial Enforcement Proceedings and the Devolutive Model of Complaint Proceedings

The article analyzes and evaluates the changes to the Code of Civil Procedure resulting from the act of March 9, 2023 amending the Act – Code of Civil Procedure and some other acts. This amendment introduces major changes in the scope of complaints in court enforcement proceedings. The purpose of the amendment is to introduce a complaint to the court of second instance in the case of court decisions of the most serious nature. In addition in proceedings to examine the case and in enforcement proceedings the amendment introduces the examination of the case taking into account the inter-instance proceedings. This study is a contribution to the assessment of the expected amendment.

Keywords: *enforcement proceedings, amendment, civil proceedings, complaint, court instance*

Ewolucja przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym a dewolutywny paradygmat postępowania zażaleniowego

I. Wprowadzenie

Zasadniczym impulsem do podjęcia naukowych rozważań w obszarze tytułowego zagadnienia jest potrzeba dyskusji nad docelowym kształtem postępowania zażaleniowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Dość zauważyć, że wśród zmian planowanych mocą ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹, spodziewana jest również daleko idąca reforma przepisów poświęconych zaskarżalności zażaleniem postanowień sądu wydanych zarówno w postępowaniu rozpoznawczym, jak i w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. *Prima vista* rysuje się hipoteza, że spodziewana nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania

¹ Druk sejmowy nr 2650, Sejm IX kadencji. Tekst nowelizacji dostępny na stronie internetowej: [https://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2650_u/\\$file/2650_u.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2650_u/$file/2650_u.pdf). W dniu 10 marca 2023 r. ustawa została przekazana Prezydentowi do podpisu (dostęp: 20.03.2023); dalej: ustawa z dnia 9 marca 2023 r.

cywilnego² może być poczytywana za próbę naprawy pewnych niedomagań proceduralnych powstałych w efekcie niedawnej nowelizacji tego Kodeksu, dokonanej na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r.³ Nie inaczej należy ocenić *ratio legis* zmian zaprojektowanych w obrębie art. 767⁴ k.p.c., tj. dotyczących zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym.

2. Uwagi systematyzujące i aktualny stan prawny

Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym nie tworzą jednorodnej struktury, lecz są wewnątrznie zróżnicowane, co skłania do tworzenia w ich obszarze szczegółowych systematyk, tj. podziałów opartych na skonkretyzowanych kryteriach. Nie rozwijając zbyt sygnalizowanego wątku, warto przytoczyć kilka wybranych doktrynalnych klasyfikacji środków zaskarżenia w tym postępowaniu. Na uwypuklenie zasługuje systematyka środków zaskarżenia zaproponowana przez S. Hanausek⁴. Autorka ta podzieliła środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym na środki zaskarżenia w toku instancji oraz na środki zaskarżenia poza tokiem instancji. Do pierwszej grupy S. Hanausek zaliczyła środki zaskarżenia *sensu stricto* służące od orzeczeń nieprawomocnych. W omawianej grupie wyróżnione zostały środki odwoławcze (środki zaskarżenia dewolutywne, przenoszące sprawę do wyższej instancji) oraz „inne środki zaskarżenia” (środki zaskarżenia niedewolutywne, które nie przenoszą sprawy do wyższej instancji). Do drugiej z wyżej wymienionych grup

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.); dalej: k.p.c.

³ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.); dalej: nowelizacja k.p.c. z 2019 r. Nie można jednak podzielić tezy G. Kamieńskiego, jakoby w efekcie nowelizacji k.p.c. z 2019 r. zażalenie w „całym postępowaniu cywilnym” przestało pełnić rolę środka odwoławczego – tak: G. Kamieński, *Środki odwoławcze w postępowaniu egzekucyjnym – wnioski de lege lata i de lege ferenda*, PPE 2022, nr 10, s. 19. Więcej na temat odwrócenia proporcji między zażaleniem dewolutywnym i poziomym zob. M. Romańska, *Zażalenie po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a zasada dwuinstancyjności i zaskarżalności orzeczeń w postępowaniu cywilnym* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, pod red. S. Cieślaka, Łódź 2020, s. 201 i n.

⁴ S. Hanausek, *System zaskarżania orzeczeń sądowych w nowym polskim postępowaniu cywilnym*, Studia Cywilistyczne, Kraków 1967, t. 9, s. 142 i n.

autorka zaliczyła nadzwyczajne środki zaskarżenia, służące od orzeczeń prawomocnych⁵. W sądowym postępowaniu egzekucyjnym, rodzajowo odróżnianym od postępowania rozpoznawczego, budowane są autonomiczne klasyfikacje środków zaskarżenia. Modelowa systematyka w obszarze środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym autorstwa A. Marciniaka oparta jest na wyróżnieniu, po pierwsze, środków zaskarżenia zwyczajnych, a w tym środków odwoławczych oraz szczególnych środków zaskarżenia, po drugie zaś – środków zaskarżenia nadzwyczajnych⁶.

Ewolucja przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym pozwala na przypisanie temu środkowi zaskarżenia rodowodu klasycznego środka odwoławczego⁷. Pierwotne brzmienie art. 767⁴ k.p.c.⁸ wolne było od cech autonomicznych, przełamujących dewolutywny paradygmat tego środka zaskarżenia. Zażalenie, tradycyjnie postrzegane jako jedyny środek odwoławczy w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, odznaczało się dewolutywnością i suspensywnością. Ten stan rzeczy uległ zmianie od dnia 7 listopada 2019 r., tj. od momentu dodania art. 767⁴ § 1¹ k.p.c., kiedy to zażalenie utraciło charakter środka odwoławczego. Wprowadzono wówczas do przepisów części trzeciej k.p.c. zażalenie poziome, rozpoznawane przez sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, lecz w innym składzie osobowym.

Parafrazując konkluzję uzasadnienia uchwały SN z dnia 3 grudnia 2015 r., III CZP 81/15⁹, wydanej wprawdzie w przedmiocie charakteru i zasad działania sądu rozpoznającego nieanulacyjną skargę na postanowienie referendarza sądowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, należy przyjąć, że sąd rozpoznający zażalenie niedewolutywne funkcjonalnie orzeka

⁵ *Ibidem*.

⁶ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 237–238.

⁷ Wobec wykluczenia apelacji w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, tj. w postępowaniu wykonawczym pozbawionym, co do zasady, pierwiastka rozpoznawczego.

⁸ Art. 767⁴ k.p.c. został dodany na mocy ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804). W wersji pierwotnej przepis ten stanowił: „§ 1. Zażalenie na postanowienie sądu przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie. § 2. Na postanowienie sądu drugiej instancji wydane po rozpoznaniu zażalenia kasacja nie przysługuje”.

⁹ Uchwała SN z dnia 3 grudnia 2015 r., III CZP 81/15, OSNC 2016/12/143.

jako sąd drugiej instancji, przy czym sąd rejonowy pozostaje sądem pierwszoinstancyjnym w ujęciu ustrojowym. Innymi słowy, sąd rejonowy orzekając na podstawie art. 767⁴ § 1¹ k.p.c., nie jest sądem drugiej instancji rozpoznającym środek zaskarżenia od orzeczenia sądu pierwszej instancji, lecz – z mocy szczególnej normy kompetencyjnej – pełni nadzór judykacyjny nad orzeczeniem innego organu działającego na tym samym poziomie¹⁰.

De lege lata w ujęciu systematycznym zażalenie jest zasadniczo zaliczane do szerokiego zbioru tzw. szczególnych środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym¹¹. Zażalenie, wyposażone w cechę suspensywności, zachowuje swój reformatoryjny i ostateczny charakter¹². Wyjątkowo natomiast, tj. gdy w sądzie pierwszej instancji nie można utworzyć składu do rozpoznania zażalenia, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji (art. 394^{1a} § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Właściwość sądu drugiej instancji implikuje wówczas dewolutywny charakter tego środka zaskarżenia i pozwala je pozycjonować – w tym tylko przypadku – jako klasyczny środek odwoławczy.

Dewolutywność zażalenia jest zagwarantowana również w sądowym postępowaniu egzekucyjnym *sensu largo*¹³, a konkretnie w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniom sądów państw obcych, ugodom w sprawach cywilnych zawartym przed sądami i innymi organami państw obcych lub przez nie zatwierdzonymi, rozstrzygnięciom innych organów państw obcych wydanych w sprawach cywilnych, nadającym się do wykonania w drodze egzekucji (art. 1151¹ § 3 k.p.c.) oraz w postępowaniu

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Do grupy tej należą ponadto: skarga na czynności komornika (art. 767 k.p.c.), skarga na postanowienie referendarza sądowego (art. 767^{3a} k.p.c.), zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1027 § 2 k.p.c.) oraz skarga na plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji sporządzony w toku egzekucji przez zarząd przymusowy (art. 1064¹³ § 2 k.p.c.).

¹² O. Marcewicz, *Komentarz do art. 767⁴ KPC [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komornicy sądowi. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 2, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020, s. 1463. W kontekście zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym autorka ta posłużyła się pojęciem „odwołanie poziome”.

¹³ Por. jednak zażalenie poziome na postanowienie sądu apelacyjnego w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego w Rzeczypospolitej Polskiej lub ugody przed nim zawartej, którego dopuszczalność określa art. 1214 § 4 k.p.c.

w przedmiocie odmowy wykonania lub odmowy uznania albo stwierdzenia braku podstaw do odmowy uznania tytułu w państwie wykonania (art. 1153²⁴ k.p.c.), co należy poczytywać za wyjątek od klasycznych reguł wykonania tytułów objętych systemem automatycznej wykonalności¹⁴. W tych przypadkach zażalenie na postanowienie sądu okręgowego działającego w pierwszej instancji rozpoznaje sąd apelacyjny, co pozwala poczytywać zażalenie za środek odwoławczy (dewolutywny). Warto nadmienić, że *signum specificum* tych postępowań jest również dopuszczalność złożenia nadzwyczajnych środków zaskarżenia¹⁵.

Zażalenie w sądowym postępowaniu egzekucyjnym przysługuje w wypadkach *expressis verbis* wskazanych w ustawie (art. 767⁴ § 1 k.p.c.)¹⁶. Reguła ta dotyczy zarówno postanowień sądu pierwszej instancji zaskarżalnych zażaleniem wskazanych w części trzeciej k.p.c., jak i postanowień kończących postępowanie w sprawie, a nadto wymienionych w art. 394 § 1 k.p.c. i art. 394^{1a} § 1 k.p.c., jeżeli mogą być wydane w sądowym postępowaniu egzekucyjnym¹⁷. Zastrzeżenie o możliwości

¹⁴ I. Kunicki [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 559; J. Derlatka [w:] *Postępowanie cywilne*, pod red. M. Rzewuskiego, Warszawa 2022, s. 557.

¹⁵ Więcej: J. Derlatka, *Nadzwyczajne środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Honeste Procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, pod red. A. Laskowskiej-Hulisz, J. May, M. Mrówczyńskiego, Warszawa 2017, s. 561–575.

¹⁶ Por. J. Misztal-Konecka, *Legitymacja komornika do wnoszenia zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, pod red. J. Misztal-Koneckiej, Sopot 2017, s. 119; S. Cieślak, *Komentarz do art. 767⁴ [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, s. 198–199; M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 821; K. Flaga-Gieruszyńska, *Komentarz do art. 767⁴ [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2017, s. 1362; M. Drabik, *Komentarz do art. 767⁴ [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 560–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, s. 623.

¹⁷ Zob. A. Cudak, *Środki zaskarżenia w sądowym i administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym – różnice i podobieństwa* [w:] *Symbolae Andreas Marciniak dedicatae*, pod red. J. Jagieły, R. Kulskiego, Warszawa 2022, s. 548; O. Marcewicz, *Komentarz do art. 767⁴ KPC* [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1461. Por. uchwały SN z dnia: 28 listopada 1969 r., III CZP 83/69, OSNCP 1970/6/105; 15 września 1995 r., III CZP 110/95, OSP 1996/2/31; 22 maja 2013 r., III CZP 28/13, OSNC 2014/1/3; postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 1986 r., III CRN 40/86, OSNCP 1987/7/102.

wydania w postępowaniu egzekucyjnym postanowień zaskarżalnych zażaleniem wymienionych we wspomnianych przepisach procesowych, a także wniesienie zażalenia na podstawie tych przepisów (stosowanych za pośrednictwem art. 13 § 2 k.p.c.), należy rozumieć w ten sposób, że jeżeli dochodzi do pokrywania się zakresów przedmiotowych zaskarżenia zażaleniem wyartykułowanych w przepisach o postępowaniu rozpoznawczym oraz w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, wówczas zażalenie wnosi się na podstawie regulacji *lex specialis*. Jeszcze inaczej mówiąc, złożenie zażalenia na postanowienie wydane w postępowaniu egzekucyjnym na podstawie art. 394 k.p.c. oraz art. 394^{1a} k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. jest możliwe, o ile co do określonego postanowienia nie ma przepisu szczególnego przewidującego zaskarżenie go zażaleniem. Taki stan rzeczy ma miejsce np. w odniesieniu do postanowienia o zawieszeniu postępowania i odmowie podjęcia zawieszonego postępowania (art. 394 § 1 pkt 5 k.p.c.), postanowień, o których mowa w art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c., czy też w art. 394^{1a} § 1 pkt 6 k.p.c., które zyskują autonomiczną podstawę prawną do ich zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym na mocy – odpowiednio – art. 828 k.p.c., art. 770 § 5 k.p.c. oraz art. 768 k.p.c.

Zakres przedmiotowej dopuszczalności zażalenia jest *de lege lata* jasno uregulowany w konkretnych przepisach, które zasadniczo nie wprowadzają wiążącego się z przedmiotem zaskarżenia, tj. substratem zaskarżenia, zróżnicowania oddziałującego na właściwość sądu rozpoznającego zażalenie (poza przypadkami określonymi w art. 1151¹ § 1 i § 3 k.p.c. oraz art. 1153²³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 1153²⁴ k.p.c.), ani też na skład sądu¹⁸. Innymi słowy, skład trzech sędziów jest regulacją wspólną dla postępowania zażaleniowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym niezależnie od dewolutywnego, czy też niedewolutywnego charakteru zażalenia. Opierając się na kluczowych spostrzeżeniach SN wyrażonych w postanowieniu

¹⁸ Por. art. 767 § 1¹ k.p.c. oraz art. 394^{1a} § 3 k.p.c. oraz art. 397 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

z dnia 12 kwietnia 2001 r., II CZ 122/00¹⁹, należy wywieść, że skoro przepisy o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym (aktualnie art. 767⁴ k.p.c.) umieszczone zostały w Tytule I Części Trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego „Przepisy ogólne”, to odnoszą się one do wszystkich postanowień zapadłych w sprawach tą częścią objętych, w tym do postanowień co do nadania klauzuli wykonalności (art. 795 § 1 k.p.c.). Także w najnowszym orzecznictwie SN wywodzi się, że „przepis art. 795 § 1 k.p.c. jest zamieszczony w części trzeciej k.p.c., w której również co do właściwości sądu w postępowaniu zażaleniowym wprowadzono ogólny przepis (art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.), a który jest z kolei przepisem szczególnym w stosunku do ogólnych przepisów regulujących właściwość sądu w postępowaniu zażaleniowym w procesie (art. 394 i n. k.p.c.). (...) Stosowanie art. 767⁴ § 1¹ k.p.c. w postępowaniu klauzulowym nie może budzić wątpliwości, skoro ma on zastosowanie do postępowania zażaleniowego na postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego (art. 827 k.p.c.), które jest orzeczeniem kończącym to postępowanie”²⁰.

Istotnym mankamentem dezorganizującym *prima facie* jasną intencję ustawodawcy, by w postępowaniu prowadzonym w sprawie egzekucyjnej wyłączyć zażalenia dewolutywne, jest problematyka zaskarżalności zażaleniem postanowień sądu wydanych na podstawie art. 394 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²¹, a więc postanowień, które w procesie

¹⁹ Postanowienie SN z dnia 12 kwietnia 2001 r., II CZ 122/00, Legalis nr 275161. Por. też: M.P. Wójcik, *Zażalenie w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Srodki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, pod red. J. Misztal-Koneckiej, Sopot 2017, s. 139.

²⁰ Uchwała SN z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 22/20, OSNC 2021/9/5.

²¹ Problem ten dostrzeżono również w piśmiennictwie – B. Pyzder, *Zbieg zażalenia dewolutywnego i zażalenia poziomego w postępowaniu cywilnym*, Palestra 2020, nr 10, s. 36. Żarysowane zagadnienie podjął także M. Dziurda, *Charakter zażalenia na postanowienie sądu I instancji po nowelizacji KPC*, M.Prawn. 2021, nr 11, s. 605, który przedstawił dwa możliwe warianty jego rozwiązania. Po pierwsze, można przyjąć, że w ramach odesłania wynikającego z art. 13 § 2 k.p.c. zażalenia na postanowienia sądu pierwszej instancji przewidziane w art. 394 § 1 k.p.c. utrzymują charakter dewolutywny także w postępowaniu egzekucyjnym. Opcja druga zakłada natomiast, że w postępowaniu egzekucyjnym zażalenia na postanowienia i zarządzenia wymienione w art. 394 § 1 k.p.c. mają charakter poziomy, gdyż art. 767⁴ § 1¹ k.p.c. jako *lex specialis* wyłącza regulację ogólną.

podlegają zaskarżeniu do sądu drugiej instancji. Na szczególną uwagę zasługuje absencja wśród przepisów o postępowaniu egzekucyjnym regulacji wzorowanej na procesowej konstrukcji art. 394^{1b} k.p.c. W przepisie tym udziela się wskazówek dla postępowania w razie zbiegu zażalenia dewolutywnego oraz zażalenia poziomego, rozstrzygając ów zbieg w drodze normatywnej preferencji zażalenia rozpoznawanego przez sąd drugiej instancji²². W doktrynie wydaje się dominować zapatrywanie oponujące wobec wyprowadzania właściwości sądu drugiej instancji do rozpoznania zażalenia w tak zarysowanej sytuacji zbiegu zaskarżenia występującej w postępowaniu egzekucyjnym. Jak słusznie przyjęto, „wszystkie bowiem zażalenia w tym postępowaniu rozpoznaje ten sam sąd, który wydał zaskarżone postanowienie”²³. Spostrzeżenia tej natury prezentowane są przez zwolenników jednolitej koncepcji zażalenia poziomego w postępowaniu egzekucyjnym, dającej się však wyprowadzić *expressis verbis* z art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.²⁴ Akceptując to zapatrywanie, należy jednak zauważyć daleko idący brak precyzji ustawodawcy, który posługuje się w art. 767⁴ § 2 k.p.c. pojęciem postanowienia sądu drugiej instancji wydanego po rozpoznaniu zażalenia. Co więcej, powstaje rażąca dysproporcja między dewolutywnym i niedewolutywnym charakterem zażalenia, jako środka zaskarżenia o takim samym substracie (przedmiocie zaskarżenia), wnoszonego w różnych rodzajach postępowań cywilnych.

Kontestowana różnica w dewolutywności zaskarżenia zażaleniem postanowień sądu istniejąca między postępowaniem rozpoznawczym a egzekucyjnym jest natomiast w innym świetle postrzegana w orzecznictwie SN. Na szczególną uwagę zasługuje przepis art. 394 § 1 k.p.c. w zakresie,

²² Zgodnie z jego brzmieniem, jeżeli zaskarżono postanowienie, o którym mowa w art. 394 § 1 k.p.c. i zarazem w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji.

²³ A. Cudak, *Komentarz do art. 767⁴ [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 730–1095¹*, t. 4, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, s. 346.

²⁴ Tak zwłaszcza: A. Cudak, *Komentarz do art. 767⁴ [w:] Kodeks...*, *op. cit.*; O. Marcewicz, *Komentarz do art. 767⁴ KPC [w:] Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1464; B. Pyzder, *Zbieg zażaleń...*, *op. cit.*, s. 37; J. Studzińska, M. Uliasz, *Komentarz do art. 767⁴ [w:] System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 373–374, Nb 119.

w jakim stanowi, że zażalenie do sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienia sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie. Jest to przepis ogólny, a zatem może być stosowany do postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. Jak wywiódł SN w uchwale z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 22/20: „rzecz jasna, nie jest wyłączone zastosowanie art. 394 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w sprawach regulowanych w części trzeciej k.p.c., co do których przepisy nie przewidują zażaleń na postanowienia, które będą jednak kończyć postępowanie w sprawie (...), co oznaczać będzie właściwość sądu drugiej instancji, o którym mowa w art. 394 § 1 k.p.c., czyli sądu wyższego rzędu”²⁵.

3. *Ratio legis* oraz ewolucja zmian spodziewanych w obszarze zażalenia

Już w toku prac nad nowelizacją k.p.c. z 2019 r. trafnie zasygnalizowano potrzebę rozważenia, czy wprowadzanie zażalenia poziomego w tak szerokim zakresie w postępowaniu egzekucyjnym jest celowe i zasadne²⁶. Uchwalona nowelizacja k.p.c. objęta ustawą z dnia 9 marca 2023 r. dotyczy również przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, wychodząc naprzeciw tym uwagom. Zawiera ona bowiem daleko idące zmiany, m.in. w obrębie jednostki redakcyjnej art. 767⁴ k.p.c., które oddziałują na strukturę i charakter zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Odnotowania wymaga fakt, że będące przedmiotem niniejszego opracowania procedowane zmiany legislacyjne również istotnie ewoluowały względem ich pierwotnego brzmienia zawartego w przepisie art. 1 pkt 77 projektu ustawy z dnia 26 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy

²⁵ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 22/20, OSNC 2021/9/5. Por. uchwałę SN z dnia 9 listopada 2021 r., III CZP 69/20, OSNC 2022/6/59, w której SN przyjął, że „do rozpoznania zażalenia na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia w sądzie pierwszej instancji, wniesionego po dniu 7 listopada 2019 r., właściwy jest sąd, w którym wydano zaskarżone zarządzenie (art. 741 § 2 k.p.c.)”.

²⁶ Zob. uwagi zgłoszone przez Okręgową Radę Adwokacką w Łodzi [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12305652/12474234/12474237/dokument354180.pdf>, s. 40 (dostęp: 20.03.2023).

– Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw²⁷, czy także kolejnej wersji projektu tej nowelizacji z dnia 11 marca 2022 r.²⁸ Zgodnie natomiast z brzmieniem art. 767⁴ k.p.c. ustalonym ustawą z dnia 9 marca 2023 r.²⁹:

„§ 1¹. Zażalenie rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów, orzekając jako sąd drugiej instancji. Przepis art. 394^{1a} § 3 stosuje się.

§ 1². Zażalenie na postanowienie:

- 1) którego przedmiotem są czynności w sprawach wymienionych w art. 759 § 1¹ pkt 4–6;
 - 2) wydane w wyniku rozpoznania zarzutów przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości;
 - 3) wydane na podstawie art. 1037 § 1
- rozpoznaje sąd drugiej instancji.

§ 1³. Sąd, o którym mowa w § 1¹ zdanie pierwsze, może przekazać zażalenie do rozpoznania sądowi drugiej instancji, jeżeli przemawia za tym waga zaskarżonego orzeczenia lub jego precedensowy charakter. Sąd drugiej instancji w razie stwierdzenia braku podstaw do rozpoznania zażalenia zwraca sprawę sądowi właściwemu.

§ 1⁴. Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego³⁰.

²⁷ Numer z wykazu UD156 [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12350804> (dostęp: 20.03.2023).

²⁸ Zob. [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12350804/katalog/12812705#12812705> (dostęp: 20.03.2023).

²⁹ Zob. też poprzednią wersję projektowanego brzmienia art. 767⁴ § 1¹–§ 1⁴ k.p.c. (wersja projektu z dnia 27 września 2022 r.) – <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (dostęp: 20.03.2023). Brzmienie tego przepisu zostało już ukształtowane w poprzednich wersjach projektu nowelizacji k.p.c., tj. w wersji z dnia 24 czerwca 2022 r. oraz z dnia 19 lipca 2022 r. – teksty tych wersji projektu nowelizacji k.p.c. dostępne są na stronie internetowej: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12350804/katalog/12812747#12812747> (dostęp: 20.03.2023).

³⁰ Tekst nowelizacji dostępny jest na stronie internetowej: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (dostęp: 20.03.2023).

W ustawie z dnia 9 marca 2023 r. doszło do istotnej zmiany brzmienia przepisów art. 767⁴ § 1², art. 767⁴ § 1³ oraz art. 767⁴ § 1⁴ k.p.c., polegającej na zastąpieniu pierwotnie projektowanych zwrotów: „sąd okręgowy” (jak w art. 767⁴ § 1² oraz w art. 767⁴ § 1⁴ k.p.c. według projektu nowelizacji k.p.c. z dnia 26 sierpnia 2021 r. oraz z dnia 11 marca 2022 r.) oraz „sąd wyższego rzędu” (jak w art. 767⁴ § 1³ k.p.c. wg projektu nowelizacji k.p.c. z dnia 26 sierpnia 2021 r. oraz z dnia 11 marca 2022 r.) jednolitym zwrotem „sąd drugiej instancji”.

Konsekwencje nowelizowanego brzmienia art. 767⁴ k.p.c. są istotne, zaś ich wymierny efekt daje się oceniać w różnych perspektywach. Po pierwsze, wprowadza się mieszany, tj. dewolutywno-niedewolutywny³¹ system zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Dewolutywność zażalenia będzie zależna od dwóch nowych czynników. Pierwszym jest substrat zaskarżenia (kryterium przedmiotowe), zaś drugim – waga zaskarżonego orzeczenia lub jego precedensowy charakter, uzasadniające przekazanie zażalenia do rozpoznania sądowi drugiej instancji (kryterium dyskrecyjne³²).

Należy zasadniczo podzielić zdanie S. Cieślaka, że „dobór postanowień zaskarżalnych zażaleniem pionowym nie budzi zastrzeżeń”³³, co dotyczy przyszłego brzmienia art. 767⁴ § 1² k.p.c. W toku prac legislacyjnych zgłaszano pewne wątpliwości w kwestii zakresu przedmiotowego przyszłego zażalenia dewolutywnego, zaś najwięcej kontrowersji wywołuje zaskarżalność postanowienia wydanego w wyniku rozpoznania zarzutów przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji

³¹ Jako środek zaskarżenia niedewolutywny może być kwalifikowany jedynie środek, którego wniesienie powoduje wszczęcie i przeprowadzenie kontroli przed tym samym sądem, tj. sądem, który wydał zaskarżone orzeczenie – zob. T. Zembrzusi [w:] *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, t. 3, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, Warszawa 2013, s. 390.

³² Dyskrecyjność polega tutaj na ustawowo przyznanej sądowi kompetencji do wartościowania przy ustalaniu kwalifikacji normatywnej stanu rzeczy i skutków procesowych dokonanej kwalifikacji.

³³ S. Cieślak, *Aksjologiczna ocena projektu z dnia 26 sierpnia 2021 r. nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie przepisów ogólnych dotyczących postępowania egzekucyjnego (Ud 156)*, PPE 2021, nr 12, Legalis.

z nieruchomości³⁴. Wypada przyjąć, że walor szybkości postępowania toczącego się na skutek zaskarżenia planu podziału sumy uzyskanej w drodze egzekucji z nieruchomości powinien jednak ustąpić przed wymogiem gruntownej i dewolutywnej weryfikacji zarzutów przeciwko planowi podziału, w przedmiocie których sąd rejonowy rozstrzygnął w drodze zaskarżalnego postanowienia (art. 1028 § 3 k.p.c.). Takie ujęcie uzasadnia właściwość sądu drugiej instancji w nowym brzmieniu art. 767⁴ § 1² pkt 2 k.p.c.

Zażalenie na enumeratywnie wskazane postanowienia sądu pierwszej instancji zyska zatem charakter środka odwoławczego i będzie podlegało rozpoznaniu przez sąd drugiej instancji. Przepis art. 767⁴ § 1² k.p.c. wskazuje w tym zakresie na następujące postanowienia: wydane w sprawach o egzekucję świadczeń niepieniężnych, z wyjątkiem wydania rzeczy ruchomej, wydane w sprawach o egzekucję przez zarząd przymusowy, wydane w sprawach o egzekucję przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, wydane w wyniku rozpoznania zarzutów przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji, a więc na podstawie art. 1028 § 3 k.p.c., lecz wyłącznie w toku egzekucji z nieruchomości oraz w tych innych sposobach egzekucji, do których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio, a także postanowienie wydane na podstawie art. 1037 § 1 k.p.c. – tzn. wydane w toku egzekucji z nieruchomości postanowienie sądu, mocą którego na wniosek komornika sąd zobowiązuje nabywcę do uzupełnienia ceny, gdy nabywca ten – uiszczając cenę – potrącił wierzytelność, która się w tej cenie nie mieści, doprowadzając do jej nieuprawnionego zmniejszenia. Nowe brzmienie art. 767⁴ § 1¹⁻² k.p.c. pozwala zatem na wprowadzenie podziału

³⁴ Krytycznie wobec wprowadzenia w tym przypadku zażalenia do sądu drugiej instancji wypowiedzieli się Konfederacja Lewiatan oraz Związek Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce, przy akceptacji tego rodzaju zaskarżalności przez SSP Iustitia. Zob. Załącznik do raportu z konsultacji – zestawienie uwag zgłoszonych do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD156) w ramach konsultacji publicznych wraz ze stanowiskiem resortu wobec uwag [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12350804/katalog/12812711#12812711>, s. 46 (dostęp: 20.03.2023).

zażeń na dewolutywne oraz niedewolutywne, w oparciu o kryteria przedmiotowe, nawiązując do podziału postanowień sądu pierwszej instancji przyjętego w postępowaniu rozpoznawczym (art. 394 § 1 k.p.c. i art. 394^{1a} § 1 k.p.c.).

Obok zasadniczego wyróżnika zażeń dewolutywnych w postępowaniu egzekucyjnym, tj. omówionego dotychczas przedmiotowo zdeterminowanego substratu zaskarżenia, nowy przepis art. 767⁴ § 1³ k.p.c. nakazuje wyprowadzić kolejny czynnik dewolutywności zażenia, tj. decyzję procesową właściwego sądu rejonowego o delegowaniu rozpoznania zażenia do sądu drugiej instancji³⁵. W wymienionym przepisie przewidziano wprowadzenie szczególnego przypadku wywołania sprawy z sądu właściwego i jej przejęcia przez sąd wyższej instancji, co uzasadnia pozycjonowanie art. 767⁴ § 1³ k.p.c. wśród przykładów właściwości delegacyjnej w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Zgodnie z art. 767⁴ § 1³ k.p.c. sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może wedle swego dyskrejonalnego uznania przekazać sprawę do rozpoznania sądowi drugiej instancji z uwagi na ważność zaskarżonego orzeczenia lub jego precedensowy charakter. Źródłem właściwości sądu drugiej instancji jest w omawianym przypadku ustawowo warunkowana decyzja procesowa sądu właściwego. Przekazanie sprawy do rozpoznania sądowi drugiej instancji winno następować na podstawie niezaskarżalnego postanowienia sądu rejonowego (*a contrario* z art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Wspominając o powyższym *verba legis* „przekazaniu zażenia do rozpoznania sądowi drugiej instancji” nie sposób pominąć spostrzeżenia, że rozwiązanie to należy poczytywać za przejaw procesowego *ius evocationis*. Za K. Piaseckim godzi się przypomnieć, że istota *ius evocationis* polega również na przejmowaniu, wywoływaniu spraw z sądu właściwego przez sądy wyższej instancji³⁶. Sięganie po *ius evocationis*

³⁵ Regulacja ta wpłynie również na właściwość funkcyjną sądu okręgowego.

³⁶ K. Piasecki, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Zakamycze 2005, s. 41. Pojęcie *ius evocationis* (prawo wezwania, przywołania) jest najczęściej łączone z przejęciem sprawy do rozpoznania przez Sąd Najwyższy z inicjatywy sądu drugiej instancji,

dla modyfikacji reguł wyznaczania sądu właściwego do rozpoznania zażalenia może budzić pewne wątpliwości³⁷, których nie uniknie spodziewana nowelizacja k.p.c. Rozwiązanie zawarte w art. 767⁴ § 1² k.p.c. wywołuje zastrzeżenia z uwagi na niejednoznaczność i silną dyskrejonalność zasad zarówno przekazywania zażalenia do rozpoznania sądowi drugiej instancji, jak i stwierdzenia braku podstaw do rozpoznania zażalenia przez ten sąd. Właściwość sądu rozpoznającego zażalenie zyska charakter ruchomy, podyktowany jednostkową oceną danej sprawy przez sąd rejonowy.

Należy sprzeciwić się wykorzystaniu art. 767⁴ § 1³ k.p.c. przez sąd rejonowy w celu uchylenia się od obowiązku samodzielnego rozpoznania i rozstrzygnięcia zażalenia. Rozwiązanie objęte wymienionym przepisem pretenduje do zastosowania w sytuacjach szczególnych. Jest ono zbliżone do dyspozycji przepisu art. 18 k.p.c. regulującego przekazanie sprawy między sądami pierwszej instancji różnych rzędów³⁸. Przepis art. 767⁴ § 1³ k.p.c., inaczej jednak niż w przypadku art. 18 § 1 k.p.c., *expressis verbis* nie wymaga, aby sąd rejonowy uzasadnił postanowienie o przekazaniu sprawy, wskazując na okoliczności decydujące o wadze zaskarżonego orzeczenia, czy jego precedensowym charakterze. Również zgodnie z art. 766¹ § 1 k.p.c. postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym sąd uzasadnia z urzędu, gdy stronie przysługuje środek zaskarżenia, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Należy jednak przyjąć, że doniosłość podstaw przekazania zażalenia do sądu

o czym stanowi art. 390 § 1 k.p.c. – zob. T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 383. Z kolei A. Oklejak łączy *ius evocationis* z francuskim postępowaniem apelacyjnym i przejęciem sprawy przez sąd drugiej instancji „w całości i orzeczeniu o wszystkim” – tenże, *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 2022, s. 47. Pojęcie *evocatio* z języka łacińskiego oznacza wezwanie – L. Winniczuk (red.), *Mały słownik polsko-łaciński*, Warszawa 1994, s. 579.

³⁷ Szerzej na ten temat: SN w uchwale pełnego składu z dnia 14 listopada 2007 r., BSA I-4110-5/07, OSNC 2008/4/42.

³⁸ Gdzie również ustawodawca wskazał na „przekazanie” sprawy oraz jej „zwrot” między sądem rejonowym a okręgowym. Pewnych podobieństw można doszukiwać się również w konstrukcji przewidzianej w art. 390 § 1 k.p.c., przy czym dotyczy ona przejęcia sprawy przez SN wskutek inicjatywy sądu drugiej instancji (a nie pierwszej instancji) rozpoznającego apelację.

drugiej instancji jest wystarczającym argumentem za wyprowadzeniem konkluzji o potrzebie umotywowania postanowienia o przekazaniu sprawy również na podstawie przyszłego art. 767⁴ § 1³ k.p.c., tym bardziej, że sąd wyższego rzędu ocenia i weryfikuje podstawy rozpoznania zażalenia, a w razie stwierdzenia braku podstaw do rozpoznania zażalenia zwraca sprawę sądowi właściwemu.

W przepisie art. 767⁴ § 1³ k.p.c. na próżno szukać również wskazówek interpretacyjnych w kwestii oznaczenia momentu czasowego miarodajnego dla przekazania zażalenia do rozpoznania przez sąd rejonowy do sądu drugiej instancji. Nie sposób jednak wykluczyć, że potrzeba tego przekazania ujawni się dopiero po przyjęciu zażalenia do rozpoznania przez sąd rejonowy. W przepisie tym nałożono na sąd drugiej instancji obowiązek zbadania zasadności podstaw przekazania zażalenia, a więc również i jego celowości, dopuszczając zwrot sprawy sądowi właściwemu. Przekazanie zażalenia do sądu drugiej instancji nie jest zatem bezwzględnie wiążące, lecz ma zostać poddane procedurze weryfikacyjnej. Sąd okręgowy, do którego sprawa zostanie przekazana, nie będzie związany dokonaną przez sąd rejonowy oceną przesłanek omawianego przekazania. Przepis art. 18 k.p.c. może również służyć za wzorzec w kwestii wydania przez sąd drugiej instancji postanowienia o odmowie przyjęcia zażalenia do rozpoznania i zwrocie sprawy do sądu rejonowego na skutek stwierdzenia braku podstaw do rozpoznania zażalenia. Stosując ten przepis *per analogiam* do postępowania egzekucyjnego można wywnioskować, że ponowne przekazanie sprawy przez sąd rejonowy do sądu okręgowego jako sądu drugiej instancji nie będzie dopuszczalne. Postanowienie sądu drugiej instancji o zwrocie sprawy do sądu rejonowego na skutek stwierdzenia braku podstaw do rozpoznania zażalenia należy poczytywać za niezaskarżalne (*a contrario* z art. 394² § 1¹ w zw. z art. 13 § 3 k.p.c.). Zarówno postanowienie o przekazaniu zażalenia przez sąd rejonowy do sądu okręgowego, jak i postanowienie sądu okręgowego o zwrocie sprawy do sądu rejonowego na skutek stwierdzenia braku podstaw do rozpoznania zażalenia, zapadają, co do zasady, na posiedzeniu niejawnym.

Analiza ustawy z dnia 9 marca 2023 r. pozwala skonkludować, iż dewolutywność zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym będzie kształtowana nie tylko *ex lege* (art. 767⁴ § 1² k.p.c.), lecz również *ex iudicio* (art. 767⁴ § 1³ k.p.c.). W pierwszym przypadku dewolutywność ta będzie miała charakter bezwzględny, co potwierdza imperatywna formuła art. 767⁴ § 1² k.p.c., że „zażalenie (...) rozpoznaje sąd drugiej instancji”. W drugim natomiast – względny, co uzasadnia uznaniowa dyspozycja art. 767⁴ § 1³ k.p.c. wskazująca, że „sąd (...) może przekazać zażalenie do rozpoznania sądowi drugiej instancji”. Po wejściu w życie nowelizacji k.p.c. objętej ustawą z dnia 9 marca 2023 r., za aktualne w dalszym ciągu będzie należało poczytywać dotychczasowe przypadki dewolutywności zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym *sensu largo* wynikające z art. 394^{1a} § 3 k.p.c., art. 1151¹ § 3 k.p.c. oraz art. 1153²⁴ k.p.c.

Zważywszy na ograniczony zbiór postanowień sądu rejonowego wydawanych w postępowaniu egzekucyjnym, których rozpoznanie planuje się przekazać do właściwości sądu drugiej instancji, a także uznaniową formułę art. 767⁴ § 1³ k.p.c., regułą pozostanie zażalenie niedewolutywne. Zamieszczenie w art. 767⁴ § 1¹ zd. 2 k.p.c. odesłania do odpowiedniego zastosowania art. 394^{1a} § 3 k.p.c. wydaje się mieć znaczenie drugorzędne, skoro wykorzystanie tego przepisu nawet bez przyszłej nowelizacji daje się jasno wyprowadzić z ogólnych reguł odpowiedniego stosowania przepisów o procesie do innych rodzajów postępowań uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego (art. 13 § 2 k.p.c.). Niemniej jednak, jak wskazał projektodawca, na gruncie obowiązujących przepisów brakowało zarówno jasnego wyrażenia, że sąd orzekający o rozpoznaniu tzw. zażalenia poziomego orzeka jako sąd drugiej instancji, jak i mechanizmu określającego działanie w sytuacjach, w których w sądzie pierwszej instancji nie jest możliwe uformowanie składu orzekającego, który rozpoznałby zażalenie, co podyktowało potrzebę wyraźnego wskazania, że w omawianym przypadku przepis art. 394^{1a} § 3 k.p.c. znajduje zastosowanie³⁹.

³⁹ Zob. uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego, druk sejmowy nr 2650, s. 77 [online:] <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (dostęp: 20.03.2023).

Co również istotne, skoro sąd rejonowy rozpoznający tzw. zażalenie poziome będzie orzekać *verba legis* „jako sąd drugiej instancji” (art. 767⁴ § 1¹ zd. 1 *in fine* k.p.c.), nie jest przewidziane w przepisach o sądowym postępowaniu egzekucyjnym zaskarżenie postanowienia wydanego po rozpoznaniu zażalenia. Z kolei odrzucając zażalenie, sąd rejonowy nie rozpoznaje go w sposób merytoryczny. Postanowienie o odrzuceniu zażalenia jest wydawane przez sąd rejonowy działający jako sąd pierwszej instancji i podlega zaskarżeniu zażaleniem, co wynika z przepisu art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c. w zw. z 13 § 2 k.p.c. Zażalenie na postanowienie sądu rejonowego o odrzuceniu zażalenia rozpoznaje sąd, który wydał to postanowienie w składzie trzech sędziów (art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.). Uwagi te dotyczą jedynie zażalenia niedewolutywnego.

W ślad za omówioną dotychczas zmianą w obszarze zażalenia w postępowaniu egzekucyjnym (mieszany model zażalenia) podąża wprowadzenie niepożądanego wszak w praktyce zróżnicowania składu sądu właściwego do rozpoznania zażalenia. Zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji ma być rozpoznawane na zasadach dotychczasowych, a więc w składzie trzech sędziów. W odniesieniu do zażalenia rozpoznawanego przez sąd drugiej instancji w ustawie z dnia 9 marca 2023 r. wskazano na skład jednego sędziego. Dotyczącą w tej materii dyspozycję art. 767⁴ § 1⁴ k.p.c. będzie należało poczytywać za wyłom od rozwiązań znanych modelowi rozpoznania zażalenia będącego środkiem odwoławczym. Zgodnie bowiem z art. 397 § 1 k.p.c. sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów. Skład jednego sędziego jest tradycyjnie powiązany nie tyle z fazą rozpoznania zażalenia w postępowaniu rozpoznawczym, co z orzekaniem na posiedzeniu niejawnym o innych kwestiach, niewymagających wydania wyroku (art. 367 § 3 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.).

W związku z zaskarżalnością postanowień sądu rejonowego należy odnotować istotną i w pełni słuszną spodziewaną reformę art. 766¹ § 1 k.p.c., wedle której: „Postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym sąd z urzędu uzasadnia i doręcza wraz z uzasadnieniem, gdy stronie przysługuje środek zaskarżenia, chyba że przepis szczególny stanowi

inaczej”. Dodanie zwrotu: „i doręcza wraz z uzasadnieniem” jednoznacznie potwierdza, że intencją projektodawcy było, również przy nowelizacji k.p.c. z 2019 r.⁴⁰, aby zaskarżalne postanowienie sądu rejonowego podlegało doręczeniu z urzędu wraz z uzasadnieniem.

Jak już zaznaczono, w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, mimo zdecydowanego rozszerzenia przypadków dopuszczalności rozpoznania zażalenia przez sąd drugiej instancji, za utrzymaną i wciąż preferowaną poczytywać należy regułę niedewolutywności zażalenia. Tendencja ta jest odwrotnie proporcjonalna do zasad wnoszenia zażalenia w postępowaniu rozpoznawczym. To na tle ostatniego z wymienionych postępowań w stanie prawnym po wejściu w życie nowelizacji k.p.c. z 2019 r. w orzecznictwie SN zarysowała się zasada dewolutywnego modelu postępowania zażaleniewego, która doznaje wyjątków wprowadzanych ustawą⁴¹. Regułą w procesie cywilnym jest zatem rozpoznawanie zażeń przez sąd drugiej instancji (z uwagi na tradycyjnie dewolutywny charakter zażenia), zaś wprowadzanie na szerszą skalę zażeń poziomych rozbudowuje zbiór wyjątków od tej zasady⁴². Za zasadniczo dewolutywnym charakterem zażenia w postępowaniu rozpoznawczym przemawia także ten fakt, że zgodnie z systematyką Kodeksu postępowania cywilnego zażalenie stanowi środek odwoławczy⁴³. Inaczej natomiast rzecz wygląda w postępowaniu egzekucyjnym.

Doceniając wagę argumentów powoływanych dla wyjaśnienia reguł i modelu postępowania zażaleniewego w toku postępowania rozpoznawczego, należy zauważyć, że objęte ustawą z dnia 9 marca 2023 r. zmiany przepisów o zażaleniu, tj. art. 394–395 k.p.c. i art. 397 k.p.c., nie niweczą prymatu zażeń poziomych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Ich całościowe omówienie nie jest konieczne, zaś tytułowe opracowanie wymaga odniesienia się jedynie do tych zmian, które pozostają w ścisłym

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Por. np. uchwały SN z dnia: 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021/4/25 oraz 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, OSNC 2021/10/64. Podobnie w doktrynie – zob. P. Ryłski, *Zażalenie dewolutywne a zażalenie poziome w postępowaniu cywilnym*, PS 2021, nr 3, s. 13.

⁴² Uzasadnienie uchwały SN z dnia 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, OSNC 2021/10/64.

⁴³ *Ibidem*.

związku z zażaleniem w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Z pewnością za doniosłe praktycznie godzi się postrzegać dodanie art. 394 § 4 k.p.c. w brzmieniu: „Jeżeli przepis szczególny przewiduje, że stronie przysługuje zażalenie na postanowienie sądu, ale nie określa, jaki sąd ma je rozpoznać, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji”. Wprowadzenie tak skonstruowanej normy nie powinno być odczytywane jako wyłom od zniesienia dewolutywności zażaleń w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. W tym bowiem postępowaniu, w przypadkach wątpliwych pod kątem dewolutywności, rozstrzygająca jest norma art. 767⁴ § 1¹ k.p.c., którą należy wyklądać jako wyłączenie stosowania projektowanego art. 394 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. do postępowania egzekucyjnego.

Kolejnym punktem rozważań warto uczynić spodziewane zmiany w obrębie art. 394^{1a} k.p.c. polegające, po pierwsze, na dodaniu § 1¹ w brzmieniu: „Sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, odrzuca w składzie jednego sędziego zażalenie spóźnione, nieopłacone lub z innych przyczyn niedopuszczalne, jak również zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie”. Po drugie, w świetle spodziewanego art. 394^{1a} § 3 k.p.c.: „Okoliczność, o której mowa w zdaniu pierwszym, nie podlega badaniu przez sąd drugiej instancji”. Obydwa te rozwiązania znajdują zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. Zaczynając od ostatnio wskazanego, przepis art. 394^{1a} § 3 k.p.c. stosowany w związku z art. 767⁴ § 1¹ zd. 2 k.p.c. do zażalenia w postępowaniu egzekucyjnym zmierza do przyspieszenia postępowania zażaleniowego poprzez wyłączenie weryfikacji zastosowania dyspozycji art. 394^{1a} § 3 k.p.c. przez sąd drugiej instancji. Jak słusznie bowiem wskazano w uzasadnieniu projektu omawianej nowelizacji k.p.c. objętej ustawą z dnia 9 marca 2023 r., ocena ustrojowych decyzji prezesa sądu, takich jak ustalenie obsady etatowej w danym sądzie, ewentualnych nieobecności orzeczników, albo ich specjalizacji, stanowiłaby niedopuszczalne wkraczanie w zakres administracji sądowej pozostającej bez związku z przedmiotem postępowania⁴⁴.

⁴⁴ Zob. uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego, druk sejmowy nr 2650, s. 63 [online:] <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (dostęp: 20.03.2023).

Jeszcze większe znaczenie praktyczne odniesie przyszły art. 394^{1a} § 1¹ k.p.c. stosowany w związku z art. 13 § 2 k.p.c. do zażeń poziomych w postępowaniu egzekucyjnym. Jego celem jest przywrócenie postępowania zmierzającego do podjęcia przez sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie jednego sędziego, czynności związanych z nadaniem biegu zażaleniu jeszcze przed przekazaniem tego środka zażalenia do innego składu tego sądu w przypadku, gdy zachodzą podstawy do jego odrzucenia. Czynności te dotyczą weryfikacji przesłanek dopuszczalności zażalenia, w tym również terminu do wniesienia oraz wymogów formalnych i fiskalnych. Celem tych zmian jest wprowadzenie reguły, zgodnie z którą zażalenie spóźnione, nieopłacone lub z innych przyczyn niedopuszczalne, jak również zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie odrzuca sąd, który wydał zaskarżone postanowienie w składzie jednego sędziego⁴⁵. Również zatem tzw. postępowanie naprawcze, zmierzające do usunięcia braków formalnych i fiskalnych, ma zostać przekazane do właściwości sądu, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie jednego sędziego. Nie chodzi tu jednak o merytoryczne rozpoznanie zażalenia, lecz jedynie o podjęcie czynności zmierzających do zbadania, czy środek zaskarżenia nie podlega odrzuceniu. Od rozstrzygnięcia sądu rejonowego w przedmiocie odrzucenia zażalenia przysługuje zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)⁴⁶.

Warto również w tym miejscu przypomnieć, że w aktualnym stanie prawnym pojęcie odrzucenia zażalenia przez inny skład sądu pierwszej instancji nie powinno być wyłączone spod desygnatów zwrotu „rozpoznaje”, o którym mowa w art. 767⁴ § 1¹ k.p.c., w art. 367 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a dodatkowo również w zw. z art. 394^{1a} § 2 k.p.c., względnie art. 394² § 2 k.p.c.⁴⁷ Oznacza to, że skład trzech sędziów

⁴⁵ *Ibidem*, s. 62.

⁴⁶ Por. też art. 394³ § 2 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

⁴⁷ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, OSNC 2022/7–8/67.

odrzuca zażalenie, jeżeli nie orzeka na posiedzeniu niejawnym⁴⁸. Jak bowiem wywiódł SN w uchwale z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, „aktualnie kompetencja do odrzucenia apelacji w składzie jednoosobowym nie wynika natomiast z tego, że czynność ta nie stanowi rozpoznania apelacji, lecz z tego, że dochodzi ona do skutku w formie postanowienia wydawanego na posiedzeniu niejawnym (art. 367 § 3 zdanie drugie k.p.c.). Gdyby sąd zdecydował się odrzucić apelację na rozprawie, postanowienie powinno zapaść w składzie trzech sędziów, co wynika z art. 367 § 3 zdanie pierwsze k.p.c.”. Przepisy o apelacji stosuje się jednak do zażalenia jedynie odpowiednio, a zatem skoro zażalenie, co do zasady, podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów (art. 397 § 1 k.p.c.), zaś ustawodawca nie różnicuje składu sądu w zależności od rodzaju posiedzenia (jak w przypadku apelacji), to należy przyjąć brak podstaw do sięgania w tym zakresie do przepisów o postępowaniu apelacyjnym. *De lege lata* o odrzuceniu zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym sąd orzeka zatem zawsze w składzie trzech sędziów, niezależnie od tego, czy zażalenie ma skutek dewolutywny⁴⁹. Wobec powyższych spostrzeżeń, w judykaturze wyrażono stanowisko, że dopiero skutek nowelizacji k.p.c. objętej ustawą z dnia 9 marca 2023 r. dojdzie do wprowadzenia stadialności postępowania zażaleniowego, zaś postanowienie o odrzuceniu zażalenia sąd *a quo* będzie wydawał w składzie jednego sędziego⁵⁰.

W ścisłym związku z powyższymi zmianami pozostaje reforma art. 395 § 1 k.p.c., który ma uzyskać następujące brzmienie: „W przypadku wniesienia zażalenia sąd pierwszej instancji niezwłocznie przedstawia je wraz z aktami sądowi właściwemu do jego rozpoznania, chyba że zażalenie jest spóźnione lub z mocy prawa niedopuszczalne. W takim przypadku sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, odrzuca zażalenie w składzie jednego sędziego”. Spodziewana w powyższym zakresie

⁴⁸ W uchwale z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021/II/74, SN orzekł, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia odrzuca sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów (art. 741 § 2 k.p.c.).

⁴⁹ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, OSNC 2022/7–8/67.

⁵⁰ *Ibidem*.

nowelizacja ma wymiar ogólny i odnosi się do zażalenia dewolutywnego niezależnie od rodzaju postępowania, w którym wydano postanowienie zaskarżalne tym zażaleniem (*mutatis mutandis*). Za pośrednictwem art. 13 § 2 k.p.c. znajdzie zastosowanie również w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, wtedy gdy zażalenie – na zasadzie wyjątku – przeniesie sprawę do sądu drugiej instancji. Sygnalizowana zmiana polega w istocie na zakresowym przywróceniu postępowania międzyinstancyjnego w postępowaniu zażaleniowym, a więc stadialności postępowania zażaleniowego. Zgodnie zaś z nowym brzmieniem art. 397 § 1¹ k.p.c.: „Sąd drugiej instancji odrzuca w składzie jednego sędziego zażalenie, jeżeli podlegało ono odrzuceniu przez sąd pierwszej instancji, jak również zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie”.

Zakres przyszłego postępowania międzyinstancyjnego po wniesieniu zażalenia dewolutywnego pozostaje niejasny. W pierwotnym brzmieniu projektu omawianej nowelizacji k.p.c., z dnia 26 sierpnia 2021 r., projektodawca *verba legis* powiązał skutek odrzucenia zażalenia przez sąd pierwszej instancji jedynie z przypadkiem jego niedopuszczalności. Należało przez to rozumieć bez wątpienia przedmiotową niedopuszczalność. W świetle uchwalonej ustawy nowelizującej k.p.c. objętej ustawą z dnia 9 marca 2023 r. rozszerzono zakres badania zażalenia przez sąd *a quo* na ocenę wniesienia zażalenia w terminie oraz badanie niedopuszczalności zażalenia „z mocy prawa”. *De lege lata* na zasadach ogólnych dotyczących podstaw odrzucenia zażalenia w postępowaniu rozpoznawczym (art. 373 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.) odrzuceniu podlega zażalenie dotknięte jedną z czterech możliwych wad: spóźnione (złożone po upływie ustawowego terminu); nieopłacone, niedopuszczalne z innych przyczyn⁵¹, jak również zażalenie, którego braków

⁵¹ Co do zasady w nauce prawa panuje zgoda, że do warunków dopuszczalności środków zaskarżenia należy zaliczyć: istnienie zaskarżonego orzeczenia, właściwy dla danego orzeczenia środek zaskarżenia, legitymację do zaskarżenia, interes prawny we wniesieniu środka zaskarżenia, zachowanie terminu do wniesienia środka oraz zachowanie przepisanej formy – zob. A. Bieliński, *Środki zaskarżenia* [w:] *Postępowanie cywilne*,

strona nie usunęła w wyznaczonym terminie. W ujęciu literalnym przyszłe brzmienie art. 395 § 1 k.p.c. zostało zbudowane inaczej niż w przypadku spodziewanego art. 394^{1a} § 1¹ k.p.c. Jedynie bowiem w treści ostatnio wymienionego przepisu posłużono się klasyczną nomenklaturą stosowaną przez ustawodawcę wówczas, gdy dopuszcza on podjęcie przez organ procesowy weryfikacji podstaw odrzucenia środka zaskarżenia⁵². Prezentowane są obecnie zapatrywania, w świetle których: „projektodawcy chodzi o powierzenie sądowi pierwszej instancji badania spełnienia tylko jednego warunku dopuszczalności, tj. istnienia właściwego przedmiotu zaskarżenia. Tylko w razie stwierdzenia przez sąd pierwszej instancji niedopuszczalności zaskarżenia za pomocą zażalenia pionowego danego orzeczenia, sąd pierwszej instancji powinien odrzucić zażalenie *a limine* w składzie jednego sędziego”⁵³. Dodajmy tylko, że uwaga ta została wyrażona w okresie sprzed poszerzenia projektowanego brzmienia art. 395 § 1 k.p.c. o odrzucenie zażalenia spóźnionego. Zauważano już wówczas

pod red. M. Rzewuskiego, Warszawa 2022, s. 342. T. Wiśniewski dodał jeszcze do powyższych warunków uiszczenie wymaganej opłaty sądowej. Zob. T. Wiśniewski [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019, s. 57. Badanie niedopuszczalności zażalenia *de lege lata* obejmuje również jego weryfikację w świetle art. 394³ § 1–2 k.p.c. Niedopuszczalne jest zażalenie wniesione jedynie dla zwłoki w postępowaniu, a zatem drugie i dalsze zażalenie wniesione przez tę samą stronę na to samo postanowienie lub zażalenie na postanowienie wydane w wyniku czynności wywołanych wniesieniem przez tę samą stronę wcześniejszego zażalenia, chyba że okoliczności sprawy wykluczają tę ocenę.

⁵² Jak w przypadku sprzeciwu od wyroku zaocznego (art. 344 § 3 k.p.c.), apelacji (art. 373 § 1 k.p.c.), skargi kasacyjnej (art. 398² k.p.c., art. 398⁶ § 2 k.p.c.), skargi o wznowienie postępowania (art. 400 k.p.c., art. 410 § 1 k.p.c.), skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424^{1a} k.p.c., art. 424⁶ § 3 k.p.c., art. 424⁸ § 1 k.p.c.), odwołania od decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 479^{31a} § 2 k.p.c.), odwołania od decyzji Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki (art. 479⁴⁷ § 2 k.p.c.), odwołania od decyzji Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej (art. 479⁵⁸ § 2 k.p.c.), odwołania od decyzji Prezesa Urzędu Transportu Kolejowego (art. 479⁶⁹ § 2 k.p.c.), odwołania od decyzji organu regulacyjnego (art. 479⁸⁰ § 2 k.p.c.), środka zaskarżenia od nakazu zapłaty (art. 480³ § 3 k.p.c.), sprzeciwu w europejskim postępowaniu nakazowym (art. 505^{19a} k.p.c.), skargi na czynności komornika (art. 767³ § 1 k.p.c.).

⁵³ S. Cieślak, *Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w sprawie projektu nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych powiązanych z nim ustaw (nr druku UD 156) Warszawa, dnia 30 września 2021 r.*, s. 11 [online:] <http://obsil.kirp.pl/wp-content/uploads/2021/10/21.09.30-Opinia-OBSiL-druk-UD-156.pdf> (dostęp: 20.03.2023).

trafnie, że niedopuszczalność środka zaskarżenia wynika z niespełnienia większej liczby warunków niż wymienione w projektowanym przepisie, zaś ich wyłączenie spod kontroli sądu *a quo* wywoła wiele problemów praktycznych, prowadząc do dekompozycji systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym⁵⁴. Podzielając te obawy, należy postulować, by sąd pierwszej instancji dokonywał wstępnej kontroli zażalenia mającej charakter formalny wedle analogicznych kryteriów tej niedopuszczalności, jak w przypadku zażalenia poziomego. Oznacza to, że w sytuacji wniesienia zażalenia sąd pierwszej instancji przed przedstawieniem akt sądowi drugiej instancji winien dokonywać ustalenia dopuszczalności zażalenia, a wskutek tego rodzaju badania odrzucić zażalenie spóźnione, nieopłacone lub z innych przyczyn niedopuszczalne, jak również zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie⁵⁵. Nowe brzmienie art. 395 § 1 k.p.c. może doprowadzić do zaburzenia wewnętrznej spójności regulacji procesowej odnoszącej się do systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, wzmagając ponadto destabilizację czynności organów procesowych podejmowanych po wniesieniu zażalenia, a w konsekwencji również pewność i przewidywalność prawa w percepcji obywatelskiej.

Nawiasem mówiąc, sam projektodawca jest mocno niekonsekwentny, gdy chodzi o zakres postępowania zażaleniowego przed sądem *a quo*. W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej k.p.c. z dnia 9 marca 2023 r. czytamy bowiem, że „projektodawca ustanowił wyjątek od zasady określonej w art. 395 § 1 zdaniu pierwszym, że w przypadku zażalenia sąd pierwszej instancji niezwłocznie przedstawia je wraz z aktami sądowi właściwemu do jego rozpoznania, a co za tym idzie, nie bada

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Krytycznie wobec treści projektowanego art. 395 § 1 k.p.c. odniosło się również SSP Iustitia. Zob. Załącznik do raportu z konsultacji – zestawienie uwag zgłoszonych do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD156) w ramach konsultacji publicznych wraz ze stanowiskiem resortu wobec uwag, s. 31 [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12350804/katalog/12812711#12812711> (dostęp: 20.03.2023).

zażalenia pod względem formalnym ani fiskalnym”⁵⁶. W dalszym wywodzie projektodawca wskazał natomiast: „*a contrario* (...) opisane rozwiązania nie dotyczą sytuacji, w których zażalenie jest dotknięte brakami formalnymi lub fiskalnymi. W takiej sytuacji nie sposób uznać go za niedopuszczalne z mocy samego prawa, a ewentualna decyzja o odrzuceniu go powinna zostać poprzedzona wezwaniem do uzupełnienia braków przez właściwy sąd, tj. sąd drugiej instancji. Badanie braków formalnych przez sąd pierwszej instancji nie daje się bowiem pogodzić z obecnym modelem postępowania międzyinstancyjnego i wykraczałoby poza rolę sądu pierwszej instancji”⁵⁷. Uzasadnienie projektu omawianej nowelizacji k.p.c. jest więc chaotyczne i niespójne. Skoro, jak wskazał sam projektodawca, *de lege lata* zasadą jest, że sąd pierwszej instancji „nie bada zażalenia pod względem formalnym ani fiskalnym”, to wprowadzenie wyjątku w tej kwestii powinno prowadzić do przełamania tej zasady i przekazania do właściwości sądu pierwszej instancji postępowania naprawczego zmierzającego do usunięcia braków formalnych i fiskalnych zażalenia. Tymczasem, mając na względzie wprowadzenie takiego wyjątku, projektodawca w dalszej części uzasadnienia projektu zaprezentował argumentację o wyłączeniu kognicji sądu pierwszej instancji w tym właśnie zakresie.

Badanie dopuszczalności zażalenia dewolutywnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym należy również do właściwości sądu drugiej instancji. Jeżeli sąd ten wyda postanowienie o odrzuceniu zażalenia, wówczas ożywa problem zaskarżalności tego postanowienia, a przepisem, który potencjalnie mógłby otwierać ku temu drogę, jest obecny art. 394² § 1 k.p.c., regulujący zaskarżalność w drodze zażalenia postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji. Pojawia się pytanie, czy z uwzględnieniem art. 397 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu

⁵⁶ Zob. uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego, druk sejmowy nr 2650, s. 34–35 [online:] <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (dostęp: 20.03.2023).

⁵⁷ *Ibidem*.

zażalenia wydane w postępowaniu egzekucyjnym. Zauważmy, że wprowadzenie mocą nowelizacji k.p.c. z 2019 r. zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji łączyło się z uchYLENIEM art. 394¹ § 2 k.p.c., stanowiącego podstawę zaskarżenia innych postanowień tego sądu, kończących postępowanie w sprawie, wydanych przez sąd drugiej instancji. Jak wywiódł SN w postanowieniu z dnia 24 stycznia 2019 r., II CZ 91/18⁵⁸: „Nie każde postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, nawet jeśli dotyczy zagadnienia rozstrzygniętego przez sąd drugiej instancji poza postępowaniem zażaleniowym, musi podlegać kontroli zażaleniowej Sądu Najwyższego, w niektórych sprawach wystarczające jest bowiem zapewnienie dwóch instancji, spełniających wymagania art. 78 Konstytucji, który zastrzega stronom prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji”. Wreszcie należy odnotować, że Sąd Najwyższy uchwałą z dnia 23 czerwca 2022 r., III CZP 50/22⁵⁹, udzielił negatywnej odpowiedzi na pytanie prawne: „Czy na postanowienie sądu upadłościowego – sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza przysługuje środek zaskarżenia?”. Kierujący powyższe pytanie prawne sąd rejonowy zwrócił uwagę, że wykładnia art. 394² § 1–2 k.p.c. może prowadzić do kilku konkurencyjnych konkluzji. Po pierwsze, postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia nie jest zaskarżalne, a pogląd przeciwny naruszałby regułę zaskarżenia zażaleniem poziomym do innego składu tego sądu jedynie postanowień wymienionych w uznawanym za zamknięty i wyczerpujący katalogu orzeczeń tego sądu podlegających zaskarżeniu (wnioski z wykładni literalnej). Po drugie, można założyć, że „skoro bowiem odrzucenie apelacji podlega zaskarżeniu na podstawie art. 394² § 1 k.p.c., a do postępowania zażaleniowego stosowane są odpowiednio przepisy o postępowaniu apelacyjnym, to w drodze odpowiedniego zastosowania

⁵⁸ Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2019 r., II CZ 91/18, Legalis nr 1875301. W uchwale z dnia 7 października 2021 r., III CZP 53/20, OSNC 2022/4/36, SN wywiódł, że na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę o wznowienie postępowania zażalenie nie przysługuje.

⁵⁹ Uchwała SN z dnia 23 czerwca 2022 r., III CZP 50/22, M.Prawn. 2022, nr 15, s. 766.

art. 394² § 1 k.p.c. przyjąć można, że także postanowienie o odrzuceniu zażalenia może zostać poddane kontroli w drodze zażalenia skierowanego do innego składu sądu drugiej instancji⁶⁰ (wnioski z wykładni systemowej). Za ostatnim rozwiązaniem, zdaniem sądu pytającego, przemawia potrzeba umożliwienia stronie poddania kontroli orzeczenia sądu, które oparte zostało na przesłankach po raz pierwszy badanych przez sąd drugiej instancji⁶¹. Co więcej, negacja zaskarżalności postanowień sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia grozi niespójnością systemową, skoro postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu zażalenia podlega zaskarżeniu (art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c.). Sąd pytający wskazał dodatkowo na praktykę niektórych sądów odwoławczych, które przyjmowały do rozpoznania zażalenia na postanowienia sądu odwoławczego o odrzuceniu zażalenia⁶². Odnosząc się do powyższych spostrzeżeń oraz omawianej uchwały SN z dnia 23 czerwca 2022 r., III CZP 50/22, należy skonstatować, że zaskarżalność postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia nie może być w aktualnym stanie prawnym wywodzona tylko z art. 394² § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż przeczyłoby to racjonalności i celowości zmian legislacyjnych wynikających z uchylonego nowelizacją k.p.c. z 2019 r. przepisu art. 394¹ § 2 k.p.c.⁶³ Reasumując, należy stwierdzić, że zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia nie przysługuje⁶⁴.

⁶⁰ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 23 czerwca 2022 r., III CZP 50/22, MoP 2022, nr 15, s. 766.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Także w uchwale SN z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021/11/74, wywieziono, że w przypadkach, kiedy zażalenie odrzuca sąd drugiej instancji, „orzekanie w składzie kolegialnym pozwala uniknąć sytuacji, w której zażalenie podlegałoby odrzuceniu przez sąd w składzie jednego sędziego bez możliwości dalszej kontroli”, skoro zażalenie przysługuje jedynie na postanowienie o odrzuceniu zażalenia wydane przez sąd pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c.)”.

⁶⁴ O ile w aktualnym stanie prawnym wyłączenie zaskarżalności rekompensuje skład trzech sędziów odrzucający zażalenie, o tyle już w świetle nowelizacji k.p.c. z dnia 9 marca 2023 r. zażalenie odrzucać ma sąd drugiej instancji jednoosobowo (jeżeli podlegało ono odrzuceniu przez sąd pierwszej instancji, oraz zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie) – por. nowe brzmienie art. 397 § 1¹ k.p.c.

4. Podsumowanie

De lege lata zażalenie w sądowym postępowaniu egzekucyjnym jest ukształtowane jako zasadniczo niedewolutywny środek zaskarżenia⁶⁵. Za kamień milowy ewolucji przepisów o zażaleniu w postępowaniu cywilnym należy poczytywać nowelizację k.p.c. z 2019 r., na mocy której dokonano trwałego przemodelowania regulacji prawnej zażalenia zarówno w postępowaniu rozpoznawczym, jak i egzekucyjnym. Dalsze zmiany w tym obszarze, spowodowane zbliżającą się reformą Kodeksu postępowania cywilnego, wprowadzą dewolutywny paradygmat postępowania zażaleniowego wyłącznie w pierwszym z wymienionych postępowań. Jak należy przyjąć, spodziewany przepis art. 394 § 4 k.p.c. w brzmieniu: „Jeżeli przepis szczególnie przewiduje, że stronie przysługuje zażalenie na postanowienie sądu, ale nie określa, jaki sąd ma je rozpoznać, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji” nie znajdzie bowiem zastosowania w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. W tym przypadku odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowania egzekucyjnego (art. 13 § 2 k.p.c.) będzie polegało na wyłączeniu zastosowania wymienionego przepisu w postępowaniu egzekucyjnym ze względu na jego niekompatybilność z przepisami ustanowionymi w sprawach egzekucyjnych, do których miałby on być stosowany odpowiednio.

Spodziewana nowelizacja k.p.c. objęta ustawą z dnia 9 marca 2023 r. doprowadzi natomiast do złagodzenia prymatu zażalenia poziomego w przypadku zaskarżalności postanowień sądu o większym ciężarze gatunkowym. Można wyrazić przypuszczenie, że wraz z kolejnymi nowelizacjami Kodeksu postępowania cywilnego katalog postanowień sądu wydanych w postępowaniu egzekucyjnym, zaskarżalnych zażaleniem do sądu okręgowego, będzie się poszerzał. Spostrzeżenie to uzasadnia tezę o zapoczątkowanej ustawą z dnia 9 marca 2023 r. tendencji bilansowania zakresu przedmiotowej dopuszczalności zażeń poziomych i zwykłych

⁶⁵ Zob. uchwała SN z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, OSNC 2022/7–8/67.

w postępowaniu cywilnym. Bilansowanie to widoczne jest również w postępowaniu rozpoznawczym, gdzie spodziewane są rozszady między zakresami zastosowania przepisów art. 394 § 1 k.p.c. i art. 394^{1a} k.p.c.⁶⁶

Omawiana reforma przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym potwierdza potrzebę korekty dotychczasowego modelu zażalenia w tym postępowaniu, stąd też reakcja ustawodawcza w omawianym zakresie zasługuje na pozytywną ocenę. Można przypuszczać, że wejście w życie obejmującej tę nowelizację ustawy nie przyczyni się jednak do radykalnego wzrostu znaczenia zażeń dewolutywnych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Źródła dla tego stwierdzenia należy upatrywać w przedmiotowej specyfice postanowień sądu zaskarżalnych zażaleniem dewolutywnym. Niedosyt pozostawia reforma spodziewana w zakresie kontroli dopuszczalności zażenia przez sąd pierwszej instancji, który wydał zaskarżone postanowienie. Przedstawione w powyższych rozważaniach zastrzeżenia koncentrują się na niejednolitości zakresów czynności podejmowanych przed przekazaniem zażenia do sądu *a quem* w przypadku zażenia dewolutywnego i poziomego. Dopiero praktyka pokaże, czy spodziewana w zakresie postępowania zażaleniowego nowelizacja k.p.c. przywróci równowagę między zakresem czynności podejmowanych w tym postępowaniu przez sąd *a quo* oraz sąd *ad quem*.

dr Joanna Derlatka, adiunkt w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Pracy WPiNS Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, ORCID: 0000-0002-2633-4151; adwokat

⁶⁶ Planuje się również, by w ramach omawianej nowelizacji k.p.c. uchylić art. 394^{1a} § 1 pkt 8 i przenieść jego obecną treść do nowego art. 394 § 1 pkt 5a k.p.c. (zmiana w obrębie zaskarżalności postanowień sądu, których przedmiotem jest sprostowanie lub wykładnia orzeczenia albo ich odmowa).

Literatura przedmiotowa

- Bieliński A., *Środki zaskarżenia* [w:] *Postępowanie cywilne*, pod red. M. Rzewuskiego, Warszawa 2022.
- Cieślak S., *Komentarz do art. 767⁴* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019.
- Cieślak S., *Aksjologiczna ocena projektu z dnia 26 sierpnia 2021 r. nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie przepisów ogólnych dotyczących postępowania egzekucyjnego* (Ud 156), PPE 2021, nr 12.
- Cudak A., *Komentarz do art. 767⁴* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 730–1095¹*, t. 4, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.
- Cudak A., *Środki zaskarżenia w sądowym i administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym – różnice i podobieństwa* [w:] *Symbolae Andreas Marciniak dedicatae*, pod red. J. Jagieły, R. Kulskiego, Warszawa 2022.
- Derlatka J., *Nadzwyczajne środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Honeste Procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubieńskiemu*, pod red. A. Laskowskiej-Hulisz, J. May, M. Mrówczyńskiego, Warszawa 2017.
- Derlatka J. [w:] *Postępowanie cywilne*, pod red. M. Rzewuskiego, Warszawa 2022.
- Drabik M., *Komentarz do art. 767⁴* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 560–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019.
- Dziurda M., *Charakter zażalenia na postanowienie sądu I instancji po nowelizacji KPC*, M.Prawn. 2021, nr 11.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Komentarz do art. 767⁴* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2017.
- Hanausek S., *System zaskarżania orzeczeń sądowych w nowym polskim postępowaniu cywilnym*, Studia Cywilistyczne, Kraków 1967, t. 9.
- Kamiński G., *Środki odwoławcze w postępowaniu egzekucyjnym – wnioski de lege lata i de lege ferenda*, PPE 2022, nr 10.
- Kunicki I. [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Marcewicz O., *Komentarz do art. 767⁴ KPC* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komornicy sądowi. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 2, pod red. T. Zembruskiego, Warszawa 2020.
- Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.
- Miształ-Konecka J., *Legitymacja komornika do wnoszenia zażalenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, pod red. J. Misztal-Koneckiej, Sopot 2017.
- Oklejak A., *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 2022.
- Piasecki K., *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Zakamycze 2005.
- Pyzder B., *Zbieg zażalenia dewolutywnego i zażalenia poziomego w postępowaniu cywilnym*, Pa-lestra 2020, nr 10.
- Romańska M., Leśniak O., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Romańska M., *Zażalenie po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a zasada dwuinstancyjności i zaskarżalności orzeczeń w postępowaniu cywilnym* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, pod red. S. Cieślaka, Łódź, 2020.
- Rylski P., *Zażalenie dewolutywne a zażalenie poziome w postępowaniu cywilnym*, PS 2021, nr 3.
- Studzińska J., Uliasz M., *Komentarz do art. 767⁴* [w:] *System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021.
- Winniczuk L. (red.), *Mały słownik polsko-łaciński*, Warszawa 1994.

Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.

Wiśniewski T. [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019.

Wójcik M.P., *Zażalenie w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, pod red. J. Misztal-Koneckiej, Sopot 2017.

Zembrzusi T. [w:] *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, t. 3, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, Warszawa 2013.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.).

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

Orzecznictwo

Uchwała SN z dnia 28 listopada 1969 r., III CZP 83/69, OSNCP 1970/6/105.

Postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 1986 r., III CRN 40/86, OSNCP 1987/7/102.

Uchwała SN z dnia 15 września 1995 r., III CZP 110/95, OSP 1996/2/31.

Uchwała pełnego składu SN z dnia 14 listopada 2007 r., BSA I-4110-5/07, OSNC 2008/4/42.

Uchwała SN z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 28/13, OSNC 2014/1/3.

Uchwała SN z dnia 3 grudnia 2015 r., III CZP 81/15, OSNC 2016/12/143.

Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2019 r., II CZ 91/18, Legalis nr 1875301.

Uchwała SN z dnia 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021/4/25.

Uchwała SN z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, OSNC 2022/7–8/67.

Uchwała SN z dnia 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, OSNC 2021/10/64.

Uchwała SN z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 22/20, OSNC 2021/9/5.

Uchwała SN z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021/11/74.

Uchwała SN z dnia 7 października 2021 r., III CZP 53/20, OSNC 2022/4/36.

Uchwała SN z dnia 9 listopada 2021 r., III CZP 69/20, OSNC 2022/6/59.

Uchwała SN z dnia 23 czerwca 2022 r., III CZP 50/22, M.Prawn. 2022, nr 15, s. 766.

STRESZCZENIE **Oплата egzekucyjna należna w razie upadku tytułu wykonawczego**

W artykule poruszono kwestię naliczania opłat egzekucyjnych w przypadku upadku tytułu wykonawczego w toku postępowania egzekucyjnego. Obejmuje to przede wszystkim przypadki utraty mocy nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym i elektronicznym postępowaniu upominawczym w razie przyjęcia przez sąd do rozpoznania sprzeciwu od tych orzeczeń już po wydaniu tytułu wykonawczego. Drugi tego typu przypadek zachodzi, gdy sąd uchyli rygor natychmiastowej wykonalności nadany wyrokowi zaocznemu. Artykuł zawiera krytyczną analizę obowiązujących przepisów i wytyka brak jednolitego orzecznictwa w stanach faktycznych, w których pozwany powołuje się na nieskuteczność doręczenia przesyłki sądowej.

Słowa kluczowe: *opłaty egzekucyjne, doręczenia, tytuł wykonawczy, umorzenie postępowania*

SUMMARY **Enforcement Fee Payable if the Enforceable Title Fails**

This article discusses enforcement fees charged in the case of the failure of an enforceable title during the enforcement proceedings. This mainly includes the invalidity of a payment order in the writ-of-payment proceedings and electronic writ-of-payment proceedings in the case the court agrees to review an objection against those rulings already upon the enforceable title date. The latter takes place if the court overrules the mandatory immediate enforceability of a decision rendered in absentia. The article presents the critical analysis of applicable regulations and points out the lack of uniform case law in actual circumstances where a defendant invokes the ineffectiveness of the delivery of court correspondence.

Keywords: *enforcement fees, delivery, enforceable title, discontinuance of proceedings*

Opłata egzekucyjna należna w razie upadku tytułu wykonawczego

1. Wstęp

Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych¹ stanowi progres w stosunku do poprzedniego uregulowania zasad ponoszenia opłat egzekucyjnych. Przepisy zawarte w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji² normujące zasady naliczania opłat egzekucyjnych były w wielu miejscach do tego stopnia wadliwe, że uręgały zasadzie prawidłowej legislacji, a czasem nawet racjonalności ustawodawcy³. Konstytucyjność poszczególnych elementów art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji była przedmiotem wielokrotnego badania przez Trybunał Konstytucyjny⁴. Można było zakładać, że ustawodawca przygotowując nową ustawę, będzie unikał

¹ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 z późn. zm.; dalej: u.k.k.

² Dz.U. z 2018 r., poz. 1309 z późn. zm.

³ Najjaskrawszym przykładem orzeczenia wytykającego brak minimalnej racjonalności jest wyrok TK z dnia 28 czerwca 2017 r., P 63/14, OTK-A 2017/55.

⁴ Po lekturze orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego można odnieść wrażenie, że poszczególne wyroki TK miały decydujący wpływ na ostateczny kształt art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji. Ustawodawca nie dostrzegał elementarnych luk i mankamentów uchwalonych przepisów. Refleksja nad wprowadzonymi w życie rozwiązaniami przyszła dopiero na skutek stwierdzenia niekonstytucyjności norm. Do chwili uchylecia przywołanej ustawy art. 49 był nowelizowany dziesięciokrotnie, zazwyczaj w związku z zastrzeżeniem wynikającym z wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

popęśnienia błędów, które wcześniej zostały już wskazane przez Sąd Najwyższy i Trybunał Konstytucyjny. W wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 czerwca 2012 r., P 13/11⁵, oraz w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2013 r., III CZP 109/12⁶, rozważano kwestię pobrania opłaty egzekucyjnej w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na skutek upadku tytułu wykonawczego. W następstwie wytknięcia wad pierwotnie obowiązujących unormowań znowelizowano art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji w wyniku senackiej inicjatywy ustawodawczej⁷. Ustawą z dnia 8 listopada 2013 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji⁸ w art. 49 dodano ustępy 2a, 2b oraz 2c. W przepisach tych starano się uregulować zasady pobierania opłat egzekucyjnych w sytuacjach, kiedy orzeczenie, na którym oparto klauzulę wykonalności, zostało uchylone lub zmienione w taki sposób, że nie nadaje się do wykonania, utraciło moc lub tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności z przyczyn innych niż zaspokojenie wierzyciela.

Zmiana stanu prawnego w tym zakresie nastąpiła nie tylko wskutek wejścia w życie u.k.k., ale również w rezultacie korekty zasad umorzenia postępowania egzekucyjnego⁹ i zmian dotyczących doręczeń pisma wszczynającego postępowanie cywilne¹⁰. Zastanowienia wymaga to, jak obecnie kształtuje się kwestia naliczania i pobierania opłat egzekucyjnych w podobnych stanach faktycznych do analizowanych już w orzecznictwie i doktrynie¹¹ na tle poprzednio obowiązującego stanu prawnego.

⁵ OTK-A 2012/6/67.

⁶ OSNC 2013/10/115.

⁷ Sejm RP VII kadencji, druk sejmowy nr 1190.

⁸ Dz.U. z 2013 r., poz. 1513.

⁹ Z dniem 1 stycznia 2019 r. derogowano art. 825 pkt 2 k.p.c., który przewidywał umorzenie postępowania egzekucyjnego na wniosek, jeżeli prawomocnym orzeczeniem tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności, albo orzeczenie, na którym oparto klauzulę wykonalności, zostało uchylone lub utraciło moc. Przepis zastąpiono obecnie obowiązującą normą wynikającą z art. 824 § 1 pkt 5 k.p.c., wprowadzającą w takich sytuacjach obowiązek umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu.

¹⁰ Na mocy art. 1 pkt 45 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.) dodano art. 139¹ k.p.c.

¹¹ W. Grajdura, *Koszty egzekucji w razie uchylecia, zmiany lub utraty mocy tytułu wykonawczego oraz niecelowego wszczęcia egzekucji*, PPE 2017, nr 3, s. 70–85.

2. Wadliwość doręczeń wyroku zaocznego, nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, upominawczym

W praktyce najczęściej spotykana była sytuacja, w której sąd uznawał skuteczność doręczenia przesyłki zawierającej nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w trybie art. 139 § 1 k.p.c. (podwójne awizo) i na tej podstawie stwierdzał prawomocność orzeczenia i wydawał wierzycielowi tytuł wykonawczy. Pozwany, który faktycznie pod adresem wskazanym w pozwie nie mieszkał, uzyskiwał wiedzę o wydaniu nakazu zapłaty na etapie postępowania egzekucyjnego. Wówczas dochodziło do ustalenia faktycznego miejsca zamieszkania pozwanego, który podejmował czynności w celu wzruszenia tytułu wykonawczego. Sąd Najwyższy uznaje, że wykazanie przeprowadzenia czynności doręczenia zastępczego niezgodnie z regułami objętymi art. 139 § 1 k.p.c. i przepisami rozporządzenia z dnia 6 maja 2020 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym¹² oznacza nieskuteczność takiego doręczenia. Natomiast w sytuacji, gdy mimo dochowania warunków zastosowania art. 139 § 1 k.p.c. pismo do adresata nie dotarło, z przyczyn od niego niezależnych, nie ma to wpływu na skuteczność doręczenia i bieg terminów procesowych, a może skutkować przywróceniem terminu, jeżeli adresat uprawdopodobni brak winy w jego uchybieniu¹³. Podstawowym warunkiem skuteczności doręczenia zastępczego jest to, by adresat mieszkał pod wskazanym adresem. W konsekwencji doręczenie w sposób przewidziany w art. 139 § 1 k.p.c. może być uznane za dokonane tylko wtedy, gdy przesyłka sądowa została wysłana

¹² Dz.U. z 2020 r., poz. 819 z późn. zm.

¹³ Zob. postanowienie SN z dnia 13 listopada 2020 r., I CZ 67/20, Lex nr 3080039; postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2019 r., V CZ 54/19, Lex nr 2772569. Pozwany (osoba fizyczna) znajduje się w innej sytuacji procesowej, jeśli doszło do awizowania przesyłki, chociaż nie mieszkał pod adresem, pod który sąd skierował korespondencję zawierającą odpis nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, odpis pozwu wraz załącznikami i pouczenia; inna sytuacja procesowa będzie w przypadku osoby, która co prawda faktycznie zamieszkuje pod adresem znajdującym się na kopercie zawierającej korespondencję sądową, lecz w okresie, w którym doszło do awizowania przesyłki, przebywała na urlopie wypoczynkowym poza miejscem zamieszkania.

pod aktualnym adresem oraz imieniem i nazwiskiem odbiorcy¹⁴. Jeżeli strona powołuje się na nieprawidłowość w doręczeniu pisma sądowego, od którego rozpoczyna bieg termin do dokonania czynności procesowej, to wniosek o przywrócenie terminu do jej wniesienia nie przysługuje¹⁵. Strona powinna dokonać tej czynności i wykazać, że bieg terminu do jej dokonania się nie rozpoczął¹⁶. Niekiedy w orzecznictwie można spotkać pogląd, że do badania skuteczności doręczenia (z reguły faktu, czy adresat – pozwany faktycznie mieszkał pod wskazanym w pozwie adresem) może dochodzić w ramach postępowania o przywrócenie terminu¹⁷. Stanowiska tego nie można jednak zaakceptować. Wniosek o przywrócenie terminu służy wyłącznie w przypadku, w którym doszło do rozpoczęcia tego terminu (a następnie zakończenia). Rozpoczęcie biegu terminu do zaskarżenia orzeczeń wydanych w postępowaniach *ex parte* związane jest ze skutecznym doręczeniem orzeczenia sądu. Skuteczność doręczenia jest uzależniona od spełnienia warunków zawartych w wyżej przedstawionych przepisach. Przykładowo w razie doręczenia przesyłki osobie, która nie może zostać uznana za dorosłą na gruncie art. 138 k.p.c., lub osobie, która nie jest domownikiem, ponieważ nie mieszka z adresatem, należałoby przyjąć nieskuteczność doręczenia. Natomiast w przypadku odbioru przesyłki przez dorosłego domownika i nieprzekazania jej adresatowi przysługiwać będzie wniosek o przywrócenie terminu. Rozpoczęcie terminu do wniesienia środka zaskarżenia (sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, sprzeciwu od wyroku zaocznego, czy też zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym) nie jest związane z uzyskaniem wiedzy o wydaniu orzeczenia (do uzyskania takiej wiedzy dochodzi z reguły w związku

¹⁴ Uchwała SN z dnia 16 lutego 2017 r., III CZP 105/16, OSNC 2017/10/112; postanowienie SN z dnia 18 marca 2009 r., IV CNP 87/08, Lex nr 603176; wyrok SA w Łodzi z dnia 19 czerwca 2018 r., I ACa 1264/17, Lex nr 2581034; wyrok SA w Warszawie z dnia 26 marca 2018 r., V ACa 1104/17, Lex nr 2502586.

¹⁵ Postanowienie SN z dnia 12 listopada 2014 r., II CSK 297/14, OSNC 2015/12/142.

¹⁶ Postanowienie SN z dnia 30 maja 2017 r., IV CZ 14/17, Lex nr 2321926.

¹⁷ Postanowienie SN z dnia 12 stycznia 2016 r., II UZ 38/15, Lex nr 1984689; postanowienie SN z dnia 28 marca 2019 r., III CZP 92/18, OSNC 2019/12/127.

z powzięciem informacji o toczącym się postępowaniu egzekucyjnym), lecz z doręczeniem orzeczenia pod właściwy adres¹⁸. Rozgraniczenie sytuacji, w których doszło do skutecznego doręczenia korespondencji i rozpoczął bieg termin do wniesienia środka zaskarżenia, od tych, w których o skutecznym doręczeniu nie może być mowy, ma daleko idące skutki praktyczne. W pierwszym przypadku pozwany, który uchybił terminowi do wniesienia środka zaskarżenia, może powoływać się na to, że nie dokonał czynności procesowej bez swojej winy i jest związany terminami z art. 169 § 1 i 4 k.p.c. W drugim przypadku konieczne jest wykazanie, że nie doszło do skutecznego doręczenia¹⁹. Przepisy nie przewidują terminów na powołanie się na nieskuteczność doręczenia²⁰. Pozwanemu służy więc wniosek o doręczenie korespondencji. Sąd może przeprowadzić stosowne postępowanie dowodowe w celu ustalenia, czy zachodzą okoliczności podważające skuteczność doręczenia, na które powołuje się pozwany. Jeśli argumenty pozwanego się potwierdzą, sąd

¹⁸ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 10 grudnia 2012 r., I ACz 1891/12, Lex nr 1267306.

¹⁹ Ciężar dowodu nieskuteczności doręczenia, a więc najczęściej wykazania, że w chwili doręczenia pozwany miał inne miejsce zamieszkania niż to wskazane przez powoda leży na pozwanym. To pozwany powołuje się na ten fakt we wniosku o doręczenie orzeczenia czy w treści wniesionego środka zaskarżenia, uzasadniając zachowanie terminu. Pozwany jest również osobą najlepiej zorientowaną co do miejsca swojego zamieszkania na przestrzeni lat i może zgłosić stosowne wnioski dowodowe. Inicjatywy dowodowej w tym przedmiocie nie można wymagać od powoda, którego co prawda obciąża obowiązek wskazania miejsca zamieszkania pozwanego w pozwie, ale w przypadku stwierdzenia skuteczności doręczenia przez sąd obowiązek dowodzenia aktualności adresu pozwanego w chwili doręczenia wygasa. Z zasady oficjalności doręczeń można wywieść również odpowiedzialność sądu za uznanie ewentualnie wadliwego doręczenia za skuteczne. Stąd wskazane jest, aby sąd z urzędu weryfikował twierdzenia pozwanego podważające skuteczność doręczenia. W tego typu sytuacjach dochodzi do zderzenia prawa do obrony pozwanego z zasadą stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych. Decyzję w tym przedmiocie nie powinny być pochopne, bazować wyłącznie na niezwyfikowanych twierdzeniach pozwanego, bez prawa wcześniejszego zajęcia stanowiska w tym przedmiocie przez powoda. Zdarzają się przypadki, w których pozwani ukrywają własne zaniedbania przy odbiorze korespondencji sądowej z powołaniem się na pozorowaną „nieskuteczność doręczenia”.

²⁰ Zdarzają się wnioski o doręczenie odpisów nakazów zapłaty na właściwy adres składane po wielu latach i po zniszczeniu akt w związku z upływem okresów przechowywania unormowanych rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1697).

powinien wydać zarządzenie o doręczeniu odpisu korespondencji pod prawidłowy adres. Pozwanemu przysługuje w takim wypadku środek zaskarżenia od prawidłowego przesłanego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, nakazowym, czy wyroku zaocznego. Wniesienie środka zaskarżenia od orzeczenia, które jest doręczane z urzędu, przed rozpoczęciem biegu terminu do jego wniesienia, jest również skuteczne²¹. W razie wniesienia środka zaskarżenia (sprzeciwu, zarzutów) sąd będzie zajmował się badaniem skuteczności doręczenia orzeczenia na etapie weryfikacji zachowania terminu do wniesienia środka zaskarżenia.

Obecnie obowiązujące przepisy nie eliminują zupełnie możliwości zaistnienia nieprawidłowości przy doręczeniu, choć istotnie je ograniczają. Projektodawcy nie zadbali o aktualizację treści przepisów zawierających zabezpieczenia przed uchybieniami rzutującymi na skuteczność doręczenia. Komornik sądowy jest uprawniony przy próbie doręczenia do ustalenia, czy adresat zamieszkuje pod wskazanym adresem. W tym celu komornik może żądać niezbędnych informacji od podmiotów wymienionych w art. 761 § 1¹ pkt 13 k.p.c. pod rygorem przewidzianym w art. 762 k.p.c. Treść dokonanych ustaleń komornik wciąga do protokołu, do którego przepis art. 809 k.p.c. stosuje się odpowiednio (art. 3a ust. 2 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych). Najczęściej komornicy sądowi posiłkują się informacjami uzyskanymi od rodziny lub sąsiadów adresata. Nie można całkowicie wykluczyć, że podane przez te osoby informacje okażą się nieprawdziwe, omyłkowe lub nieaktualne. Ważne jest, aby komornicy sądowi przy sporządzeniu protokołu z ustalenia adresu zachowali wymogi z art. 809 k.p.c., w tym wskazali imię i nazwisko osoby podającej dane adresata i zadbali o podpis tej osoby na protokole (art. 809 pkt 2 i 6 k.p.c.)²². W przypadku odmowy złożenia podpisu fakt ten należy również odnotować²³.

²¹ Uchwała SN z dnia 2 grudnia 2003 r., III CZP 90/03, OSNC 2005/2/21; uchwała SN z dnia 26 października 2021 r., III CZP 55/20, OSNC 2022/3/23.

²² Wobec nieufności społeczeństwa do przedstawicieli władzy publicznej, w tym do komorników, niechęci do współpracy zachowanie tego typu wymogów zdaje się być często jedynie życzeniem ustawodawcy.

²³ Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 23 lutego 2021 r., I ACz 254/20, Lex nr 3126763.

Staranne dokumentowanie okoliczności związanych z doręczeniem ma kluczowe znaczenie dla oceny prawidłowości jego dokonania. W praktyce zdarza się, że protokół ogranicza się do potwierdzenia adresu na podstawie oświadczenia bliżej nieprzedstawionych osób (sąsiadów). Dokumenty pochodzące od komornika i poświadczające skuteczność doręczenia należy traktować jako dokumenty urzędowe określone w art. 244 k.p.c., które korzystają z domniemania prawdziwości. Nie oznacza jednak, że domniemanie to nie może zostać wzruszone. Brak odnotowania przez komornika źródła informacji o adresie strony ograniczy możliwość zweryfikowania prawidłowości doręczenia. Uchwalone zmiany w ustawie z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych²⁴ jeszcze poszerzą katalog sytuacji, w których może dojść do wad doręczenia komorniczego. Zgodnie z nowelą komornik sądowy zostanie upoważniony do przekazania korespondencji dorosłemu domownikowi. Pomijając kwestię niezdefiniowania pojęcia dorosłego domownika i rozbieżności w orzecznictwie w tym zakresie²⁵, przekazanie przez komornika sądowego korespondencji małoletniemu będzie równoznaczne z nieskutecznością doręczenia²⁶.

3. Środki służące pozwanemu w celu obrony w razie nieskutecznego doręczenia mu odpisu nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, nakazowym oraz odpisu wyroku zaocznego

Problem prowadzenia postępowań *ex parte* stał się przedmiotem zainteresowania ustawodawcy w związku z licznymi przypadkami prowadzenia postępowań „fikcyjnych”, opierających się na uznawaniu pozwów za doręczone w sytuacjach, w których korespondencja nie miała szans

²⁴ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm RP IX kadencji, druk sejmowy nr 2650.

²⁵ Por. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 30 października 2003 r., I ACa 523/03, OSAB 2004/1/9 oraz postanowienie NSA z dnia 9 września 2010 r., II OSK 1697/10, Lex nr 743305 z jednej strony z wyrokiem SN z dnia 28 lutego 2002 r., III CKN 1316/00, Lex nr 55137 z drugiej strony. Zob. również: K. Weitz, Czy „dorosły” domownik w rozumieniu art. 138 § 1 k.p.c. musi być osobą pełnoletnią?, PPC 2010, nr 1, s. 111–117.

²⁶ Postanowienie SN z dnia 27 listopada 2003 r., III CZ 121/03, Lex nr 602382.

dotrzeć do pozwanych. Dotyczyło to przede wszystkim sytuacji uznania przesyłki za doręczoną na podstawie wyłącznie adnotacji doręzciciela o awizowaniu przesyłki pod wskazanym na przesyłce adresem, bez faktycznego ustalenia, czy adresat pod nim przebywa. Początkowo ustawodawca dla rozwiązania tej kwestii poszukiwał wzmocnienia pozycji prawnej dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie tytułu wykonawczego opartego na nakazie zapłaty wydanym w elektronicznym postępowaniu upominawczym, nakazie zapłaty wydanym w postępowaniu nakazowym, upominawczym oraz wyroku zaocznym²⁷. Wprowadzono przepisy umożliwiające zahamowanie postępowania egzekucyjnego w razie prowadzenia go na podstawie tytułu wykonawczego, który po wszczęciu egzekucji został zaskarżony (art. 505 § 3 k.p.c., art. 820³ k.p.c., art. 825 pkt 2 k.p.c.). Pomimo wprowadzenia tych regulacji i obowiązku pouczenia dłużników o przysługujących im środkach prawnych (art. 805 k.p.c.) sytuacja nie uległa poprawie. W kolejnym kroku ustawodawca zdecydował się przenieść rozwiązanie wyżej wskazanego problemu na płaszczyznę przepisów regulujących doręczenie pierwszego pisma w sprawie wywołującego potrzebę podjęcia obrony²⁸. Wcześniej wprowadzone przepisy umożliwiające zawieszenie, a nawet umorzenie postępowania egzekucyjnego zostały jednak zachowane. Część z nich ma znaczenie już tylko historyczne i będzie oddziaływać na postępowania egzekucyjne prowadzone na podstawie tytułów wykonawczych wydanych w postępowaniach, w których art. 139¹ k.p.c. nie miał zastosowania (art. 139 § 5 k.p.c. w zw. z art. 820³ § 3 k.p.c., 346 § 1¹ k.p.c.). Niektóre natomiast znajdują zastosowanie również w przypadku wad doręczenia komorniczego (art. 505 § 3 k.p.c.). Jeśli okaże się, że pismo zostało bezpodstawnie uznane za skutecznie doręczone na podstawie art. 3a ust. 3 zd. 3 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych

²⁷ Ustawa z dnia 10 maja 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2013 r., poz. 654).

²⁸ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.).

pozwany jest pozbawiony części środków obrony w postępowaniu egzekucyjnym toczącym się na podstawie przedwcześnie wydanego tytułu wykonawczego. Poniżej zostaną omówione środki prawne przysługujące pozwanym na wypadek wydania w postępowaniu *ex parte* wadliwego tytułu wykonawczego, przez co należy rozumieć przede wszystkim przypadek, w którym dochodzi do nieskutecznego doręczenia orzeczenia w takim postępowaniu.

W chwili złożenia wniosku o doręczenie korespondencji lub środka zaskarżenia pozwany może domagać się wydania przez sąd zaświadczenia, że wyrok zaoczny albo nakaz zapłaty został uznany za doręczony na oznaczony adres w sposób przewidziany w art. 139 § 1 k.p.c. W zaświadczeniu stwierdza się z urzędu fakt uchylenia zarządzenia o uznaniu wyroku albo nakazu za doręczony. Zaświadczenie to stanowi podstawę do zawieszenia postępowania egzekucyjnego na mocy art. 820³ § 1 k.p.c. Regulacja ta w obecnym stanie prawnym ma ograniczone zastosowanie, ponieważ doręczenie w sposób opisany w art. 139 § 1 k.p.c. jest wyjątkowe. Wprowadzony w art. 139¹ k.p.c. mechanizm doręczenia pozwu ogranicza możliwość zaistnienia sytuacji, w której pozwany nie otrzymuje pisma wszczynającego postępowanie wraz nakazem zapłaty albo też pisma wszczynającego postępowanie wraz z wezwaniem do złożenia odpowiedzi na pozew (art. 205¹ § 1 k.p.c.). Artykuł 139 § 5 k.p.c. w powiązaniu z art. 820³ § 1 k.p.c. znajdzie zastosowanie do orzeczeń wydanych w postępowaniach przed wejściem w życie art. 139¹ k.p.c. i w ograniczonym zakresie w elektronicznym postępowaniu upominawczym. W tym ostatnim zachowano możliwość doręczenia w trybie art. 139 § 1 k.p.c., co jest warunkowane zgodnością adresu doręczenia z adresem ujawnionym w rejestrze PESEL (art. 505³⁴ § 1 k.p.c.). Dłużnik nie ma jednak obowiązku przedstawienia zaświadczenia określonego w art. 139 § 5 k.p.c., jeżeli okoliczności, które mają być nim stwierdzone, wynikają z dokumentu, o którym mowa w art. 797 § 3 – tj. dokumentu uzyskanego z systemu teleinformatycznego. Uznanie przesyłki za skutecznie doręczoną po dwukrotnym awizowaniu jest możliwe również w przypadku

przedstawienia przez powoda dowodu, że pozwany przebywa pod adresem wskazanym w pozwie (art. 139¹ § 2 k.p.c.)²⁹.

W postępowaniu upominawczym pozwany składając sprzeciw, może jednocześnie domagać się wydania przez sąd bądź referendarza sądowego postanowienia stwierdzającego utratę mocy nakazu zapłaty w całości lub części (art. 505 § 3 k.p.c.)³⁰. Postanowienie takie może zostać wydane po przyjęciu sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym do rozpoznania, tj. po stwierdzeniu nieskuteczności doręczenia przesyłki pozwanemu lub przywróceniu terminu do wniesienia sprzeciwu. To postanowienie stanowi podstawę do umorzenia postępowania na mocy art. 824 § 1 pkt 5 k.p.c. Zbędne jest składanie zażalenia na postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności nakazowi zapłaty w postępowaniu upominawczym. Upadek tytułu egzekucyjnego powoduje jednoczesną utratę mocy klauzuli wykonalności. Artykuł 824 § 1 pkt 5 k.p.c. wymaga jedynie wykazania, że orzeczenie, na którym oparto klauzulę wykonalności, zostało uchylone lub utraciło moc. Postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności nie ma znaczenia, kiedy powiązany z nim tytuł egzekucyjny upadł.

W praktyce spotykana jest sytuacja, w której sąd przyjmując sprzeciw do rozpoznania, podejmuje działania z urzędu w formie uchylecia

²⁹ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w dodanym art. 139¹ § 1¹ k.p.c. wprowadza regułę, że doręczenia komorniczego nie stosuje się, jeżeli pomimo nieodebrania przez adresata korespondencji aktualność wskazanego w pozwie adresu pozwanego nie budzi wątpliwości. W takim wypadku również sąd poprzestanie na doręczeniu w trybie art. 139 § 1 k.p.c. Można podejrzewać, że zastosowanie dodatkowego w nowelizacji przepisu będzie miało marginalne znaczenie. Doręczenie komornicze znacząco przedłuża postępowania sądowe. Dodany przepis podobnie jak art. 511^{1a} (dotyczący postępowania nieprocesowego) stanowi wyraz tendencji do ograniczenia stosowania art. 139 § 1 k.p.c. Zabiegi te nie są jednak wystarczające.

³⁰ Przypuszczalnie skutek przeoczenia przepis ten znajduje zastosowanie tylko do orzeczeń wydanych w postępowaniach wszczętych od dnia 7 lipca 2013 r., tj. od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 10 maja 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2013 r., poz. 654) – art. 2 wymienionej ustawy. Stanu tego nie zmieniło nadanie nowego brzmienia art. 505 § 3 k.p.c. ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.) z uwagi na treść przepisu przejściowego – art. 11 ust. 1 pkt 1.

postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności na podstawie art. 359 § 1 k.p.c. Takie postępowanie sądu budzi jednak wątpliwości. W orzecznictwie nie ma zgodności, czy postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności jest postanowieniem „niekończącym postępowania w sprawie” (tylko takie mogą zostać uchylone w trybie art. 359 § 1 k.p.c.)³¹. Sąd Najwyższy rozstrzygając zagadnienie prawne dotyczące tej kwestii, uniknął wyraźnego opowiedzenia się za jednym ze stanowisk³². Dodatkowo powołany przepis dopuszcza zmianę postanowienia niekończącego postępowania w sprawie w razie zmiany tych okoliczności, które stanowiły podstawę rozstrzygnięcia, czyli zdecydowały o treści postanowienia, a nie w razie przedstawienia nowych, dalszych dowodów na te same okoliczności, które mogą prowadzić do innej oceny wcześniejszych faktów³³. Dyskusyjny jest również pogląd wyrażony na kanwie stosowania art. 359 § 1 k.p.c., że postanowienie o uchyleniu postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności jest niezaskarżalne, ponieważ zaskarżeniu podlega jedynie jednocześnie wydawane postanowienie w przedmiocie ponownie rozpatrzonego wniosku o nadanie klauzuli wykonalności, tj. postanowienie oddalające taki wniosek³⁴. Stanowisko to nie uwzględnia, że art. 795 § 1 k.p.c. przewiduje zażalenie na postanowienie sądu dotyczące nadania klauzuli wykonalności. Jest to pojęcie na tyle szerokie, że winno objąć również postanowienie uchylające postanowienie o nadaniu klauzuli

³¹ Z jednej strony prezentowany jest pogląd, że postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności to orzeczenie „kończące postępowanie” – tak w uzasadnieniu uchwały SN z dnia 28 października 2010 r., III CZP 65/10, OSNC 2011/3/27; postanowieniu SO w Toruniu z dnia 20 lipca 2012 r., VIII Cz 379/12, Lex nr 1714425; postanowieniu SO w Bydgoszczy z dnia 2 czerwca 2016 r., VIII Gz 49/16, Lex nr 2055855. Taki pogląd jest również wyrażany w doktrynie – zob. A. Marciniak, *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 sierpnia 2005 r., III CNP 4/05*, OSP 2006, nr 7–8, s. 90 i powołane w niej poglądy innych autorów. Według przeciwnej koncepcji postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie – tak w postanowieniu SN z dnia 23 marca 2011 r., V CZ 3/11, Lex nr 1147806; postanowieniu SN z dnia 4 października 2007 r., V CZ 54/07, Lex nr 621161; postanowieniu SN z dnia 11 sierpnia 2005 r., III CNP 4/05, OSNC 2006/1/16; postanowieniu SN z dnia 19 maja 2016 r., III CZ 20/16, Lex nr 2066012.

³² Uchwała SN z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 22/20, OSNC 2021/9/58.

³³ Postanowienie SN z dnia 23 listopada 2011 r., IV CZ 97/11, Lex nr 1169153.

³⁴ Postanowienie SO w Szczecinie z dnia 28 kwietnia 2015 r., II Cz 476/15, Lex nr 1981054.

wykonalności³⁵. W przeciwnym wypadku mogłoby dojść do zawirowań w postępowaniu egzekucyjnym toczącym się na podstawie tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w zaskarżoną klauzulę wykonalności, jeśli sąd rozpatrujący zażalenie nie zgodzi się z oceną sądu pierwszej instancji i uzna, że pierwotna decyzja o nadaniu klauzuli wykonalności była prawidłowa³⁶. W razie zaskarżenia postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności przepisy nie przewidują upadku tytułu wykonawczego. Wnie-sienie skargi na postanowienie referendarza lub zażalenie nie powoduje nawet wstrzymania skuteczności postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności. Sięganie do art. 359 § 1 k.p.c. w sytuacji przyjęcia sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym do rozpoznania po wcześniejszym wydaniu tytułu wykonawczego wierzycielowi należy uznać za niewłaściwe. Ustawodawca przewidział szczególne instrumenty prawne pozwalające pozwanemu (dłużnikowi) na ochronę swoich praw (wniosek o stwierdzenie upadku nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym – art. 505 § 3 k.p.c. albo wniosek o zawieszenie postępowania egzekucyjnego – art. 820³ k.p.c.). Uciekanie się przez sądy do art. 359 § 1 k.p.c. wynika z braku aktywności dłużników, którzy nie odwołują się do właściwych środków procesowych w celu zatrzymania postępowania egzekucyjnego.

Wniosek o stwierdzenie utraty mocy nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym może zostać złożony bez względu na to, czy do braku skutecznego doręczenia odpisu nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym doszło wskutek wadliwego doręczenia komorniczego (art. 139¹ k.p.c.), czy też nieskutecznego doręczenia zastępczego (art. 139 k.p.c.). Rozwiązanie to przyjęto w celu umożliwienia organowi egzekucyjnemu szybkiego zakończenia postępowania egzekucyjnego, które w ogóle nie powinno zostać wszczęte (w sytuacji podważenia przez dłużnika tytułu wykonawczego w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym

³⁵ Tak trafnie w postanowieniu SN z dnia 20 lutego 2013 r., I CZ 22/13, OSNC 2013/7–8/100.

³⁶ Dotyczy to przede wszystkim sytuacji, w której ocena dowodów przeprowadzona w postępowaniu odwoławczym pozwala na przyjęcie, że dłużnik w chwili doręczenia mu pozwu mieszkał pod wskazanym przez stronę powodową adresem.

po wszczęciu egzekucji). W praktyce prowadzi ono do umorzenia postępowania egzekucyjnego w różnym jego stadium, a w konsekwencji do powstania analizowanego problemu ciężaru poniesienia opłaty egzekucyjnej i jej wysokości.

Sytuacja procesowa strony pozwanej komplikuje się jeszcze bardziej w przypadku prowadzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie wadliwego tytułu wykonawczego w postaci wyroku zaocznego albo nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Wniesienie sprzeciwu od wyroku zaocznego lub zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym nie powoduje utraty mocy tych orzeczeń. Pozwany, któremu skutecznie nie doręczono wskazanych orzeczeń, dla ochrony swoich interesów w trakcie postępowania toczącego się na skutek złożenia środka zaskarżenia (zarzutów, sprzeciwu) może uzyskać zaświadczenie, że wyrok zaoczny albo nakaz zapłaty został uznany za doręczony na oznaczony adres w sposób przewidziany w art. 139 § 1 k.p.c., a następnie domagać się zawieszenia postępowania na podstawie art. 820³ § 1 k.p.c. Dotyczy to najbardziej powszechnego przypadku – doręczenia wyroku zaocznego lub nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym pod inny adres niż miejsce zamieszkania dłużnika. Pozwany może domagać się również wstrzymania wykonania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (art. 492 § 3 zd. 2 k.p.c.) albo zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności zawartego w wyroku zaocznym (art. 346 § 1 k.p.c.). Można również rozważyć wniosek o wstrzymanie wykonania postanowienia o nadaniu rygoru natychmiastowej wykonalności w razie zaskarżenia go zażaleniem (art. 396 k.p.c. w zw. z art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c.). W przypadku doręczenia odpisu pozwu w trybie przewidzianym w art. 139 § 1 k.p.c. pod inny adres niż aktualne w dacie doręczenia miejsce zamieszkania pozwanego pozwany uzyskuje możliwość domagania się uchylenia rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 346 § 1¹ k.p.c.)³⁷.

³⁷ O ile zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności w takich wypadkach jest obowiązkiem sądu (art. 346 § 1 k.p.c.), to uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności zależy od uznania sądu (art. 346 § 1¹ k.p.c.). Zawieszenie rygoru wykonalności stanowi podstawę do zawieszenia postępowania egzekucyjnego, natomiast

Za sporną należy uznać kwestię, czy do zawieszenia postępowania egzekucyjnego na mocy art. 820 k.p.c. wystarczające jest przedstawienie przez dłużnika postanowienia o wstrzymaniu wykonania nakazu zapłaty³⁸ albo postanowienia o zawieszeniu rygoru natychmiastowej wykonalności zawartego w wyroku zaocznym. Komornik sądowy z reguły dysponuje nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym albo wyrokiem zaocznym zaopatrzonym w klauzulę wykonalności ze wzmianką, że orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne (art. 783 § 1 k.p.c.). Data postanowienia o zawieszeniu rygoru natychmiastowej wykonalności lub o wstrzymaniu wykonalności nakazu zapłaty będzie późniejsza niż data nadania orzeczeniu klauzuli wykonalności. Można więc założyć, że skoro sąd zdecydował się wydać takie postanowienie, to tym bardziej uznał, iż orzeczenie nie jest prawomocne (wbrew treści nadanej wcześniej klauzuli wykonalności). Tym niemniej należy rozważyć, czy organ egzekucyjny jest powołany do merytorycznej oceny wpływu późniejszego orzeczenia na skuteczność orzeczenia wydanego wcześniej, tj. na treść klauzuli wykonalności z oznaczeniem, że orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne³⁹. Pogląd odmawiający takiej oceny komornikom sądowym nie uwzględniałby, że art. 820 k.p.c. stanowi podstawę zawieszenia postępowania w razie wstrzymania wykonania orzeczenia przy rozpatrywaniu wniosku o przywrócenie terminu (art. 172 zd. 2 k.p.c.) – co przeważnie dotyczy orzeczeń podlegających

prawomocne uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności jest podstawą do umorzenia tego postępowania (art. 824 § 1 pkt 5 k.p.c.) – zob. K. Sokólska, *Zmiany przepisów o natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego*, PPC 2019, nr 1, s. 74–88.

³⁸ „Wstrzymanie wykonalności jest (...) orzeczeniem, którego przedmiotem jest «rygor natychmiastowej wykonalności» nadany nakazom zapłaty z mocy samego prawa, a więc materia wprost określona w art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c. (obecnie 394^{1a} pkt 3 k.p.c.). Bez znaczenia jest przy tym, iż ustawodawca nie posłużył się określeniem «wstrzymanie (czy zawieszenie) rygoru natychmiastowej wykonalności». Posługiwanie się pojęciem «wstrzymanie wykonania nakazu» podyktowane jest względami konstrukcji art. 492 § 3 k.p.c. Skoro w zdaniu pierwszym stanowi się o natychmiastowej wykonalności nakazu, zbędne jest powtarzanie tego określenia w kolejnym zdaniu. Nadto tak zredagowana treść art. 492 § 3 k.p.c. koresponduje z treścią art. 820 k.p.c.” – G. Julke, *Zażalenie na wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty. Glosa do uchwały SN z dnia 24 września 2003 r., III CZP 58/03*, GSP-Prz.Orz. 2005, nr 1–2, s. 73–84.

³⁹ Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 1964 r., III PZ 6/64, OSNC 1964/11/235.

wykonaniu jako prawomocne. Podsumowując, należy podkreślić, że skoro sąd po wydaniu tytułu wykonawczego ze wskazaniem, iż orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne, wydaje postanowienie wstrzymujące wykonanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym albo postanowienie o zawieszeniu rygoru natychmiastowej wykonalności, to wydanie tych postanowień musi być poprzedzone oceną, że faktycznie orzeczenie zaopatrzone wcześniej w klauzulę wykonalności nie jest prawomocne. W konsekwencji komornik sądowy jest uprawniony do zawieszenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 820 k.p.c. nawet w postępowaniu prowadzonym na podstawie tytułu wykonawczego ze wzmianką o prawomocności orzeczenia.

4. Opłata egzekucyjna należna w razie upadku tytułu wykonawczego w poprzednim stanie prawnym

W wyroku z dnia 26 czerwca 2012 r., P 13/11, Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodny z art. 2 Konstytucji RP art. 49 ust. 2 zd. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji przez to, że w każdym wypadku umorzenia na podstawie art. 823 k.p.c. zawieszonego wcześniej postępowania egzekucyjnego przewiduje pobieranie od dłużnika opłaty stosunkowej w wysokości nie niższej niż 1/10 wysokości przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Orzeczenie zapadło na kanwie sprawy, w której wierzyciel wszczął postępowanie egzekucyjne na podstawie tytułu wykonawczego w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Postępowanie egzekucyjne zostało zawieszone w związku z wstrzymaniem wykonania orzeczenia (w orzeczeniu nie wyjaśniono, jaka była podstawa prawna takiej decyzji). Po upływie roku od wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania komornik sądowy umorzył postępowanie, obciążając kosztami dłużnika. Z powyższym nie zgodził się dłużnik, wyjaśniając w skardze na czynność komornika sądowego, że nakaz zapłaty utracił moc, w związku z tym to wierzyciel powinien ponieść koszty niecelowego wszczęcia egzekucji (art. 49

ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji). Wierzyciel wniósł o oddalenie skargi na czynności komornika, wskazując, że w chwili wszczęcia postępowania egzekucyjnego istniał tytuł wykonawczy, a więc egzekucja nie została wszczęta niezasadnie. W chwili rozpatrywania pytania prawnego przez TK art. 49 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji miał brzmienie: „W sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 823 Kodeksu postępowania cywilnego komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, jednak nie niższej niż 1/10 i nie wyższej niż dziesięciokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Jednakże w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela zgłoszony przed doręczeniem dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 1/10 przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego”. Rozstrzygając sprawę, TK odwołał się do wcześniejszego orzecznictwa, w którym podważył powinność poniesienia przez dłużnika kosztów postępowania egzekucyjnego w pełnej wysokości w wypadku umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela lub ze względu na upływ czasu⁴⁰. Ostatecznie TK stwierdził, że zaskarżony przepis jest niezgodny z zasadą przyzwoitej legislacji. Trybunał Konstytucyjny podkreślił, iż założenia przyjęte w ustawie o komornikach, że: 1) opłata egzekucyjna, co do zasady, jest ściśle związana z efektami działań komornika; 2) komornik, jako podmiot poddany uregulowaniom ograniczającym swobodę działalności i wykluczającym kierowanie się zasadą maksymalizacji zysku, ponosi ryzyko finansowe swojej działalności, pozornie tylko prowadzą do sprzecznych ze sobą konkluzji w zakresie prawa komornika do opłaty egzekucyjnej w wypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego po jego wcześniejszym zawieszeniu.

⁴⁰ Wyrok TK z dnia 17 maja 2005 r., P 6/04, OTK-A 2005/5/50; wyrok TK z dnia 8 maja 2006 r., P 18/05, OTK-A 2006/5/53.

Uwzględnienie wskazań płynących z obydwu powyższych założeń prowadzi bowiem do konkluzji, że w wypadkach, w których komornik po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, a przed jego zawieszeniem, przedsięwziął czasochłonne i pracochłonne czynności zmierzające do wyegzekwowania roszczenia, powinien mieć prawo do opłaty egzekucyjnej. Trybunał Konstytucyjny negatywnie ocenił przyjętą w zaskarżonym przepisie regułę, że komornik pobiera opłatę stosunkową odnoszącą się do wysokości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania w każdym wypadku umorzenia postępowania wobec bezczynności wierzyciela po jego wcześniejszym zawieszeniu, stwierdzając, że nie ma ona oparcia ani w konstrukcji ustawy o komornikach, ani w aksjologii konstytucyjnej. Podkreślił, że komornik sądowy niezależnie od tego, czy i jakich czynności egzekucyjnych dokonał przed umorzeniem postępowania, nie pobiera opłaty od tej części świadczenia, która nie została wyegzekwowana (art. 49 ust. 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji). Przedstawił, że do umorzenia postępowania egzekucyjnego może dojść z urzędu w wypadkach wymienionych w art. 824 § 1 k.p.c., tj. jeżeli okaże się, że egzekucja nie należy do organów sądowych, wierzyciel lub dłużnik nie ma zdolności sądowej albo egzekucja ze względu na jej przedmiot lub osobę dłużnika jest niedopuszczalna oraz jeżeli jest oczywiste, że z egzekucji nie uzyska się sumy wyższej od kosztów egzekucyjnych. Umorzenie postępowania egzekucyjnego z urzędu następuje także – na podstawie art. 824 § 3 k.p.c. – po uprawomocnieniu się orzeczenia o zniesieniu separacji, jeżeli egzekucja dotyczy świadczeń alimentacyjnych małżonka pozostającego w separacji przypadających za okres po zniesieniu separacji. Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił dodatkowo, że w obowiązującym wówczas stanie prawnym ryzyko finansowe przejawiające się w braku opłaty egzekucyjnej komornik ponosi także wtedy, gdy do umorzenia egzekucji dojdzie na wniosek w dwóch kolejnych wypadkach: jeżeli wniosek złożyła osoba trzecia (np. w trybie art. 825 pkt 3 k.p.c.), a także jeżeli wniosek o umorzenie postępowania pochodzi od dłużnika. Dłużnikowi przysługuje jednak

prawo żądania umorzenia egzekucji, gdy dysponuje on prawomocnym orzeczeniem, którym tytuł wykonawczy został pozbawiony wymagalności (art. 825 pkt 2 k.p.c.), a gdy tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądu państwa członkowskiego UE, ugoda zawarta przed tym sądem lub zatwierdzona przez ten sąd lub dokument urzędowy sporządzony w państwie członkowskim UE opatrzone zaświadczeniem europejskiego tytułu egzekucyjnego, jeżeli dłużnik przedstawi zaświadczenie o utracie lub ograniczeniu wykonalności (art. 825 pkt 5 k.p.c.). Chodziło więc zatem o sytuacje, w których – podobnie jak na tle art. 824 k.p.c. – egzekucja nie powinna być w ogóle lub nie może dalej się toczyć. Trybunał Konstytucyjny zasygnalizował, że komornik nie będzie uprawniony do pobrania opłaty egzekucyjnej, jeżeli dłużnik złoży wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego na mocy wyroku wydanego na podstawie jego powództwa opozycyjnego opartego na zarzucie spełnienia świadczenia po wydaniu wyroku⁴¹.

Podsumowując, należy podkreślić, że Trybunał Konstytucyjny dopuszczał zaistnienie sytuacji, w których komornik sądowy był pozbawiony całości lub części wynagrodzenia w przypadku niektórych podstaw umorzenia postępowania egzekucyjnego. Dodatkowo uznał, że opłata egzekucyjna nie powinna być „karą finansową” dla osoby, względem której egzekucja została wszczęta bezzasadnie. Byłoby to sprzeczne z podstawowymi założeniami aksjologii konstytucyjnej, czego nie porządkowałyby inne mechanizmy przewidziane w art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, takie jak np. wniosek o obniżenie opłaty stosunkowej. W końcowej części uzasadnienia wyroku TK rozważał różne możliwości wprowadzenia zmian obowiązujących przepisów, aby zapewnić zachowanie standardu ochrony konstytucyjnej. Nie przekreślił możliwości pozostawienia ryzyka finansowego prowadzenia egzekucji na podstawie wadliwego tytułu wykonawczego przy komorniku sądowym podobnie jak w wypadku egzekucji niedopuszczalnej w rozumieniu art. 824 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.

⁴¹ Por. uchwała SN z dnia 4 sierpnia 2005 r., III CZP 51/05, Wspólnota 2005, nr 17, s. 49.

Z kolei w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2013 r. wydanej w sprawie III CZP 109/12 SN uznał, że art. 49 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji⁴² ma zastosowanie także w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela, w sytuacji gdy będący podstawą egzekucji nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym utracił moc po wszczęciu egzekucji. Sprawa dotyczyła sytuacji, w której komornik sądowy umorzył postępowanie egzekucyjne prowadzone na podstawie tytułu wykonawczego, który utracił moc prawną, i obciążył dłużniczkę opłatą stosunkową. Sąd Najwyższy zauważył, że może dojść do utraty mocy nakazu zapłaty zaopatrzonego w klauzulę wykonalności, na podstawie którego wszczęto postępowanie egzekucyjne w następstwie błędnego przyjęcia przez sąd uprawomocnienia się nakazu zapłaty, np. mimo wadliwego doręczenia tego nakazu pozwanemu albo przywrócenia terminu do wniesienia przez pozwanego sprzeciwu od nakazu zapłaty. W związku z tym, że SN oceniał sprawę na podstawie przepisów sprzed wejścia w życie nowelizacji k.p.c. mocą ustawy z dnia 10 maja 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (tj. przed dodaniem do art. 825 pkt 2 k.p.c. podstawy umorzenia postępowania egzekucyjnego obejmującej przypadek uchylecia lub utraty mocy orzeczenia, na którym oparto klauzulę wykonalności), uznał, iż brakuje podstaw do umorzenia postępowania na mocy art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., a organ egzekucyjny prawidłowo zastosował art. 825 pkt 1 k.p.c. (umorzył postępowanie egzekucyjne na wniosek wierzyciela). Jednocześnie SN wskazał, że dla zastosowania art. 49 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, pozwalającego na obciążenie wierzyciela opłatą stosunkową na wypadek niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego, nie jest przesądzająca utrata mocy nakazu zapłaty. Istotne okoliczności pozwalające stwierdzić celowość wszczęcia postępowania egzekucyjnego powinny być oceniane *ad casum*. Muszą to być konkretne,

⁴² T.j. Dz.U. z 2001 r. Nr 231, poz. 1376 ze zm.

rzeczywiste okoliczności, które doprowadziły do utraty mocy nakazu zapłaty, jeżeli dłużnik zdoła je wykazać w skardze na czynności komornika. Kluczowe w tej kwestii według SN jest to, czy wierzyciel wszczął egzekucję, wiedząc o przyczynach, które doprowadziły do późniejszej utraty mocy nakazu zapłaty, np. o obiektywnej przeszkodzie uniemożliwiającej dłużnikowi (pozwanemu) złożenie w terminie sprzeciwu (o chorobie pozwanego, jego nieobecności w miejscu zamieszkania) albo o wadliwości w doręczeniu nakazu zapłaty pozwanemu. Ponadto niewątpliwie niecelowe byłoby także kontynuowanie przez wierzyciela postępowania egzekucyjnego w razie utraty mocy nakazu zapłaty zaopatrzonego w klauzulę wykonalności. Sąd Najwyższy w dalszej części uzasadnienia uchwały dostrzegł wady obowiązującej wówczas regulacji, uznał jednak, że do jej usunięcia wymagana jest interwencja ustawodawcy, a nie zmiana dotychczasowej wykładni art. 49 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji.

System prawa dostosowano do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 czerwca 2012 r., P 13/11, po znowelizowaniu ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji ustawą z dnia 10 maja 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego. W dodanym art. 49 ust. 2a przyjęto, że nie ma podstaw do pobrania opłaty stosunkowej z art. 49 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, jednak nie niższej niż 1/20 i nie wyższej niż dziesięciokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, a w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela zgłoszony przed doręczeniem dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, w wysokości 1/20 przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego), jeżeli dłużnik wykaże, że orzeczenie, na którym oparto klauzulę wykonalności, zostało uchylone lub zmienione w taki sposób, iż nie nadaje się do wykonania, utraciło moc lub tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności z przyczyn innych niż zaspokojenie wierzyciela. Przepis art. 49 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.

o komornikach sądowych i egzekucji (możliwość pobrania od wierzyciela w wypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego) znajdował odpowiednie zastosowanie. Dodatkowo ustawodawca zapewnił możliwość wzruszenia postanowienia komornika sądowego o wezwaniu dłużnika do uiszczenia opłat z art. 49 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, a w przypadku pobrania opłaty także jej odzyskania, jeśli dłużnik wykaże okoliczności, o których mowa w ust. 2a. Możliwość wniesienia przez dłużnika wniosku w tym przedmiocie ograniczono trzymiesięcznym terminem liczonym od daty uprawomocnienia się orzeczenia wywołującego skutki, o których mowa w ust. 2a, albo od dnia zaistnienia zdarzenia powodującego utratę mocy przez orzeczenie, na którym oparto klauzulę wykonalności.

Problem poruszony w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 czerwca 2012 r., P 13/11, ustawodawca rozwiązał w sposób połowiczny. Faktycznie sprawa, na kanwie której TK wydał wyrok, dotyczyła wyłącznie sytuacji, w której umorzenie postępowania wynikało z wniosku wierzyciela, który wyprzedził czynności dłużnika zmierzające do umorzenia postępowania wskutek upadku tytułu wykonawczego. Ustawą z dnia 10 maja 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego uregulowano wyłącznie kwestię możliwości pobrania opłaty stosunkowej od świadczenia pozostałego do wyegzekwowania⁴³. Ryzyko finansowe prowadzenia takich postępowań częściowo zostało przerzucone na komorników sądowych. Zostali oni pozbawieni możliwości pobrania od dłużnika opłaty od świadczenia pozostałego do wyegzekwowania⁴⁴. Przyjęcie niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego i obciążenie opłatą wierzyciela, choć możliwe, wymagało wykazania świadomego, nagannego działania wierzyciela lub choćby

⁴³ Krytyczne uwagi dotyczące tej nowelizacji: A. Marciniak, *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2014 (art. 49).

⁴⁴ Przez świadczenie pozostałe do wyegzekwowania rozumiano tę część należnego od dłużnika świadczenia, która nie została spełniona do rąk wierzyciela przez komornika wskutek dokonanych przez niego czynności egzekucyjnych – zob. uchwała SN z dnia 29 października 2009 r., III CZP 82/09, OSNC 2010/5/67.

niedbałości z jego strony. Wspomniane ryzyko finansowe komornicy sądowi ponosili jedynie częściowo, ponieważ ustawodawca nie przewidywał wyrażnej podstawy do zwrotu opłaty stosunkowej w przypadkach, w których opłata została w całości lub w części pobrana wraz z wyegzekwowanym od dłużnika świadczeniem. Wręcz przeciwnie, art. 49 ust. 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji stanowił, że w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż wnioski wierzyciela lub jego bezczynność (art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.) komornik nie pobiera opłaty od tej części świadczenia, która nie została wyegzekwowana. *A contrario* przyjmowano, że komornik sądowy jest uprawniony do pobrania opłaty od świadczenia wyegzekwowanego⁴⁵. W praktyce występowały i występują przypadki, w których dłużnik dowiaduje się o wydaniu przeciwko niemu tytułu wykonawczego w postępowaniu *ex parte* dopiero na etapie postępowania egzekucyjnego. W tym postępowaniu dochodzi do skutecznego zajęcia jego rachunku bankowego, świadczenia emerytalno-rentowego lub wynagrodzenia. Dopiero wówczas dłużnik dowiaduje się o zapadłym przeciwko niemu orzeczeniu i podejmuje kroki w celu wzruszenia wadliwego tytułu wykonawczego. Do chwili uzyskania orzeczeń czy zaświadczeń pozwalających na zahamowanie postępowania egzekucyjnego egzekucja może okazać się skuteczna w całości albo w części. Wiąże się to również ze ściągnięciem przez komornika sądowego opłaty proporcjonalnie do wysokości wyegzekwowanego świadczenia.

5. Opłata stosunkowa należna w razie utraty mocy orzeczenia, na którym oparto klauzulę wykonalności w aktualnym stanie prawnym

Ustawodawca zdecydował się na nowo zbudować system wynagradzania komorników sądowych w ustawie z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych. Rozważenia wymaga kwestia, czy ustawodawca

⁴⁵ Posługiwanie się w tym wypadku wnioskowaniem z przeciwności było błędne.

w dostatecznym stopniu zadbał o jednoznaczne unormowanie ciężaru ponoszenia opłat egzekucyjnych w rozważanych przypadkach oraz czy podmiotowe rozłożenie ciężaru ich ponoszenia jest akceptowalne z punktu widzenia racjonalności.

Najczęściej spotykanym w praktyce przypadkiem jest ten, w którym po wszczęciu postępowania egzekucyjnego na podstawie tytułu wykonawczego w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym lub elektronicznym postępowaniu upominawczym dłużnik uzyskuje orzeczenie stwierdzające utratę mocy nakazu zapłaty⁴⁶. W u.k.k. nie uregulowano wyraźnie tego typu sytuacji.

W pierwszej kolejności zastanowienia wymaga, czy istnieje wówczas możliwość pobrania opłaty stosunkowej od wierzyciela na podstawie art. 30 u.k.k. Przepis ten przewiduje pobranie od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia oraz zwrot opłaty ściągniętej lub pobranej od dłużnika. Wykładnia pojęcia oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego dopiero się kształtuje. Dysharmonia zapatrywań ujawniła się w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W uzasadnieniu uchwały z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22⁴⁷, SN wskazał, że istnieją argumenty za oderwaniem sankcji z art. 30 u.k.k. od oceny zachowania wierzyciela z uwzględnieniem kryteriów subiektywnych, zwłaszcza potrzeby stwierdzenia nadużycia przez niego prawa lub niezachowania należytej staranności. Literalne brzmienie art. 30 u.k.k. nie wskazuje na potrzebę odwołania się przy interpretacji pojęcia oczywistej niecelowości do intencji lub wiedzy wierzyciela; przepis ten akcentuje jedynie brak efektów, brak możliwości doprowadzenia do celu oraz niewątpliwość takiej kwalifikacji. W wydanej dzień później uchwale w sprawie III CZP 21/22⁴⁸ Sąd Najwyższy stwierdził jednak, że zmiana stanu prawnego nie wpłynęła na aktualność znaczenia pojęcia niecelowego wszczęcia egzekucji przyjętego

⁴⁶ Poniższe rozważania zachowują aktualność również w przypadku uchylenia rygoru natychmiastowej wykonalności wyrokowi zaocznemu (art. 346 § 1¹ k.p.c.).

⁴⁷ Uchwała SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, OSNC 2022/9/86.

⁴⁸ Uchwała SN z dnia 28 stycznia 2022 r., III CZP 21/22, OSNC 2022/10/98.

w uchwale SN z dnia 17 grudnia 2010 r.⁴⁹ Przy porównaniu obu orzeczeń widoczna jest niekonsekwencja Sądu Najwyższego. Pierwszy z omówionych kierunków interpretacyjnych jest odrzucany przez sądy powszechne⁵⁰. Zakładanie, że intencją ustawodawcy była zmiana dotychczasowego stanu prawnego nie ma dostatecznych podstaw. Pojęcie niecelowego wszczęcia egzekucji zastąpiono pojęciem oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego, wzmacniając jeszcze argumenty przemawiające za stosowaniem tej normy jako wyjątkowej, przy wykazaniu nagannego, a co najmniej

⁴⁹ Uchwała SN z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, OSNC 2011/7–8/80.

⁵⁰ Postanowienie SR w Bartoszycach z dnia 29 września 2022 r., I Co 636/22, Lex nr 3430358; postanowienie SR dla Warszawy-Woli w Warszawie z dnia 31 sierpnia 2022 r., II Co 2779/22, Lex nr 3435665; postanowienie SR w Chrzanowie z dnia 16 maja 2022 r., I Cz 20/22, niepubl. (we wszystkich wymienionych orzeczeniach podważono trafność uchwały SN w sprawie III CZP 36/22, wyrazem wątpliwości co do tego kierunku wykładni jest również kolejne zagadnienie prawne w tym samym przedmiocie przedstawione Sądowi Najwyższemu przez Sąd Rejonowy w Przasnyszu. Dotychczas nierozstrzygniętą sprawę zarejestrowano w Sądzie Najwyższym pod sygnaturą III CZP 6/23). W uchwale SN w sprawie III CZP 36/22 przychyłono się do pobrania opłaty z art. 30 u.k.k. w razie śmierci dłużnika przed złożeniem wniosku o wszczęcie wniosku wszczynającego postępowanie egzekucyjne. Koronny argument Sądu Najwyższego za przyjętym stanowiskiem, odwołujący się do porównania sytuacji wierzyciela składającego wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko osobie nieżyjącej (przy braku wiedzy o tym fakcie) z powodem ponoszącym ciężar opłaty od pozwu w razie odrzucenia pozwu z uwagi na śmierć pozwanego (przed wniesieniem pozwu) jest chybiony. Sąd Najwyższy pochopnie przyjmuje, że nie ma podstaw do zwrotu opłaty od pozwu na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2022 r., poz. 1125) w razie uzyskania przez sąd informacji o śmierci pozwanego po wysłaniu mu odpisu pozwu. Sporne jest, czy zmarłemu przed wszczęciem postępowania sądowego może przysługiwać status strony. Część przedstawicieli doktryny przyjmuje, że status strony przysługuje nawet prawnie nieistniejącemu podmiotowi, część natomiast zajmuje stanowisko przeciwnie – zob. Ł. Błaszczak, *Wątpliwości wokół czynności sądowych w razie śmierci strony pozwanej po wniesieniu przeciwko niej pozwu, ale przed doręczeniem jej odpisu*, Wrocławskie Studia Sądowe 2015, nr 3(16), s. 5–26 i powołane tam piśmiennictwo. Przyjęcie, że takiego statusu osoba zmarła mieć nie może, spowoduje, że skierowanie do niej korespondencji przez sąd nie będzie stało na przeszkodzie do zwrotu opłaty powodowi. Nawet jeśli nie podzieli się takiej wykładni, sytuacja, w której sąd uzyska informację o śmierci pozwanego po nadaniu na jego adres odpisu pozwu, jest wyjątkowa. Z art. 208¹ k.p.c. wynika, że sąd ma obowiązek ustalenia numeru PESEL pozwanego (w praktyce obowiązek ten sprowadza się do weryfikacji numeru PESEL podanego przez powoda). W trakcie tej weryfikacji ujawniona zostanie ewentualna śmierć pozwanego, bowiem baza PESEL zawiera dane o śmierci ujawnionych w niej osób.

niestaranego działania wierzyciela⁵¹. Przyjmując taką wykładnię art. 30 u.k.k., zastosowanie tej normy dla wyznaczenia opłaty egzekucyjnej w przypadku upadku tytułu wykonawczego w toku postępowania egzekucyjnego będzie silnie ograniczone i będzie dotyczyć jedynie przypadków, w których zostanie wykazane, że wszczynając postępowanie egzekucyjne, wierzyciel znał okoliczności stanowiące następnie podstawę do stwierdzenia utraty mocy nakazu zapłaty (np. świadomie wskazał w pozwie nieaktualny adres pozwanego). W praktyce takie przypadki zachodzą jednak rzadko. Regułą jest, że dłużnicy zmieniają miejsce zamieszkania, nie informując o tym wierzycieli. Wymaganie od wierzycieli, zwłaszcza tych obsługujących wierzytelności masowe, że będą prowadzili dochodzenia w celu ustalenia aktualnego adresu dłużnika (zwykle unikającego kontaktu) przed wszczęciem postępowania sądowego nie uwzględnia praktycznych możliwości, jakimi dysponują⁵². Stosowanie wobec nich sankcyjnej stawki opłaty stosunkowej z art. 30 u.k.k. w sytuacji, w której sąd wydał tytuł wykonawczy, a więc sam przyjął skuteczność doręczenia, jest nieuzasadnione. Oznaczałoby to zrównanie sytuacji prawnej wierzycieli, którzy faktycznie doprowadzili do wydania „wadliwego tytułu wykonawczego” w postępowaniu *ex parte* z wierzycielami, którzy nie posiadali wiedzy o okolicznościach stanowiących następnie podstawę upadku tytułu wykonawczego. Nie wiele zmienia tutaj możliwość złożenia wniosku o obniżenie opłaty egzekucyjnej przez wierzyciela (art. 48 ust. 1 zd. 2 u.k.k.). Przepis ustawy wyraźnie nie reguluje, na jakie okoliczności może powoływać się wierzyciel we wniosku o obniżenie opłaty egzekucyjnej. Wydaje się jednak, że z konstrukcji normy prawnej wynika, iż chodzi o te same okoliczności, które stanowią podstawę obniżenia opłaty na skutek wniosku dłużnika,

⁵¹ Do kryterium staranności wierzyciela nawiązano również w uzasadnieniu uchwały SN z dnia 26 kwietnia 2022 r., III CZP 91/22, OSNC 2022/12/118.

⁵² Autor niniejszego artykułu za niewłaściwą uważa propozycję, aby nakładać na powoda obowiązek sprawdzenia aktualności adresu pozwanego przed wszczęciem postępowania sądowego i oceniać niewykonanie tego obowiązku jako przejaw niedochowania należytej staranności. Nie można od powoda wymagać pracy detektywa w sytuacji, w której dług pieniężny jest długiem oddawczym.

tj. szczególne okoliczności odnoszące się do nakładu pracy komornika lub sytuacji majątkowej wierzyciela oraz jego dochodów. Kwestia ustalenia podstaw obniżenia opłaty egzekucyjnej nie może stanowić arbitralnej decyzji sądu. Przesłanką obniżenia opłaty egzekucyjnej obciążającej wierzyciela nie jest więc brak zawinienia wierzyciela w powstaniu okoliczności, które doprowadziły do upadku tytułu wykonawczego. Nakład pracy komornika sądowego w analizowanych sytuacjach często nie odbiega od typowych czynności podejmowanych zwykle w postępowaniach egzekucyjnych⁵³. Faktyczne stosowanie miarkowania opłaty egzekucyjnej w przedmiotowych stanach faktycznych oznaczałoby uwzględnienie przez sąd okoliczności prawnie irrelevantnych.

Powstaje więc pytanie, jak rozłożyć ciężar ponoszenia opłat w typowych przypadkach, kiedy brakuje możliwości sięgnięcia do normy wynikającej z art. 30 u.k.k. W ocenie autora niniejszego opracowania jedynym słusznym rozwiązaniem jest pobranie opłaty z art. 29 ust. 4 u.k.k. Przepis ten pozwala na pobranie od wierzyciela opłaty w kwocie 150 zł w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego w przypadkach innych niż umorzenie postępowania na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Nie będzie przy tym podstaw do przerzucenia ciężaru ponoszenia tej opłaty na dłużnika i zasądzenia równowartości opłaty od dłużnika w ramach rozstrzygnięcia o kosztach postępowania egzekucyjnego⁵⁴. Pomimo braku wyraźnej podstawy prawnej należy przyjąć, że opłatę egzekucyjną ściągniętą wraz z egzekwowanym świadczeniem (art. 21 u.k.k.) do chwili umorzenia postępowania egzekucyjnego zwraca się dłużnikowi w całości. Tylko takie rozwiązanie nie będzie naruszało standardu konstytucyjnego wyznaczonego w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie P 13/11 i zakładającego,

⁵³ J. Szachta, *Miarkowanie opłaty egzekucyjnej za egzekucję świadczeń pieniężnych – zagadnienia wybrane*, PPE 2022, nr 1, s. 45–81.

⁵⁴ W doktrynie przyjmuje się, że opłata z art. 29 ust. 4 u.k.k. stanowi element kosztów niezbędnych do przeprowadzenia egzekucji – zob. M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwer, Warszawa 2019 (art. 29).

że sprzeczne z aksjologią konstytucyjną jest pobranie opłaty egzekucyjnej od osoby, wobec której egzekucja nie powinna być w ogóle wszczęta. Oczywiście zwrot opłaty dłużnikowi nie oznacza, że komornik sądowy winien również zwrócić kwotę wyegzekwowanego i przekazanego wierzycielowi świadczenia. W tym zakresie dłużnikowi będzie służyło roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia w stosunku do wierzyciela⁵⁵. Nie ma przy tym podstaw do przyjęcia, że dłużnik może dodatkowo domagać się od wierzyciela w ramach roszczenia odszkodowawczego świadczenia odpowiadającego wartości pobranych przez komornika sądowego opłat egzekucyjnych. Prowadzenie egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego w postaci prawomocnego orzeczenia sądowego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności nie jest, co do zasady, działaniem bezprawnym⁵⁶. Wierzyciel nie ponosi odpowiedzialności na podstawie art. 415 k.c. za szkodę wyrządzoną na podstawie orzeczenia zaopatrzonego w klauzulę wykonalności, chyba że złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji i jego popieranie było zachowaniem zawinionym⁵⁷. Dopuszczalne jest również zasądzenie od wierzyciela na rzecz dłużnika zwrotu kosztów obrony przed egzekucją, w tym kosztów zastępstwa procesowego, w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego w związku z uchyceniem klauzuli wykonalności nadanej tytułowi egzekucyjnemu, na podstawie którego wszczęto to postępowanie (art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)⁵⁸. Sąd Najwyższy zastrzegł jednak w treści uzasadnienia uchwały, że ocena, czy egzekucja została wszczęta lub przeprowadzona niecelowo lub bezpodstawnie, uwarunkowana jest okolicznościami konkretnej sprawy.

⁵⁵ Postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2019 r., III CZP 63/18, Lex nr 2607940. Zasadność tego typu roszczenia będzie zależna od ostatecznego rozstrzygnięcia sprawy. Skuteczne złożenie sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym i elektronicznym postępowaniu upominawczym skutkuje upadkiem tytułu wykonawczego, nie przesądza jednakże o ostatecznym wyniku sprawy. Prawomocne orzeczenie sądowe tworzy tytuł prawny wyłączający przesłanki bezpodstawnego wzbogacenia oraz nienależnego świadczenia (wyrok SN z dnia 23 maja 2003 r., III CKN 1211/00, Lex nr 156476).

⁵⁶ Wyrok SN z dnia 24 września 2008 r., II CSK 200/08, Lex nr 470032.

⁵⁷ Uchwała SN z dnia 7 października 2009 r., III CZP 68/09, OSNC 2010/4/52.

⁵⁸ Uchwała SN z dnia 13 kwietnia 2017 r., III CZP 4/17, OSNC 2018/1/2.

Sytuacja dodatkowo komplikuje się w przypadku, w którym dłużnikowi nie uda się uzyskać postanowienia stwierdzającego upadek tytułu wykonawczego lub zaświadczenia bądź orzeczenia sądu pozwalającego na zawieszenie postępowania egzekucyjnego przed wyegzekwowaniem całości świadczenia i wydaniem postanowienia o zakończeniu postępowania egzekucyjnego wraz z rozliczeniem kosztów. Problem ten został przeoczony przez ustawodawcę w ustawie z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych, choć występował już na gruncie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji. Niewiele może tu pomóc skarga na postanowienie komornika sądowego w przedmiocie kosztów komorniczych zawartego w orzeczeniu o zakończeniu postępowania. Skuteczność takiego zabiegu będzie zależna od sprawności działania sądu prowadzącego postępowanie w przedmiocie wniosku z art. 505 § 3 k.p.c. i sposobu podważenia skuteczności doręczenia nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Jeśli dłużnik uzyska orzeczenie przed prawomocnym rozpoznaniem skargi, sąd z reguły uwzględni zmianę sytuacji procesowej. Odruchowo może się wydawać, że pomocny jest tutaj art. 759 § 2 k.p.c. W doktrynie i orzecznictwie utrwalił się już pogląd o możliwości ingerencji przez sąd w tym trybie w prawomocne postanowienia komornika sądowego w przedmiocie ustalenia i obciążania stron opłatami egzekucyjnymi⁵⁹. Przeszkodą w stosowaniu tego przepisu w analizowanych stanach faktycznych jest to, że przepis ten służy usuwaniu uchybień komorników sądowych przy prowadzeniu egzekucji, a nie niedoskonałości regulacji przepisów procesowych zaproponowanych przez ustawodawcę.

5. Podsumowanie

Zwięzłe i syntetyczne ujęcie w u.k.k. sposobu naliczenia opłaty egzekucyjnej w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego samo

⁵⁹ Uchwała SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008/6/58; postanowienie SN z dnia 10 sierpnia 2018 r., III CZP 28/18, Lex nr 2531316; G. Wolak, *O dopuszczalności zmiany w trybie art. 759 § 2 k.p.c. prawomocnego postanowienia komornika sądowego*, PPE 2019, nr 3, s. 5; J. Studzińska, *Zmiana postanowienia komornika sądowego przez sąd*, NC 2022, nr 4, s. 44–53.

w sobie zasługuje na akceptację. Taki zamysł musi jednak wiązać się ze szczególną analizą stanów faktycznych, w których normy prawne, zawierające klauzule generalne, znajdą zastosowanie. Dotyczy to zwłaszcza stanów faktycznych, w których rozstrzygnięcia organów stosujących prawo budziły wątpliwości w poprzednim stanie prawnym. Jeśli celem ustawodawcy było obciążenie opłatą egzekucyjną z art. 30 u.k.k. wierzyciela we wszystkich przypadkach utraty mocy tytułu wykonawczego (bez względu na ocenę zachowania wierzyciela), powinien on dać temu wyraz bez nawiązania do pojęcia oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Pojęcie to w poprzednim stanie prawnym nabrało już określonego znaczenia. Łączyło się ono z nieprawidłowym, niestaranym działaniem wierzyciela. Próby zmiany tego stanu rzeczy i doszukiwanie się nowej treści normatywnej w art. 30 u.k.k. nie ma dostatecznych podstaw⁶⁰. Wydaje się, że ustawodawca założył, iż w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego opłaty egzekucyjne ponosi wierzyciel, jednak z reguły w ograniczonym zakresie (art. 29 ust. 4 u.k.k.). Natomiast art. 30 u.k.k. pozostaje regulacją wyjątkową. W art. 29 ust. 4 u.k.k. pominięto jednak sytuacje, w których doszło już do wyegzekwowania całości albo części świadczenia od dłużnika, a brak jest podstaw do obciążenia go opłatą egzekucyjną. Budzi to zdziwienie, ponieważ orzecznictwo dotyczące sposobu wzruszenia tytułu wykonawczego wydanego w postępowaniu *ex parte*, czy też ponoszenia kosztów postępowania egzekucyjnego w postępowaniach prowadzonych na podstawie takich wadliwych tytułów wykonawczych było na tle poprzedniego stanu prawnego bogate. Problem ten dostrzegał ustawodawca już na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy. Faktem jest,

⁶⁰ W uzasadnieniu uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, SN dostrzega, że motywacja wyrażona w uzasadnieniu projektu ustawy o kosztach komorniczych skłania do uznania, iż „oczywista niecelowość” wszczęcia postępowania egzekucyjnego zachodzi wtedy, gdy wierzycielowi można przypisać niedochowanie należytej staranności, a zwłaszcza działanie ze złą wolą. Ostatecznie SN dochodzi jednak do wniosku, że należy oderwać się od oceny zachowania wierzyciela, a skupić na braku możliwości doprowadzenia postępowania egzekucyjnego do celu oraz niewątpliwość takiej kwalifikacji.

że sposób rozwiązania tego problemu był niezupełny, a ustawodawcy można było zarzucić nieporadność przy formułowaniu tekstu prawnego. Przy tworzeniu ustawy o kosztach komorniczych zagadnienie to nie stało się jednak przedmiotem należytego zainteresowania ustawodawcy, a rozwikłanie i wyważenie interesów stron postępowania egzekucyjnego oraz komorników sądowych pozostawiono sądom. Przy niejasnych przepisach to do sądów będzie należało rozstrzygnięcie w kwestii ciężaru finansowania tego typu postępowań. To sądy winny zapewnić ochronę standardu konstytucyjnego. Obserwowany znaczny spadek liczby kierowanych przez sądy pytań prawnych (art. 193 Konstytucji RP) potwierdza upadek autorytetu Trybunału Konstytucyjnego. Spośród tych przedstawionych przez sądy powszechne większość została skierowana przez sądy karne, przywykłe do prymatu wykładni językowej w znacznie wyższym stopniu niż sądy cywilne. Praktyka pokazuje, że tym ostatnim, dla zapewnienia elementarnej sprawiedliwości, często wystarczy możliwość prokonstytucyjnej wykładni niejednoznacznych przepisów przyjmowanych przez ustawodawcę. Niestety zabiegi takie, nawet jeśli skuteczne w konkretnej sprawie, nie prowadzą do poprawy stanu ustawodawstwa.

Dodatkowo dostrzec trzeba, że dla części sądów trudne jest uchwycenie różnicy między brakiem skuteczności doręczenia skutkującym nierozpoczęciem biegu terminu do zaskarżenia orzeczenia a uchybieniem przez stronę terminowi do wniesienia środka zaskarżenia. Nawarstwienie problemów w omawianych stanach faktycznych powodują dublujące się instytucje służące do zatamowania postępowania egzekucyjnego, spotęgowane niejednolitym orzecznictwem. Oprócz zagmatwanych przepisów i rozbieżnego orzecznictwa dezorientację stron pogłębia obowiązek dokonywania przez komornika sądowego pouczeń o treści przepisów bez uwzględnienia sytuacji dłużnika w konkretnej sprawie (art. 805 § 1¹ k.p.c.). Przy tak nieprzejrzystych przepisach i orzecznictwie otrzymywane przez dłużnika niekorzystające z profesjonalnej pomocy prawnej pouczenia (a nawet tych dysponujących taką pomocą) jedynie wzmacniają poczucie zagubienia. W praktyce sądów spotyka się kumulację wszelkich

możliwych wniosków w celu podważenia wadliwego tytułu wykonawczego, ponieważ zainteresowana strona nie może przewidzieć, jaką koncepcję w danym przypadku przyjmie sąd. Regulacja dotycząca omawianych stanów faktycznych wymaga uporządkowania. Przepisy mające znaczenie dla postępowań przed wprowadzeniem art. 139¹ k.p.c. winny znaleźć się w przepisach przejściowych. Kodeks postępowania cywilnego powinien zawierać wyłącznie przepisy odnoszące się do aktualnie prowadzonych postępowań. Przepisy winny zaś uwzględniać także możliwość wadliwego doręczenia komorniczego, jak również możliwość zaistnienia innych wad doręczenia niż awizowanie przesyłki pod adresem niestanowiącym miejsca zamieszkania pozwanego. Aktualna regulacja w niektórych stanach faktycznych, mimo mnogości środków procesowych służących wzruszeniu wadliwego tytułu wykonawczego, może wymagać od sądów sięgnięcia po rozwiązania nietypowe. Takie zachowanie znajduje usprawiedliwienie w niedomagających przepisach zaproponowanych przez ustawodawcę.

Wobec powyższego w całości należy zgodzić się z diagnozą postawioną przez T. Zembrzuskiego i J. Gudowskiego o niskiej jakości stanowionego prawa procesowego⁶¹.

Mateusz Pietrzyk, sędzia Sądu Rejonowego w Chrzanowie

Literatura przedmiotu

Błaszczak Ł., *Wątpliwości wokół czynności sądowych w razie śmierci strony pozwanej po wniesieniu przeciwko niej pozwu, ale przed doręczeniem jej odpisu*, Wrocławskie Studia Sądowe 2015, nr 3(16).

Grajdura W., *Koszty egzekucji w razie uchylenia, zmiany lub utraty mocy tytułu wykonawczego oraz niecelowego wszczęcia egzekucji*, PPE 2017, nr 3.

Gudowski J., *Kodeks postępowania cywilnego A.D. 2022. Esej o postmodernizmie, obskurantyzmie prawnym i niekompetencji*, PS 2023, nr 2.

Julke G., *Zażalenie na wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty. Glosa do uchwały SN z dnia 24 września 2003 r., III CZP 58/03*, GSP-Prz.Orz. 2005, nr 1–2.

⁶¹ T. Zembrzusi, *Tworzenie prawa przestało być dziełem sztuki prawniczej* [online:] <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/tworzenie-prawa-wywiad-z-prof-tadeuszem-zembrzuskim,518908.html> (dostęp: 8.01.2023); J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego A.D. 2022. Esej o postmodernizmie, obskurantyzmie prawnym i niekompetencji*, PS 2023, nr 2, s. 20–47.

Klonowski M. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwer, Warszawa 2019 (art. 29).

Marciniak A., *Głos do postanowienia SN z dnia 11 sierpnia 2005 r., III CNP 4/05, OSP* 2006, nr 7–8.

Marciniak A., *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2014 (art. 49).

Sokólska K., *Zmiany przepisów o natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego*, PPC 2019, nr 1.

Studzińska J., *Zmiana postanowienia komornika sądowego przez sąd*, NC 2022, nr 4.

Szachta J., *Miarkowanie opłaty egzekucyjnej za egzekucję świadczeń pieniężnych – zagadnienia wybrane*, PPE 2022, nr 1.

Weitz K., *Czy „dorosły” domownik w rozumieniu art. 138 § 1 k.p.c. musi być osobą pełnoletnią?*, PPC 2010, nr 1.

Wolak G., *O dopuszczalności zmiany w trybie art. 759 § 2 k.p.c. prawomocnego postanowienia komornika sądowego*, PPE 2019, nr 3.

Zembrzusi T., *Tworzenie prawa przestało być dziełem sztuki prawniczej* [online:] <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/tworzenie-prawa-wywiad-z-prof-tadeuszem-zembrzuskiem,518908.html> (dostęp: 8.01.2023).

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1697).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 maja 2020 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. z 2020 r., poz. 819 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2018 r., poz. 1309 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 10 maja 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2013 r., poz. 654).

Ustawa z dnia 8 listopada 2013 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2018 r., poz. 1513).

Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2021 r., poz. 210 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2022 r., poz. 2224 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1125).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

Orzecznictwo

Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 1964 r., III PZ 6/64, OSNC 1964/11/235.

Uchwała SN z dnia 24 marca 1967 r., III PZP 42/66, OSNC 1967/7–8/124.

Wyrok SN z dnia 28 lutego 2002 r., III CKN 1316/00, Lex nr 55137.

Wyrok SN z dnia 23 maja 2003 r., III CKN 1211/00, Lex nr 156476.

Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 30 października 2003 r., I ACa 523/03, OSAB 2004/1/9.

Postanowienie SN z dnia 27 listopada 2003 r., III CZ 121/03, Lex nr 602382.
Uchwała SN z dnia 2 grudnia 2003 r., III CZP 90/03, OSNC 2005/2/21.
Wyrok TK z dnia 17 maja 2005 r., P 6/04, OTK-A 2005/5/50.
Postanowienie SN z dnia 11 sierpnia 2005 r., III CNP 4/05, OSNC 2006/1/16.
Uchwała SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008/6/58.
Postanowienie SN z dnia 4 października 2007 r., V CZ 54/07, Lex nr 621161.
Wyrok SN z dnia 24 września 2008 r. II CSK 200/2008, Lex nr 470032.
Postanowienie SN z dnia 18 marca 2009 r., IV CNP 87/08, Lex nr 603176.
Uchwała SN z dnia 7 października 2009 r., III CZP 68/09, OSNC 2010/4/52.
Uchwała SN z dnia 29 października 2009 r., III CZP 82/09, OSNC 2010/5/67.
Postanowienie NSA z dnia 9 września 2010 r., II OSK 1697/10, Lex nr 743305.
Uchwała SN z dnia 28 października 2010 r., III CZP 65/10, OSNC 2011/3/27.
Uchwała SN z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, OSNC 2011/7–8/80.
Postanowienie SN z dnia 23 marca 2011 r., V CZ 3/11, Lex nr 1147806.
Postanowienie SN z dnia 23 listopada 2011 r., IV CZ 97/11, Lex nr 1169153.
Wyrok TK z dnia 26 czerwca 2012 r., P 13/11, OTK-A 2012/6/67.
Postanowienie SO w Toruniu z dnia 20 lipca 2012 r., VIII Cz 379/12, Lex nr 1714425.
Postanowienie SA w Krakowie z dnia 10 grudnia 2012 r., I ACz 1891/12, Lex nr 1267306.
Postanowienie SN z dnia 20 lutego 2013 r., I CZ 22/13, OSNC 2013/7–8/100.
Uchwała SN z dnia 8 marca 2013 r., III CZP 109/12, OSNC 2013/10/115.
Postanowienie SN z dnia 12 listopada 2014 r., II CSK 297/14, OSNC 2015/12/142.
Postanowienie SN z dnia 12 stycznia 2016 r., II UZ 38/15, Lex nr 1984689.
Postanowienie SN z dnia 19 maja 2016 r., III CZ 20/16, Lex nr 2066012.
Postanowienie SO w Bydgoszczy z dnia 2 czerwca 2016 r., VIII Gz 49/16, Lex nr 2055855.
Uchwała SN z dnia 16 lutego 2017 r., III CZP 105/16, OSNC 2017/10/112.
Uchwała SN z dnia 13 kwietnia 2017 r., III CZP 4/17, OSNC 2018/1/2.
Postanowienie SN z dnia 30 maja 2017 r., IV CZ 14/17, Lex nr 2321926.
Wyrok TK z dnia 28 czerwca 2017 r., P 63/14, OTK-A 2017/55.
Wyrok SA w Warszawie z dnia 26 marca 2018 r., V ACa 1104/17, Lex nr 2502586.
Wyrok SA w Łodzi z dnia 19 czerwca 2018 r., I ACa 1264/17, Lex nr 2581034.
Postanowienie SN z dnia 10 sierpnia 2018 r., III CZP 28/18, Lex nr 2531316.
Postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2019 r., III CZP 63/18, Lex nr 2607940.
Postanowienie SN z dnia 28 marca 2019 r., III CZP 92/18, OSNC 2019/12/127.
Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2019 r., V CZ 54/19, Lex nr 2772569.
Postanowienie SN z dnia 13 listopada 2020 r., I CZ 67/20, Lex nr 3080039.
Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 23 lutego 2021 r., I ACz 254/20, Lex nr 3126763.
Uchwała SN z dnia 26 października 2021 r., III CZP 55/20, OSNC 2022/3/23.
Uchwała SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, OSNC 2022/9/86.
Uchwała SN z dnia 28 stycznia 2022 r., III CZP 21/22, OSNC 2022/10/98.
Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2022 r., III CZP 91/22, OSNC 2022/12/118.
Postanowienie SR w Chrzanowie z dnia 16 maja 2022 r., I Cz 20/22, niepubl.
Postanowienie SR dla Warszawy-Woli w Warszawie z dnia 31 sierpnia 2022 r., II Co 2779/22, Lex nr 3435665.
Postanowienie SR w Bartoszycach z dnia 29 września 2022 r., I Co 636/22, Lex nr 3430358.

STRESZCZENIE **Opłata egzekucyjna w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika.**
Glosa do uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, wskazał, że złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika stanowi oczywiste niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego i związane jest z obciążeniem wierzyciela opłatą egzekucyjną. Autorzy w glosie krytycznej wskazują argumenty przemawiające za przyjęciem, że przepis art. 30 ustawy o kosztach komorniczych nie znajdzie zastosowania w takiej sytuacji. W glosie oceniono argumentację wskazaną przez Sąd Najwyższy oraz przywołane inne orzeczenia Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych dotyczące niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Autorzy powołują argumenty przemawiające za inną niż przedstawiona w głosowanej uchwale wykładnią przepisu art. 30 ustawy o kosztach komorniczych.

Słowa kluczowe: *postępowanie egzekucyjne, koszty komornicze, śmierć dłużnika przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego*

SUMMARY **Enforcement Fee in Case of Initiation of Enforcement after the Debtor's Death.**
Gloss to the Resolution of the Supreme Court of 27 January 2022, III CZP 36/22

The Supreme Court, in resolution of 27 January 2022, III CZP 36/22, indicated that the filing of a motion for the initiation of enforcement proceedings after the death of the debtor constitutes a manifestly inexpedient initiation of enforcement proceedings and is associated with the creditor being charged an enforcement fee. In a critical gloss, the authors point out arguments supporting the assumption that the provision of Article 30 of the Bailiff's Costs Act shall not apply in such a situation. The paper will assess the reasoning indicated by the Supreme Court regarding other decisions of the Supreme Court and of common courts concerning the inexpedient initiation of enforcement proceedings. The authors provide arguments in favour of a different way to interpretation of the provision of Article 30 of the Bailiff's Costs Act.

Keywords: *enforcement proceedings, costs of execution, death of the debtor before the enforcement proceedings*

Opłata egzekucyjna w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika. Glosa do uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22

Teza: Złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi stanowi oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych.

1. Sąd Najwyższy w dniu 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22¹, podjął uchwałę: „Złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi stanowi oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 ustawy z dnia

¹ Uchwała SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, OSNC 2022/9/86, Lex nr 3291887.

28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych”. Podstawą wydania uchwały było postępowanie toczące się przed sądem rejonowym rozpoznającym skargę na orzeczenie referendarza sądowego, który z kolei rozpatrywał skargę wierzyciela na czynności komornika sądowego w postaci rozstrzygnięcia o kosztach postępowania egzekucyjnego. Sąd rejonowy przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne: czy w razie złożenia przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego po śmierci dłużnika zachodzi podstawa do pobrania od wierzyciela opłaty egzekucyjnej, o której mowa w art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych². Sąd rejonowy wskazał, że w sprawie będącej przedmiotem osądu wierzyciel złożył wniosek egzekucyjny opatrzony datą 6 kwietnia 2020 r. (brak zachowanej koperty), który wpłynął do kancelarii komornika sądowego dnia 15 kwietnia 2020 r. W dniu 21 kwietnia 2020 r. komornik sądowy skierował do dłużniczki zawiadomienie o wszczęciu egzekucji wraz z wezwaniem do złożenia wykazu majątku, a nadto dokonał zajęcia świadczeń emerytalno-rentowych w ZUS oraz wierzytelności z tytułu zwrotu lub nadpłaty podatku. Postanowieniem z dnia 20 maja 2020 r. komornik sądowy umorzył postępowanie egzekucyjne z urzędu na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz obciążył wierzyciela kosztami postępowania egzekucyjnego, w tym na podstawie art. 30 u.k.k. opłatą stosunkową w kwocie 186,90 zł, wskazując, że dłużniczka zmarła dnia 10 kwietnia 2019 r., wobec czego egzekucja okazała się oczywiście niecelowa.

2. Sąd Najwyższy wskazał, że pojęcie celowości postępowania pojawia się często w przepisach procedury sądowej, w tym w przepisach prawa odnoszących się do rozstrzygania o kosztach procesu (art. 98 § 1 k.p.c.³, art. 109 § 2 k.p.c., art. 479²¹ k.p.c., art. 770 § 1 zd. 1 k.p.c., art. 12 u.k.k., art. 13 ust. 1 u.k.k., art. 15 ust. 1 u.k.k., art. 30 u.k.k.).

² Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.); dalej: u.k.k.

³ Ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.); dalej k.p.c.

3. Wskazać należy, że zarówno w orzecznictwie, jak i literaturze przedmiotu podawano liczne przykłady niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego, jednak – co do zasady – nie wymieniano wśród nich złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika. Obok braku możliwości zrealizowania obowiązku objętego tytułem wykonawczym (co akcentuje SN w głosowanej uchwale) wskazuje się również na wiedzę wierzyciela o okolicznościach wykluczających powodzenie egzekucji⁴.

4. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10⁵, uznał, że w przypadku skierowania egzekucji przeciwko nieżyjącemu dłużnikowi komornik nie jest uprawniony do obciążenia wierzyciela opłatą egzekucyjną, o której mowa w art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji⁶. Sąd Najwyższy wskazał w głosowanej uchwale, że odejście od stanowiska wyrażonego w uchwale z dnia 17 grudnia 2010 r. wspiera fakt istotnej zmiany stanu prawnego. Zdaniem autorów niniejszej glosy skład orzekający nie uwzględnił jednak zmiany brzmienia samego przepisu będącego podstawą ustalenia opłaty. Podkreślić bowiem należy, że zgodnie z art. 49

⁴ Zob. M. Simbierowicz, T. Skoczylas [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Świtkowskiego, Lex/el. 2021, komentarz do art. 30, pkt 3; M. Uliasz [w:] R. Fronczek, W. Grajdura, M. Uliasz, *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, Lex/el. 2020, komentarz do art. 30, pkt 12; M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwer, Legalis 2021, komentarz do art. 30, pkt 2; O. Marcewicz-Kochnio [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. A. Mendrek, Legalis 2021, komentarz do art. 30, pkt 2 i 4; A. Antkiewicz [w:] A. Antkiewicz, Z. Merchel, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Legalis 2019, komentarz do art. 30, pkt 3; zob. także orzecznictwo powołane w pkt 3 głosowanego uzasadnienia. Zauważyć należy, że jeśli już dopuszcza się uznanie złożenia takiego wniosku za niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego, to wskazuje się np. na złożenie wniosku po upływie kilku lat od śmierci dłużnika – zob. M. Simbierowicz, T. Skoczylas [w:] *Ustawa... op. cit.*, uwagi do art. 30, pkt 4. I. Kunicki zwraca uwagę na to, że oczywista niecelowość wszczęcia kolejnego postępowania egzekucyjnego może mieć miejsce, jeżeli wierzyciel na bieżąco monitoruje sytuację dłużnika – zob. I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Legalis 2018, komentarz do art. 30, pkt II.3.

⁵ Uchwała SN z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, OSNC 2011/7–8/80, Lex nr 646746.

⁶ Z uwagi na objętość glosy autorki nie odnoszą się do glos krytycznych – polemikę z nimi podjął M. Krakowiak, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego z uwagi na brak zdolności sądowej dłużnika a opłata egzekucyjna – glosa – III CZP 93/10*, M.Prawn. 2016, nr 2, s. 103 i n.

ust. 4 zd. 1 u.k.s.e.⁷ opłatę egzekucyjną uiszczał wierzyciel w przypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego, zaś zgodnie z art. 30 u.k.k. postanowienie o pobraniu opłaty od wierzyciela wydaje się w razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Zatem Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 grudnia 2010 r. wyraził pogląd, zgodnie z którym złożenie wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego po śmierci dłużnika nie stanowi niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego, zaś później ustawodawca wprowadził jeszcze bardziej restrykcyjne podstawy obciążenia wierzyciela opłatą egzekucyjną poprzez oznaczenie niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego jako oczywistego. W takiej sytuacji należałoby uznać, że odstępienie od wcześniejszej wykładni przepisu, którego brzmienie było zbliżone, wymaga szczegółowego uzasadnienia, czego jednak brak w głosowanej uchwale. Zasadnicza zmiana wykładni przepisu bez zmiany jego treści (a tym bardziej zmiana przepisu w kierunku, który uzasadnia bardziej rygorystyczną wykładnię) nie sprzyja poczuciu pewności prawa⁸. Po pierwsze, Sąd Najwyższy w zasadzie nie odniósł się do zmiany ustawodawczej polegającej na dodaniu określenia „oczywiście” do przesłanki niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Po drugie, jako uzasadnienie odstępienia od dotychczasowej wykładni wskazał zmianę innego przepisu ustawy, zgodnie z którym opłaty egzekucyjne pobierane są za przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego (art. 18 ust. 1 u.k.k.), a nie – jak w poprzednim stanie prawnym – za przeprowadzenie egzekucji (art. 43 u.k.s.e.). Trudno zaakceptować taką wykładnię przepisów, która pomija fakt istotnej zmiany przepisu stanowiącego bezpośrednią podstawę rozstrzygnięcia i uwzględnia, jako doniosły argument, fakt zmiany innych przepisów o charakterze

⁷ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309 ze zm.); dalej: u.k.s.e.

⁸ Na problem braku jednolitej linii orzeczniczej w orzecznictwie Sądu Najwyższego w zakresie opłaty sankcyjnej, o której mowa w art. 30 u.k.k., zwraca uwagę K. Płowik, *Opłaty egzekucyjne obciążające wierzyciela w toku postępowania egzekucyjnego ze świadczenia pieniężnego*, M.Prawn. 2022, nr 7, s. 344–345, z tym że Autor ten zastrzega, iż na chwilę pisania artykułu nie sporządzono uzasadnień uchwał.

ogólnym. Po trzecie, nie sposób pominąć faktu, że zarówno na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego (art. 49 ust. 4 u.k.s.e.), jak i na podstawie nowego przepisu (art. 30 u.k.k.) sankcjonowane było – jako niecelowe bądź oczywiście niecelowe – samo wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Nie ma więc podstaw do stwierdzenia, że zmiana stanu prawnego, o jakiej pisze SN w uzasadnieniu głosowanej uchwały (pkt 5 uzasadnienia), objęła samą podstawę rozstrzygnięcia o nałożeniu opłaty. Na gruncie poprzedniego stanu prawnego i przyjętej w orzecznictwie jego wykładni podstawą obciążenia wierzyciela opłatą także było przecież samo wszczęcie postępowania egzekucyjnego (do którego dochodzi już w momencie złożenia wniosku egzekucyjnego), a nie dopiero wszczęcie niecelowej egzekucji. Ponadto, uprzednio obowiązujący przepis art. 49 ust. 4 u.k.s.e. nosił znamiona wyjątku względem unormowania ogólnego wyrażonego w art. 43 u.k.s.e., bowiem przepis ten już wtedy pozwalał na obciążenie opłatą egzekucyjną nie za przeprowadzenie egzekucji (jak na gruncie art. 43 u.k.s.e.), lecz za samo wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Niezależnie od tego wskazać należy, że zarówno w przepisie art. 43 u.k.s.e., jak i przepisie art. 18 u.k.k. posłużono się również pojęciem innych czynności, a zatem katalog postępowań i czynności, z którymi jest związana opłata, nie ma charakteru zamkniętego – w takim sensie, w jakim chciałby to widzieć SN. Brak zatem podstaw, aby wyciągać z porównania obu tych przepisów dalej idące wnioski niż z wyraźnego brzmienia przepisu art. 30 u.k.k.

5. Także zmiana pozostałych przepisów poprzez ustalenie opłaty w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż na wniosek wierzyciela lub na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. (zob. art. 49 ust. 2 u.k.s.e.) nie wpływa na ocenę przepisu art. 30 u.k.k. Ustawodawca zmienił filozofię opłat egzekucyjnych i z jednej strony obniżył stawki opłat stosunkowych (15%, 8% i 5% na gruncie u.k.s.e. oraz 10%, 5% i 3% na gruncie u.k.k.), a w zamian ustalił w nowej ustawie opłaty minimalne (300 zł, 200 zł, 150 zł, 100 zł), również w przypadku bezskuteczności egzekucji, przy czym także od tej zasady są wyjątki,

które przewidują brak opłaty (art. 29 ust. 5 u.k.k.). Nie ma podstaw, aby uznać, że powołana zmiana przepisów uzasadnia wykładnię art. 30 u.k.k. w kierunku zaproponowanym w głosowanej uchwale, bo przecież podstawą obciążenia wierzyciela opłatą w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego (z innych przyczyn niż te, które uzasadniały ustalenie opłaty na gruncie art. 49 ust. 2 u.k.s.e., aktualnie art. 29 ust. 1 u.k.k.) jest przepis art. 29 ust. 4 u.k.k. Nie wydaje się zatem zasadne, aby wywodzić z tej zmiany inne skutki prawne niż te, które wyraźnie wynikają z powołanego przepisu.

6. Zmiana stanu prawnego, a zwłaszcza dodanie przepisu przewidującego pobranie opłaty egzekucyjnej także w innych wypadkach umorzenia postępowania (art. 29 ust. 4 u.k.k.) stanowi wręcz – zdaniem autorów niniejszej glosy – argument przemawiający za przyjęciem bardziej restrykcyjnej wykładni przepisu art. 30 u.k.k. niż art. 49 ust. 4 zd. 1 u.k.s.e. Organowi egzekucyjnemu przysługuje bowiem w takiej sytuacji (z pewnymi ograniczeniami) opłata egzekucyjna (art. 29 ust. 4 u.k.k.), także w przypadku umorzenia postępowania na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. Zaniechanie rozważenia przez SN roli nowego przepisu art. 29 ust. 4 u.k.k. przy analizie znaczenia zmian stanu prawnego stanowi – w ocenie autorów – istotną słabość argumentacji wyrażonej w głosowanej uchwale, bowiem przepis ten jest istotnym *novum* na gruncie regulacji kosztów egzekucji i pozwala traktować art. 30 u.k.k. jako regulację rzeczywiście wyjątkową.

7. Skoro ustawodawca wyodrębnił szczególną opłatę sankcyjną w art. 30 u.k.k. (do którego zresztą odwołuje się również, jako do wyjątku, przepis art. 29 ust. 4 u.k.k.), to uznać należy, że obciążenie tą opłatą wierzyciela stanowi wyjątek od ogólnej zasady⁹. Powinno mieć zatem miejsce w wyjątkowych sytuacjach, a zwłaszcza w takich, w których

⁹ O konieczności ścisłej wykładni przepisu zob. G. Kamieński, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 KosztoKomU) w praktyce komorniczej – cz. I*, PPE 2021, nr 8, s. 2 oraz *Idem*, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 KosztoKomU) w praktyce komorniczej – cz. II*, PPE 2021, nr 9, s. 4.

można przypisać wierzycielowi nieprawidłowe zachowanie¹⁰. O konieczności takiej restrykcyjnej wykładni przepisu wypowiedział się także wprost SN w uzasadnieniu głosowanej uchwały (pkt 2 uzasadnienia).

8. Zdaniem autorów niniejszej glosy kluczowe znaczenie dla odczytania prawidłowej wykładni przepisu art. 30 u.k.k. jest ustalenie, czy oczywistą niecelowość wszczęcia postępowania egzekucyjnego powinno się ujmować w sposób obiektywny czy subiektywny (tj. czy jest związana z zachowaniem i stanem wiedzy wierzyciela). Należy tu zauważyć, że Sąd Najwyższy w głosowanej uchwale sam przedstawia liczne argumenty przemawiające za przyjęciem interpretacji subiektywnej, polegającej na stwierdzeniu, iż oczywista niecelowość wszczęcia postępowania zachodzi wtedy, gdy wierzycielowi można przypisać niedochowanie należytej staranności (pkt 6 uzasadnienia *in principio*)¹¹. Sąd Najwyższy wskazuje, że taka była intencja ustawodawcy oraz przywołuje orzecznictwo SN wykładające przepisy w tym kierunku. Cytowane w tym miejscu intencje ustawodawcy nie powinny pozostawiać wątpliwości, skoro pojawiają się w nich wprost sformułowania o braku akceptacji przez państwo działań polegających na nadużyciu prawa bądź o potrzebie ograniczenia przypadków polegających na szykanowaniu dłużnika¹². Zaakcentować należy niekonsekwencję dalszej części motywacyjnej uzasadnienia Sądu Najwyższego, który wskazuje, iż: „Nie można przy tym pominąć, że w dotychczasowym orzecznictwie (...) odwoływano się do elementu zarzucalnej nieprawidłowości działania dłużnika”, a następnie zupełnie pomija ten

¹⁰ Ustawodawca rozróżnił sytuację wskazania we wniosku o wszczęcie egzekucji osoby niebędącej dłużnikiem i sytuację oczywistego niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Jedynie w pierwszym przypadku odwołano się wprost do etapu złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji. Drugi przypadek wymaga oceny zgodności działania wierzyciela z celem postępowania egzekucyjnego, którym jest jego zaspokojenie, a zatem wszczęcie postępowania egzekucyjnego jest niecelowe, gdy obiektywna ocena zachowania dłużnika wskazuje, że nie dał on powodu do wszczęcia egzekucji, np. spełnił świadczenie (zob. część motywacyjną uchwały SN z dnia 28 stycznia 2022 r., III CZP 21/22, OSNC 2022/10/98, Lex nr 3291883).

¹¹ Zob. M. Krakowiak, *Wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko nieżyjącemu dłużnikowi a оплата egzekucyjna należna komornikowi sądowemu – glosa – III CZP 36/22*, M.Prawn. 2022, nr 17, s. 922–924.

¹² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1581, s. 10.

dorobek orzecznictwa. Podobnie wydaje się niekonsekwentne przywołanie w części wstępnej braku możliwości interpretacji rozszerzającej art. 30 u.k.k., a wręcz odwołanie się do konieczności rygorystycznej wykładni tego przepisu stanowiącego wyjątek (pkt 2 uzasadnienia), z jednoczesnym ograniczeniem się do metod wykładni literalnej bez odpowiedniego odwołania do dyrektyw wykładni historycznej, systemowej czy teleologicznej.

9. Od strony zasad wykładni językowej stanowisku Sądu Najwyższego można zarzucić, że prowadzi ono do potraktowania fragmentu przepisu jako zbędnego (a więc z naruszeniem zakazu wykładni *per non est*¹³). Otóż przyjmując forsowaną przez SN obiektywizującą interpretację przesłanki z art. 30 u.k.k., nie sposób uciec od deprecjacji kwalifikatora „oczywiście” użytego w tym przepisie. Sformułowanie to jest bowiem całkowicie zbędne dla kwalifikowania obiektywnych stanów rzeczy – jeśli jakieś zjawisko ma charakter obiektywny i jest łatwo stwierdzalne, to zupełnie zbędne jest jego określenie jako oczywistego. Dłużnik żyje bądź nie żyje, postępowanie egzekucyjne jest dopuszczalne bądź jest niedopuszczalne – te stany rzeczy są obiektywne (choć nie dla każdego podmiotu tak samo łatwo stwierdzalne) i nie ma żadnej potrzeby, aby kwalifikować je jako oczywiste. Innymi słowy, wyrażenia „dłużnik nie żyje” oraz „oczywiste jest, że dłużnik nie żyje” na płaszczyźnie obiektywnej znaczą dokładnie to samo.

10. Zdaniem glosatorów powyższe stanowisko Sądu Najwyższego, zgodnie z którym „oczywista niecelowość” w rozumieniu art. 30 u.k.k. jest stanem o charakterze obiektywnym, zdecydowanie nie zasługuje na aprobatę. Akceptacja tego poglądu prowadzić musi w prostej linii do przyjęcia stanowiska o czysto obiektywnej odpowiedzialności majątkowej wierzyciela za wszczęcie postępowania egzekucyjnego po śmierci dłużnika. Nie ma bowiem wątpliwości, że wymiar opłaty z art. 30 u.k.k.

¹³ Zob. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 106–107; G. Jędrejek, *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020, s. 67.

ma charakter sankcyjny¹⁴ (10% wartości egzekwowanego świadczenia, maksymalnie do kwoty 50 000 zł – art. 25 ust. 1 u.k.k.). Przyjęta w tym przepisie stawka procentowa odpowiada opłacie egzekucyjnej pobieranej od dłużnika za przeprowadzenie pełnej i skutecznej egzekucji (art. 27 ust. 1 u.k.k.) i jest dwukrotnie wyższa od opłaty sądowej należnej od pozwu inicjującego postępowanie rozpoznawcze, przy czym trzeba pamiętać o tym, że wierzyciel kierujący do egzekucji tytuł wykonawczy najczęściej poniósł już koszty sądowe, które także wskutek ostatnich zmian ustawowych wzrosły (a zwłaszcza w zakresie roszczeń nieprzekraczających 20 000 zł, dochodzonych w postępowaniu uproszczonym, stanowiących większość roszczeń kierowanych następnie do egzekucji – zob. art. 13 ust. 1 u.k.s.c.¹⁵).

11. Ze stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w kluczowym pkt. 6 uzasadnienia głosowanej uchwały wynika więc logicznie akceptacja stosowania sankcji majątkowej, równej 1/10 części egzekwowanego świadczenia, przy założeniu czysto obiektywnej podstawy odpowiedzialności. Zgodnie z dalszymi konsekwencjami tego stanowiska wierzyciel nie mógłby uwolnić się od obowiązku uiszczenia opłaty stunkowej z art. 30 u.k.k., nawet gdyby zdołał przeprowadzić dowód braku winy w złożeniu wniosku egzekucyjnego po śmierci dłużnika (np. wykazując, że pozyskał błędną informację z odpowiedniego rejestru publicznego o tym, iż dłużnik żyje, bądź gdyby potwierdzona w ten sposób informacja zdezaktualizowała się na krótko lub tuż przed złożeniem wniosku egzekucyjnego).

12. Podkreślić należy, że żaden przepis prawa nie nakłada na wierzyciela obowiązku weryfikowania tego, czy dłużnik żyje¹⁶, zaś podjęcie się

¹⁴ W literaturze prawa egzekucyjnego taki charakter opłaty egzekucyjnej z art. 30 u.k.k. nie podlega w zasadzie dyskusji – zob. G. Kamiński, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 KosztoKomU) w praktyce komorniczej* – cz. I..., *op. cit.*, s. 8, a także *Idem*, *Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 41 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym – zagadnienia wybrane*, PPE 2021, nr 7, s. 12–14.

¹⁵ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1125 ze zm.); dalej: u.k.s.c.

¹⁶ Zob. część motywacyjną postanowienia SR Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu z dnia 21 stycznia 2020 r., II Co 4543/19, Lex nr 3153602.

tych czynności wymaga czasu oraz ponoszenia dodatkowych kosztów, choć czynności te i tak zostaną podjęte w postępowaniu egzekucyjnym¹⁷, bowiem organ egzekucyjny weryfikuje, czy zdolność sądowa dłużnika nie ustała na skutek jego śmierci¹⁸. Co więcej, należy podkreślić, że weryfikacja zdolności sądowej strony postępowania jest w postępowaniu cywilnym – niezależnie od jego fazy – zawsze obowiązkiem organu procesowego (art. 202 k.p.c.), nigdy zaś strony postępowania. Brak rozważenia znaczenia tej okoliczności musi budzić zasadnicze wątpliwości także z tego powodu, że w dalszej części uzasadnienia Sąd Najwyższy wskazał, iż nie ma podstaw, aby wymagać od organu egzekucyjnego przeprowadzenia postępowania dowodowego w celu ustalenia, czy wszczęcie postępowania egzekucyjnego stanowiło wyraz nadużycia prawa lub szyskany¹⁹. Jest to słuszne twierdzenie, szkoda jednakże, że SN nie wziął pod uwagę faktu, iż przyjęty przez niego sposób wykładni będzie prowadził do dalszego ograniczenia uprawnień wierzycieli i nałożenia na nich dodatkowych obowiązków, do czego tym bardziej nie ma podstaw. Wykładnia przyjęta przez SN, w razie jej upowszechnienia, będzie bowiem niewątpliwie prowadzić do praktycznego skutku w postaci obciążenia takim obowiązkiem wierzycieli – pod rygorem narażania się na ryzyko poniesienia wysokiej opłaty o sankcyjnym charakterze.

¹⁷ Podkreślić należy, że dostęp do rejestru PESEL posiadają komornicy sądowi – art. 46 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1191 ze zm.), dalej u.e.l.

¹⁸ G. Kamieński, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 KosztoKomU) w praktyce komorniczej – cz. I...*, op. cit., s. 4–5 oraz powołane tam orzeczenia sądów powszechnych: postanowienie SR w Sierpcu z dnia 23 września 2019 r., I Co 508/19, Lex nr 2736438; postanowienie SR Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu z dnia 21 stycznia 2020 r., II Co 4543/19, Lex nr 3153602; postanowienie SO w Świdnicy z dnia 21 czerwca 2019 r., II Cz 421/19, Lex nr 2686828; zob. również postanowienie SR Gdańsk-Południe w Gdańsku z dnia 14 lutego 2020 r., XII ICo 1749/19, Legalis nr 2365593, w którym rozróżniono niecelowość wszczęcia postępowania na gruncie art. 770 § 1 k.p.c. i art. 30 u.k.k.

¹⁹ Warto jednak zaznaczyć, że w literaturze prawa egzekucyjnego można spotkać także odmienne stanowisko, zgodnie z którym ze względu na podstawę nałożenia tej opłaty organ egzekucyjny powinien w tym wypadku skrupulatnie zbadać i ustalić bez żadnych wątpliwości, iż niecelowość wszczęcia postępowania egzekucyjnego miała charakter oczywisty – zob. M. Iżel, *Opłaty egzekucyjne w przypadku umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela albo na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. po dniu 1 stycznia 2019 r.*, PPE 2021, nr 11, s. 36.

13. Zasadniczą słabością wykładni przepisu art. 30 u.k.k. przyjętej przez Sąd Najwyższy w głosowanej uchwale jest także brak rozważenia następstw praktycznych tak szerokiej, obiektywizującej interpretacji, zwłaszcza z perspektywy wierzyciela, tj. podmiotu poszukującego zaspokojenia przysługujących mu i stwierdzonych tytułem wykonawczym wierzytelności. W razie utrwalenia się powyższej wykładni w praktyce sądowej wierzyciele zostaną postawieni przed koniecznością każdorazowego ustalenia, czy ich dłużnik żyje w dacie złożenia wniosku egzekucyjnego. Co prawda, wierzyciel byłby uprawniony do wystąpienia do rejestru PESEL o uzyskanie informacji o dłużniku²⁰, jednak brakuje podstaw, aby wymagać od wierzyciela złożenia takiego wniosku przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego. Działanie takie generuje bowiem dodatkowe koszty²¹, a przede wszystkim wydłuża czas niezbędny do złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji, co nie służy realizacji celu postępowania egzekucyjnego, którym jest zaspokojenie wierzyciela. Co więcej, działanie takie i tak może okazać się niewystarczające, gdyż po pierwsze od strony formalnej sama informacja z rejestru PESEL nie stanowi potwierdzenia, że dłużnik – osoba fizyczna żyje, a po drugie od czasu pozyskania tej informacji (licząc od daty złożenia wniosku) do jej efektywnego spożytkowania może upłynąć, nawet niedługi, czas, który uczyni ją bezużyteczną.

14. Sąd Najwyższy zauważył, że ustalenie faktu śmierci dłużnika przed złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji nie wymaga od organu egzekucyjnego szczególnej analizy. Dalej jednak niekonsekwentnie wskazał, że zastosowanie opłaty sankcyjnej z art. 30 u.k.k. nie jest uzależnione od tego, czy wierzyciel dochował należytej staranności przed złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji, a mimo to jako przykład nienależytej staranności powołał zaniechanie ustalenia, czy dłużnik żyje. W dalszej części uzasadnienia SN podniósł, że brak jest regulacji prawnej, która nakładałaby na stronę czynną obowiązek takiej

²⁰ Art. 46 ust. 2 pkt 1 u.e.l.

²¹ Por. art. 53 u.e.l.

weryfikacji²². Z tej słusznej konkluzji SN nie wysunął jednak logicznego wniosku, że skoro brak takiego przepisu, to nie ma podstaw, aby taki obowiązek nakładać na wierzycieli w drodze wykładni przepisu o charakterze wyjątkowym. Wydaje się, że argumentacja SN popada tu jednak w istotną logiczną sprzeczność, bo jeśli sankcjonowane jest samo złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika, to nie sposób jednocześnie zanegować istnienia po stronie wierzyciela pierwotnego obowiązku zbadania zdolności sądowej dłużnika. W przeciwnym razie odpowiedzialność z art. 30 u.k.k. nabierze wręcz losowego charakteru, opartego na zupełnie sprzecznych komunikatach ustawodawcy do adresatów norm procesowych: z jednej strony proklamuje się brak obowiązku badania zdolności sądowej przez stronę postępowania, z drugiej zaś sankcjonuje się złożenie wniosku po śmierci dłużnika. W takiej sytuacji od okoliczności całkowicie losowej (tj. od tego, czy dłużnik żyje, czy nie) będzie zależała ocena zachowania wierzyciela, który nie naruszył przecież żadnej normy procesowej. Trzeba tu podkreślić, dla uzupełnienia tego wyводу, że prawo procesowe egzekucyjne – w przeciwieństwie do przepisów o postępowaniu rozpoznawczym (art. 199 k.p.c.) – nie sankcjonuje bezpośrednio złożenia wniosku egzekucyjnego w warunkach niedopuszczalności prowadzenia postępowania, wniosek taki nie podlega bowiem odrzuceniu. Ujmując ten problem w kategoriach normy sankcjonowanej i sankcjonującej, należałoby stwierdzić, że ze stanowiska SN wynika istnienie normy zakazującej wszczęcia przez wierzyciela postępowania egzekucyjnego (złożenia wniosku) po śmierci dłużnika. Obowiązywanie takiej normy – niemającej oparcia w żadnym przepisie k.p.c. – wydaje się jednak głęboko nielogiczne w systemie procesowym, w którym

²² Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 kwietnia 2022 r., III CZP 91/22, OSNC 2022/12/1118, Lex nr 3336803, w której dopuścił stosowanie art. 30 u.k.k. w sytuacji odmowy wszczęcia egzekucji z uwagi na oczywisty wpływ terminu przedawnienia roszczenia, zaakcentował konieczność oceny zachowania należytej staranności wierzyciela („jednoznacznie można ustalić, iż miał lub mógł mieć świadomość co do przedawnienia roszczenia, biorąc pod uwagę również należytą staranność”).

to organ procesowy ma obowiązek badania zdolności sądowej, nie zaś strona postępowania, a wniosek złożony w takich warunkach nie podlega odrzuceniu.

15. Odnosząc się do przywołanego przez Sąd Najwyższy na koniec argumentu z u.k.s.c. wskazać należy, że zgodnie z art. 79 ust. 1 pkt 1 lit b przywołanej ustawy sąd zwróci całą opłatę od pozwu z potrąceniem opłaty minimalnej, jeżeli odrzucenie pozwu nastąpiło przed wysłaniem pisma innym stronom, a zatem – w sytuacji ustalenia okoliczności śmierci pozwanego w początkowej fazie procesu – strona czynna zostanie obciążona jedynie opłatą minimalną (chyba że nie uiściła opłaty, zaś okoliczność ta zostanie ustalona przed wezwaniem powoda do jej uiszczenia). Podobnie jest w postępowaniu egzekucyjnym, bowiem wierzyciel zostanie również obciążony opłatą egzekucyjną, która ma charakter opłaty minimalnej (150 zł – art. 29 ust. 4 u.k.k.). Z kolei opłata ustalona w art. 30 u.k.k. ma charakter opłaty sankcyjnej, a wykładnia systemowa przepisów powinna polegać na porównaniu przepisów o podobnym charakterze (np. art. 79 ust. 1 pkt 1 lit. b u.k.s.c. oraz art. 29 ust. 4 u.k.k.), a nie przepisów o charakterze zwyczajnym i nadzwyczajnym (zasadne byłoby zatem szukanie podobieństw między opłatami sankcyjnymi, np. art. 30 u.k.k. z art. 111 ust. 1 zd. 2 u.k.s.c. oraz art. 103 k.p.c.).

16. Istotnym mankamentem stanowiska Sądu Najwyższego jest także to, że ma ono charakter nadmiernie uogólniony i logicznie musi prowadzić do takiego samego traktowania całkowicie odmiennych przypadków. Przez to stanowi ono zaprzeczenie postawy, o jakiej trafnie napisano w początkowym fragmencie uzasadnienia głosowanej uchwały, „że precyzyjna ocena celowości wszczęcia lub prowadzenia egzekucji może zostać dokonana wyłącznie w okolicznościach konkretnej sprawy, w których staje się możliwe rozważenie, czy prowadzenie egzekucji było konieczne i przydatne do osiągnięcia celu w postaci zaspokojenia wierzyciela” (pkt 3 uzasadnienia). Eliminacja wszelkich okoliczności podmiotowych z pola tej oceny sprawi, że – wbrew powyższej dyrektywie

– trzeba będzie jednolicie oceniać bardzo różne stany faktyczne. Załóżmy, że w jednym wypadku dojdzie do wszczęcia egzekucji przez masowego wierzyciela po kilku latach od śmierci dłużnika, w warunkach możliwej do ustalenia wiedzy wierzyciela o tym fakcie (np. po wcześniejszym umorzeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. po niepodjęciu zawieszonego z powodu śmierci dłużnika postępowania), w drugim zaś wniosek egzekucyjny złoży wierzyciel prywatny, zmierzający do egzekucji roszczenia o zwrot pożyczki przeciwko nierzetelnemu dłużnikowi, który zmarł na przykład kilka tygodni przed wszczęciem postępowania, o czym wierzyciel nie mógł wiedzieć i czego nie dowiedziałby się także najprawdopodobniej z rejestru PESEL, biorąc pod uwagę możliwe opóźnienie w ujawnianiu w tym zbiorze danych informacji o zgonie osoby fizycznej i możliwe opóźnienie w udzieleniu odpowiedzi. Ze stanowiska przyjętego przez SN wynika jednoznacznie, że takie sytuacje powinny podlegać – z obiektywnego punktu widzenia forsowanego przez skład orzekający – jednolitej ocenie prawnej. Zdaniem glosatorów jest to trudne do zaakceptowania z przyczyn dogmatycznych, systemowych oraz celowościowych.

17. Powyższe argumenty prowadzą do konkluzji, że złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika nie powinno skutkować obciążeniem wierzyciela opłatą ustaloną w oparciu o art. 30 u.k.k. Ewentualne obciążenie opłatą na tej podstawie mogłoby mieć miejsce w sytuacjach wyjątkowych, gdyby organ egzekucyjny lub sąd rozpoznający skargę na czynności komornika sądowego ustalił, że wierzyciel wiedział, iż dłużnik nie żyje, a mimo to po raz kolejny usiłował kierować przeciwko niemu egzekucję sądową.

Piotr Blus, sędzia Sądu Rejonowego dla Warszawy-Woli w Warszawie, zastępca Przewodniczącego II Wydziału Cywilnego

dr Paweł Stawicki, sędzia Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie, zastępca Przewodniczącego I Wydziału Cywilnego; ORCID: 0000-0003-2703-2195

Literatura przedmiotu

Antkiewicz A. [w:] A. Antkiewicz, Z. Merchel, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Legalis 2019.

Iżel M., *Opłaty egzekucyjne w przypadku umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela albo na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. po dniu 1 stycznia 2019 r.*, PPE 2021, nr 11.

Jędrejek G., *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020.

Kamieński G., *Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 41 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym – zagadnienia wybrane*, PPE 2021, nr 7.

Kamieński G., *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 KosztoKomU) w praktyce komorniczej – cz. I*, PPE 2021, nr 8.

Kamieński G., *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 KosztoKomU) w praktyce komorniczej – cz. II*, PPE 2021, nr 9.

Klonowski M. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwer, Legalis 2021.

Krakiwiak M., *Umorzenie postępowania egzekucyjnego z uwagi na brak zdolności sądowej dłużnika a opłata egzekucyjna – glosa – III CZP 93/10*, M.Prawn. 2016, nr 2.

Krakiwiak M., *Wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko nieżyjącemu dłużnikowi a opłata egzekucyjna należna komornikowi sądowemu – glosa – III CZP 36/22*, M.Prawn. 2022, nr 17.

Kunicki I., *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Legalis 2018.

Marcewicz-Kochnio O. [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. A. Mendrek, Legalis 2021.

Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006.

Płowiak K., *Opłaty egzekucyjne obciążające wierzyciela w toku postępowania egzekucyjnego ze świadczenia pieniężnego*, M.Prawn. 2022, nr 7.

Simbierowicz M., Skoczyła T. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Switkowskiego, Lex/el. 2021.

Uliasz M. [w:] R. Fronczek, W. Grajduka, M. Uliasz, *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, Lex 2020.

Akty prawne

Ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1125 ze zm.).

Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1191 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1581.

Orzecznictwo

Uchwała SN z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, OSNC 2011/7–8/80, Lex nr 646746.

Postanowienie SO w Świdnicy z dnia 21 czerwca 2019 r., II Cz 421/19, Lex nr 2686828.

Postanowienie SR w Sierpcu z dnia 23 września 2019 r., I Co 508/19, Lex nr 2736438.

Postanowienie SR Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu z dnia 21 stycznia 2020 r., II Co 4543/19, Lex nr 3153602.

Postanowienie SR Gdańsk-Południe w Gdańsku z dnia 14 lutego 2020 r., XII 1Co 1749/19, Legalis nr 2365593.

Uchwała SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, OSNC 2022/9/86, Lex nr 3291887.

Uchwała SN z dnia 28 stycznia 2022 r., III CZP 21/22, OSNC 2022/10/98, Lex nr 3291883.

Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2022 r., III CZP 91/22, OSNC 2022/12/118, Lex nr 3336803.

Już w sklepie Currenda!
www.sklep.currenda.pl

Umorzenie sądowego postępowania egzekucyjnego

Podstawy i skutki

redakcja naukowa
Andrzej Grzegorz Harla

OSRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PRZY KRAJOWEJ RADZIE KOMORNICZEJ

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Aksjologia egzekucji sądowej

W poszukiwaniu optymalnego
poziomu ochrony praw wierzyciela
i dłużnika w postępowaniu
egzekucyjnym i upadłościowym

redakcja naukowa
Sławomir Cieślak

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA SP. Z O.O.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

tel.: +48 664 962 310

e-mail: ppe@currenda.pl

www.sklep.currenda.pl, www.czytelnia.currenda.pl